

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ «Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση»

Κατεύθυνση: Ποινικό Δίκαιο και Θεωρία του Δικαίου

Τίτλος διπλωματικής εργασίας:

**«Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ
ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ»**

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: **Όλγα Σ. Λάμπρη** (ΑΜ 0911Μ026)

Επιβλέπων : Αντώνιος Χάνος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου
Πανεπιστημίου

Τριμελής Επιτροπή:

Αντώνιος Χάνος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Βασίλειος Αραβαντινός, ΔΝ, Σύμβουλος Επικρατείας

Θεμιστοκλής Σοφός, ΔΝ, Δικηγόρος

ΑΘΗΝΑ ΜΑΪΟΣ 2014

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	1
ΠΡΟΛΟΓΟΣ-ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	3
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η Κοινωνία της Πληροφορίας.....</u>	<u>7</u>
1.1 Ορισμός της έννοιας Κοινωνία της Πληροφορίας.....	7
1.1.1 Βασικά συστατικά της εποχής.....	8
1.1.2 Διαρκής Εξέλιξη της Τεχνολογίας.....	10
1.1.3 Εμπορευματοποίηση της Πληροφορίας.....	10
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων ως νέα μορφή επικοινωνίας και πληροφόρησης</u>	<u>12</u>
2.1 Ορισμός Κοινωνικών δικτύων	12
2.1.1 Ορισμός κοινωνικής αξίας.....	13
2.2. Μορφές σύγχρονης ψηφιακής κοινωνικής δικτύωσης.....	14
2.2.1 Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης	14
2.2.1.1. Το φαινόμενο facebook	14
2.2.2 Blogs.....	18
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Το νομικό πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.....</u>	<u>24</u>
3.1. Συνταγματική κατοχύρωση.....	24
3.2. Νομοθετική προστασία των προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο..	26
3.2.1. Ο Ν. 2472/1997 για την «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»	26
3.2.2. Αστικοδικαϊκή προστασία της προσωπικότητας	
3.3. Ευρωπαϊκό Θεσμικό πλαίσιο	29
3.3.1 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	30
3.3.2. Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	30
3.3.3. Η Οδηγία 95/46/ΕΚ.....	31
3.3.4. Η Οδηγία 2002/58 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2009/136/ΕΚ.....	31
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Νομικά ζητήματα : Οι προκλήσεις της διαρροής προσωπικών δεδομένων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....</u>	<u>32</u>

4.1. Συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τη Facebook ..	33
4.1.1. Συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από συνεργάτες.	35
4.1.2. Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων από δημόσιες αρχές.....	35
4.1.3 Συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από καταχωρημένους φίλους	36
4.2. Κίνδυνοι βλάβης του χρήστη από την παραβίαση της ιδιωτικότητάς του	36
4.3. Αναλογική εφαρμογή των άρθρων του Ν 2472/1997 στην διαδικασία λειτουργίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.....	37
4.4 Ερευνητικά παραδείγματα.....	39
4.5. Νομολογιακά παραδείγματα.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Ομάδα εργασίας του άρθρου 29.....

5.1 Εισαγωγή.....	45
5.2 Ορισμός υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης.....	46
5.3 Εφαρμογή της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων.....	47
5.4 Υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων.....	48
5.4.1. Σκοπός και φύση.....	49
5.4.2. Πρόσβαση σε πληροφορίες προφίλ.....	49
5.4.3. Επεξεργασία δεδομένων τρίτων από τους χρήστες.....	51
Α) Ασφάλεια και προεπιλεγμένες ρυθμίσεις προστασίας της ιδιωτικής ζωής	
5.4.4 Πληροφορίες που πρέπει να παρέχουν οι υπηρεσίες κοινωνικής Δικτύωσης.....	52
5.4.5 Ευαίσθητα δεδομένα.....	53
5.4.6 Σύνοψη υποχρεώσεων/ δικαιωμάτων.....	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Το δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας και οι στην εθνική έννομη τάξη.....

6.1. Γενικό κανονιστικό πλαίσιο.....	56
6.2. Συνταγματικό πλαίσιο προστασίας του απορρήτου της επικοινωνίας....	57
6.3. Περιεχόμενο του δικαιώματος.....	58

6.4. Τα όρια μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας.....	60
6.5. Επισκόπηση της κατοχύρωσης του δικαιώματος επικοινωνίας στην κοινή νομοθεσία.....	61
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο :Η άρση του απορρήτου της επικοινωνίας.....</u>	<u>66</u>
7.1. Οι ρυθμίσεις του Ν. 2225/1994, περί άρσεως του απορρήτου της επικοινωνίας	67
7.1.1. Διαδικαστικές προϋποθέσεις.....	68
7.2. Εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας.....	70
7.3.Προβληματισμός σχετικά με την άρση απορρήτου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....	74
ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	80

ΠΡΟΛΟΓΟΣ-ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η διασφάλιση της ιδιωτικότητας του ατόμου, ειδικά σε ό,τι αφορά στην συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων του, συνιστά κατά γενική ομολογία ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που ανακύπτουν στον χώρο των σύγχρονων ηλεκτρονικών επικοινωνιών και ιδίως του Διαδικτύου. Το διακύβευμα της ιδιωτικότητας αποκτά μεγαλύτερη σημασία αν ληφθεί υπ' όψη η θεαματική εξάπλωση του Διαδικτύου και η εδραίωσή του στην καθημερινότητα των ατόμων ως ενός προσιτού και εύχρηστου μέσου επικοινωνίας, το οποίο βρίσκει εφαρμογή σε πλειάδα δραστηριοτήτων εκτεινόμενων από την απλή ψυχαγωγική επικοινωνία μέχρι την διεκπεραίωση ηλεκτρονικών συναλλαγών ή ακόμη και την εκτέλεση σύνθετων επιστημονικών προγραμμάτων.

Η δημιουργία αρχείων προσωπικών δεδομένων είναι εξαιρετικά εύκολη υπόθεση στο Διαδίκτυο, καθώς ακόμη και η απλή περιήγηση στο Διαδίκτυο μπορεί να γίνει αντικείμενο συλλογής και ανάλυσης προσωπικών δεδομένων και στοιχείων του ιδιωτικού βίου, τα οποία με την κατάλληλη επεξεργασία καθιστούν εφικτή την πρόσβαση ακόμη και στην σφαίρα του απορρήτου, ενώ οι χώροι συζητήσεων ή και οι ιστοσελίδες μέσω των οποίων γίνονται ηλεκτρονικές συναλλαγές, συχνά δεν παρέχουν επαρκή διασφάλιση του εμπιστευτικού χαρακτήρα των διακινούμενων πληροφοριών.¹

Στο νέο περιβάλλον των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας, ό έλεγχος της πληροφορίας και η πρόσβαση σε συγκεκριμένες υπηρεσίες δημιουργούν μια διαφορετική κοινωνική και οικονομική δομή που ονομάστηκε Κοινωνία της Πληροφορίας. Μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από την πρωτοφανή ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών και ηλεκτρονικών ψηφιακών δικτύων, τα οποία προκαλούν μια άνευ προηγουμένου εξέλιξη στον τρόπο διακίνησης επεξεργασίας και αποθήκευσης της πληροφορίας. Έχει μεταβληθεί σημαντικά ο τρόπος αντιμετώπισης των πληροφοριών που αποτελούν προσωπικά δεδομένα. Η κάθε πληροφορία που παρέχεται ανεμπόδιστα μπορεί εύκολα να αποθηκευτεί, να αναπαραχθεί και να

¹ Βλ. Ι. Καράκωστα «Η προστασία της ιδιωτικότητας της Κοινωνίας της Πληροφορίας», σε ΔιΜΕΕ 2004, σελ. 55

αποκτήσει τεράστια σημασία οικονομικής, κοινωνικής ακόμη και πολιτικής φύσεως.² Η μετατροπή του πολίτη σε «πληροφοριακό αντικείμενο»³ δεν έχει μόνο οικονομική σημασία αλλά και πολιτική. Η εύκολη καταγραφή της ζωής του ατόμου οδηγεί σε άμεσες ή συναγόμενες πληροφορίες που αφορούν τις πολιτικές του πεποιθήσεις και δραστηριότητες.

Μέσα στο καινούριο τεχνολογικό πλαίσιο, εμφανίστηκαν και οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, ιστότοποι προορισμένοι για την επικοινωνία των χρηστών με τους φίλους και γνωστούς τους, την σύνδεσή τους με παλιές επαφές και τη δημιουργία νέων παρέχοντας ταυτόχρονα πλείστες δυνατότητες. Οι εν λόγω ιστότοποι έχουν αποκτήσει εκατομμύρια μελών ανά τον κόσμο και έχουν τύχει ευρείας αποδοχής και στη χώρα μας από άτομα διαφόρων ηλικιών. Το στοιχείο που παρουσιάζει ενδιαφέρον στο φαινόμενο αυτό είναι ότι οι χρήστες εισάγουν προσωπικά τους δεδομένα στις ιστοσελίδες αυτές οικειοθελώς.⁴ Αποτελεί η αυτοέκθεση του προσώπου a priori παραίτησή του από την προστασία της ιδιωτικής και επαγγελματικής του σφαίρας; Αναμφισβήτητα η συγκατάθεση του προσώπου για την επεξεργασία των δεδομένων του από ιδιωτικούς φορείς αποτελεί εκδήλωση της ιδιωτικής αυτονομίας, δηλαδή της προσωπικότητάς του. Ωστόσο, πυρήνα της συμβατικής αυτοδέσμευσης συνιστά ο αυτοκαθορισμός⁵, ο οποίος μπορεί να αναιρείται όταν το άτομο στερείται των προϋποθέσεων που του επιτρέπουν να διαγνώσει και επιδιώξει την ικανοποίηση των συμφερόντων του.

Πλούσιο πολυμεσικό περιεχόμενο μπορεί να διατίθεται σε νέες και διάφορες μορφές και μπορεί να διανέμεται ανεξάρτητα από γεωγραφική θέση ή χρόνο, προσαρμοσμένο στις προτιμήσεις ή απαιτήσεις των εκάστοτε χρηστών. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός πως μεγάλο μέρος των πληροφοριακών δεδομένων και παντός είδους «ψηφιακό περιεχόμενο»

² Πρόσφατες υποθέσεις που απασχόλησαν την κοινή γνώμη, όπως η απομάκρυνση μιας αθλήτριας ολυμπιακών προδιαγραφών λόγω ενός ρατσιστικού σχολίου στο twitter, σύλληψη ενός νεαρού λόγω ανάρμοστης δημοσίευσης στο facebook, σελίδας αφιερωμένης στον Όσιο Παστίσιο...

³ Βλ. Μαντζούφα Π. «Η διακινδύνευση στην κοινωνία της πληροφορίας και η προστασία των προσωπικών δεδομένων». Αρμ. 2007 σελ. 1089

⁴ Βλ. Καράκωστα, «Διαδικτυακά ΜΜΕ και προστασία της προσωπικότητας»,σε ΔίΜΕΕ 3/2010, σελ. 317

⁵ Βλ. Φιλ. Μίτλεττον, «Δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό και δημόσια τάξη:ο ρόλος της αρχής», σε Δίκαιο και Κοινωνία στον 21^ο αιώνα, επιμέλεια Γ. Παπαδημητρίου, εκδόσεις Σάκκουλα 2002, σελ. 47 επ.

διακινείται μεταξύ ασυρμάτων και σταθερών δικτύων, μέσω διαφορετικών τερματικών συσκευών, παράλληλα με την τεράστια ανάπτυξη των εφαρμογών και των επικοινωνιών διαδικτύου. Συχνά, οι πληροφορίες αυτές χαρακτηρίζονται από σημαντική επιχειρηματική ή οικονομική αξία (π.χ. όταν περιγράφουν επιχειρηματική συναλλαγή ή όταν περιέχουν ειδικές τεχνικές γνώσεις), εφόσον δύνανται να επηρεάσουν καθοριστικά περαιτέρω αναπτυξιακές προσπάθειες. Επιπλέον, η μετάβαση της ευρωπαϊκής οικονομίας προς μια καινοτόμο «Κοινωνία της Πληροφορίας», χαρακτηρίζεται από μια σειρά εκτενών μεταβολών σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας ενώ οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφορικής διαδραματίζουν μείζονα ρόλο και ασκούν καταλυτικό αντίκτυπο τόσο στην κοινωνία όσο και στην οικονομία. Στην πραγματικότητα, η επιτυχία της Κοινωνίας αυτής είναι σημαντική για την ανάπτυξη την ανταγωνιστικότητα και την ενίσχυση της προόδου ενώ συνεπάγεται σωρεία σύνθετων και συχνά μέσο μακροπρόθεσμων επιδράσεων και μεταβολών.⁶

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η προστασία του απορρήτου στην Κοινωνία της Πληροφορίας, και ειδικότερα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στο μέγεθος που αυτά πλέον αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας.

^{6 6} Βλ. Ι. Χοχλιούρος, «Θέματα ασφάλειας ηλεκτρονικών υποδομών και εφαρμογών. Διασφάλιση του απορρήτου και νόμιμη παρακολούθηση των επικοινωνιών», εκδόσεις Σάκκουλα 2006, σελ. 17-18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η Κοινωνία της Πληροφορίας

Με το άρθρο 5Α καθιερώνεται ρητά το συνταγματικό δικαίωμα πρόσβασης στο χώρο της πληροφόρησης, δικαίωμα το οποίο συναγόταν από το συνδυασμό ενός πλήθους ισχυουσών διατάξεων όπως είναι τα άρθρα 5 παρ.1 , 14 και 15 του Συντάγματος. Ωστόσο, στη σημερινή εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία ανάπτυξη των οπτικοακουστικών –και όχι μόνο– μέσων πληροφόρησης, καθιστώντας την ουσιαστικά ένα παγκόσμιο χωριό απέραντου εύρους γνώσεων και πληροφοριών, ήταν αναγκαία η ανάληψη πρωτοβουλίας εκ μέρους του συντακτικού νομοθέτη, έτσι ώστε να θεσπιστεί νέα συνταγματική διάταξη όπως η Σ 5Α, προσθέτοντας μία επιπλέον ενίσχυση του προστατευτικού νομικού πλέγματος που το Σύνταγμα προσφέρει σε κάθε άτομο, φορέα του εκάστοτε δικαιώματος.

" 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφαλείας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. "

" 2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9 Α και 19.

1.1 Ορισμός της έννοιας Κοινωνία της Πληροφορίας

Με την νέα αυτή διάταξη, αναφέρεται για πρώτη φορά σε συνταγματικό κείμενο ο όρος Κοινωνία της Πληροφορίας. Μπορεί να έχουν περάσει 12 χρόνια από την αναθεώρηση αυτή αλλά ακόμη και σήμερα ένας πλήρης

ορισμός είναι πολύ δύσκολο να δοθεί⁷. Είναι αξιοσημείωτο δε ότι, ενώ ο όρος χρησιμοποιείται κατά κόρον τόσο στον πολιτικό λόγο όσο και στα επιστημονικά κείμενα, σπάνιες έως ανύπαρκτες είναι οι προσπάθειες ορισμού και οριοθέτησης του. Κοινό παρονομαστή όλων των εκφραζόμενων απόψεων, ωστόσο, αποτελεί ο έντονα ρευστός και ευμετάβλητος χαρακτήρας των συστατικών της ΚτΠ.

Κατά μια άποψη που διατυπώνει ο Δ. Γκρίτζαλης⁸ δεν υπάρχει κάποια ευρέως αποδεκτή θεωρητική προσέγγιση η οποία να περιγράφει την Κοινωνία της Πληροφορίας. Χρησιμοποιείται περισσότερο για να ομαδοποιήσει μια σειρά από φαινόμενα, παρά για να οριοθετήσει εννοιολογικά μια νέα κοινωνική πραγματικότητα. Συνεπώς, στα πλαίσια της παρούσας μελέτης θα αποφύγουμε, ως αλυσιτελή, κάθε προσπάθεια ορισμού της έννοιας της ΚτΠ και θα περιοριστούμε στην περιγραφή των βασικών της συστατικών και χαρακτηριστικών όπως αυτά τα περιγράφει η Λ. Μήτρου.⁹

1.2. Βασικά συστατικά της εποχής

Η κοινωνία της πληροφορίας- όχι μόνο ως τεχνολογικό αλλά και ως κοινωνικό και οικονομικό φαινόμενο- τείνει να ταυτιστεί με το διαδίκτυο¹⁰ και να αποκαλείται πλέον «κυβερνοχώρος». Εάν η «ψηφιακή βιομηχανική επανάσταση» έκανε την εμφάνισή της το 1970 με την ψηφιοποίηση της πληροφορίας και τη διάδοσή της μέσω νέων τηλεπικοινωνιακών μορφών, το διαδίκτυο αποτελεί πλέον τον καταλύτη για την παγκόσμια διάδοση και

⁷ Ο ορισμός της πληροφορίας είναι μάλλον δυσχερής. Από τους τέσσερις ορισμούς που απαντώνται στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γ. Μπαμπινιώτη, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, οι τρεις, ή μάλλον ο συνδυασμός τους, μπορεί να αποδώσει με μερική προσέγγιση την έννοια. Ως «πληροφορία» νοείται α) κάθε στοιχείο που έχει ενδιαφέρον για κάποιον, β) κάθε στοιχείο που μεταδίδεται από μια πηγή σε κάποιον δέκτη και γ) το περιεχόμενο των σημάτων που διαβιβάζονται μέσω των διαφόρων μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης. Ενοποιώντας τα διάφορα στοιχεία ορισμού θα μπορούσαμε να πούμε ότι «πληροφορία» στα πλαίσια της ΚτΠ είναι κάθε στοιχείο που έχει ενδιαφέρον, το οποίο μεταδίδεται μέσω ηλεκτρομαγνητικών μέσων επικοινωνίας, από κάποιον πομπό προς κάποιον δέκτη.

⁸ Βλ. Δημ. Γκρίτζαλης, «Αυτονομία και Πολιτική Ανυπακοή στον Κυβερνοχώρο», εκδόσεις Παπασωτηρίου 2004, σελ. 37

⁹ Βλ. Μήτρου Λίλιαν, «Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας», εκδόσεις Σάκκουλα Θεσ/νίκης 2002, σελ. 17 επ.

¹⁰ Το διαδίκτυο αποτελεί μεν κύριο φορέα αλλά και ταυτόχρονα υποσύνολο της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

ανταλλαγή πληροφορίας και την πραγματοποίηση των συναλλαγών. Κοινωνία της πληροφορίας ονομάζεται μία κοινωνία όπου η παραγωγή, διανομή, χρήση, ενσωμάτωση και διαχείριση πληροφοριών αποτελεί σημαντική οικονομική, πολιτική και πολιτιστική δραστηριότητα.¹¹ Σκοπός μιας κοινωνίας της πληροφορίας είναι να κερδίσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Διεθνώς, δια μέσου της χρήσης της πληροφορικής (IT) με δημιουργικό και παραγωγικό τρόπο. Αναγνωρίζεται ως διάδοχος της Βιομηχανικής Κοινωνίας.¹²

- Τα τεχνικά εργαλεία είναι νέα, εξελίσσονται διαρκώς και συχνά με μη προδιαγνώσιμο τρόπο. Από την εποχή του hard machine της βιομηχανικής εποχής στο soft machine της κοινωνίας της πληροφορίας, είναι αξιοσημείωτη και η ταχύτητα της εξέλιξης ως προς την υποδομή. Παρατηρείται σμίκρυνση μηχανών ,αντικατάσταση από νέα, πιο εύχρηστα και μικρά σε διάσταση. Με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη δυνατότητα παροχής υπηρεσιών διαδικτύου μέσω κινητού τηλεφώνου.
- Υπάρχουν πλέον πολλές κατηγορίες συμμετεχόντων στην επικοινωνία στον κυβερνοχώρο. Φορείς εκμετάλλευσης τηλεπικοινωνιών, φορείς πρόσβασης στο διαδίκτυο, χρήστες. Ειδικά οι χρήστες του γίνονται περισσότεροι, πιο ετερογενείς και λιγότερο ειδικοί.
- Υπάρχει δυνατότητα επικοινωνίας χωρίς όρια χρονικά και εδαφικά. Η ελεύθερη διακίνηση της πληροφορίας σε εμβέλεια και σε βάθος μέσα από τις λεωφόρους της πληροφορίας συνέβαλαν στην αλλαγή του τρόπου ζωής και των καθημερινών μας συναλλαγών και δραστηριοτήτων, συντελώντας έτσι καθοριστικά στην «παγκοσμιοποίηση του κόσμου»¹³.
- Αποτελεί την αντανάκλασή της παθολογίας και της παραβατικότητας στη σύγχρονη κοινωνία: από την παραπλάνηση του καταναλωτή, την

¹¹ Το πρώτο επίσημο κείμενο στο οποίο συναντάται ο όρος είναι η Λευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κοινωνία της Πληροφορίας, που περιέγραφε τις θέσεις της Ευρώπης για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση. Βλ. Λ.Μήτρου, σε «Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας», επιμ. Παπαδημητρίου, Αθήνα 2006, σελ. 36-56

¹² www.wikipedia.org

¹³ Βλ. Λίλιαν Μήτρου ο.π. σελ.18

επιθετική δυσφήμιση, την ψηφιακή απάτη, το εμπόριο ναρκωτικών κ.λ.π.

1.3.Διαρκής τεχνολογική εξέλιξη

Η ραγδαία πρόοδος της τεχνολογίας έχει ξεπεράσει τα χαρακτηριστικά παλαιότερων εποχών. Τα χαρακτηριστικά της εποχής που διανύουμε είναι η διασύνδεση των συστημάτων πληροφορικής στο πλαίσιο παγκόσμιων δικτύων, η αποκέντρωση της επεξεργασίας πληροφοριών, η διεύρυνση του ρόλου της πληροφορικής με την επέκταση της χρήσης της στο χώρο εργασίας και στον οικιακό χώρο. Η ραγδαία ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, οι τεχνολογίες των οποίων βαθμιαία συγκλίνουν σε ένα κοινό πεδίο με αυτό των Μ.Μ.Ε., δημιουργεί νέα δεδομένα και νέες προκλήσεις για την προστασία του ατόμου.¹⁴

Η εξέλιξη της τεχνολογίας συνέβαλε αποτελεσματικά στη διάδοση της πληροφορίας και η επιτυχία αυτής της εξέλιξης συνέβαλε στην παγκοσμιοποίηση.¹⁵

1.4.Η εμπορευματοποίηση της πληροφορίας.

Η ελεύθερη διακίνηση της πληροφορίας οδήγησε από την έντονη κοινωνικοποίηση του ανθρώπου και την ελευθερία του λόγου σε άλλους δρόμους, αυτών των οικονομικών απολαβών και της οικονομικής εκμετάλλευσης. Η τεχνολογική ανάπτυξη συνέβαλε στην δημιουργία μιας υποδομής δικτύων η οποία είναι αφενός κατάλληλη για εύκολη συλλογή και χρήση πληροφοριών και παράλληλα είναι οικονομικά προσιτή. Από την πλευρά των καταναλωτών / χρηστών έχουν δημιουργηθεί δυο κατηγορίες αυτών, αφενός αυτοί δίνουν καθημερινά τα στοιχεία τους είτε εν γνώσει τους είτε και ασυνείδητα. Στην πρώτη περίπτωση συγκαταλέγονται οι χρήστες, οι οποίοι θέλουν να αγοράσουν μέσω διαδικτύου. Οι “online αγορές” όμως δεν

¹⁴ Βλ. Ιωάννη Ιγγλεζάκη σε “ Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θες/νίκη, 2003, σελ 1-3.

¹⁵ Βλ. Λίλιαν Μήτρου, Σ. Γκρίτζαλης, Κ.Λαμπρινουδάκης, Σ. Κάτσικας, “Η προστασία της Ιδιωτικότητας στην Πληροφορική και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών”, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, 2010, Αθήνα, σελ. 538.

διασφαλίζουν πάντα σε επαρκή βαθμό τα προσωπικά δεδομένα των καταναλωτών. Πολλές φορές οι χρήστες θέλουν να στείλουν δωρεάν ευχετήριες κάρτες, κ.α. Με τον τρόπο όμως αυτό δίνουν τα στοιχεία τους Στην άλλη περίπτωση ανήκουν οι χρήστες, οι οποίοι καθημερινά προκειμένου να αποκτήσουν το δικό τους προφίλ σε μια κοινωνική ιστοσελίδα ή έναν λογαριασμό σε ένα ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, “παραιτούνται” –χωρίς να το συνειδητοποιούν- από το δικαίωμα ελέγχου των προσωπικών τους δεδομένων. Τα συστήματα αυτά είναι σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρακολουθούν τους χρήστες κατά την διάρκεια της πλοήγησής τους στο δίκτυο, χρησιμοποιώντας την διεύθυνση του IP τους, αλλά και με την χρήση των cookies ¹⁶Από την πλευρά των εταιρειών υπάρχει το άμεσο οικονομικό όφελος. Οι ενδιαφερόμενοι για τις πληροφορίες όπως ιστοσελίδες, δικτυακές επιχειρήσεις, πάροχοι, έχουν την δυνατότητα να συλλέγουν ένα μεγάλο όγκο προσωπικών πληροφοριών με τρόπο αδιαφανή, δηλαδή χωρίς την συναίνεση ή την γνώση των χρηστών. Αυτό μπορεί να αποφευχθεί σε περίπτωση που κάποιος χρήστης είναι γνώστης των καταστάσεων και της τεχνολογίας περιορίζοντας τα cookies και καταχωρώντας μόνο όσα δεδομένα απαιτούνται.

Η πληροφορία παίρνει αξία και μάλιστα οικονομική. Θα μπορούσε κάποιος να το αποκαλέσει απλά και ως “εμπορευματοποίηση της πληροφορίας”.

¹⁶ Τα cookies είναι μικρά αρχεία κειμένου τα οποία αποθηκεύονται στον υπολογιστή μας κατά την πλοήγησή μας στο διαδίκτυο. Συνήθως περιγράφουν στοιχεία μας όπως όνομα χρήστη (user name) και συνθηματικό πρόσβασης (password) με σκοπό κατά την επίσκεψή μας στον ίδιο ιστότοπο αργότερα, να μας “θυμάται” και να κάνει login χωρίς να γράψουμε εμείς τίποτα. Τα cookies μπορεί να προέρχονται από τον ιστότοπο τον οποίο έχουμε επισκεφθεί ή από κάποιον άλλον. Συνήθως είναι άκακα, έχει όμως αποδειχθεί ότι μπορούν να στείλουν πληροφορίες για τη συμπεριφορά μας στο διαδίκτυο. Υπάρχουν προγράμματα που καθαρίζουν τα κακόβουλα cookies, ενώ αν ο χρήστης επιθυμεί να τα διαγράψει δίνεται αυτή η δυνατότητα μέσα από το φυλλομετρητή ιστοσελίδων. Πηγή www.wikipedia.org

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ανάδυση κοινωνικών δικτύων ως νέα μορφή επικοινωνίας και πληροφόρησης

Η σύγχρονη επικοινωνία κινείται στο χρόνο και τον χώρο των ροών, στο περιβάλλον του ψηφιακού πολιτισμού και της ψηφιακής διασύνδεσης. Συμμετέχουμε ως μέλη της κοινωνίας, σε δίκτυα κατανεμημένα ανά τον κόσμο, τα οποία μας παρέχουν μια αίσθηση ελευθερίας έκφρασης, επικοινωνίας και αχειραγώγητης πληροφόρησης, γνωρίζοντας όμως ταυτόχρονα πως τα περισσότερα δίκτυα ελέγχονται από τρίτους και οι περισσότερες πληροφορίες, τις οποίες εθελοντικά διοχετεύουμε, αξιοποιούνται –ενδεχομένως- εν αγνοία μας. Τα κοινωνικά δίκτυα προσελκύουν όλο και περισσότερα νέα μέλη, γνωρίζοντας πλέον παγκόσμια απήχηση.

2.1 Ορισμός κοινωνικών δικτύων

Η κοινωνική δικτύωση στο διαδίκτυο άρχισε με την επιθυμία των ανθρώπων να μοιράζονται πληροφορίες γρήγορα και εύκολα με τους φίλους τους και την οικογένειά τους. Αυτή η μορφή επικοινωνίας άνθισε γρήγορα και άρχισε να ανταγωνίζεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Οι επιχειρηματίες εκμεταλλεύτηκαν την τεχνολογία και δημιούργησαν τους διάφορους χώρους κοινωνικής δικτύωσης, με σκοπό να επιτρέψουν στους χρήστες να δημιουργήσουν ένα προφίλ που περιέχει πληροφορίες για τους ίδιους και οι οποίες είναι προσβάσιμες και σε άλλους. Η κοινωνική δικτύωση διαμορφώνει σχέσεις μεταξύ των χρηστών του διαδικτύου, οι οποίοι προβάλλονται σε αυτό μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ο κάθε χρήστης, με την εγγραφή του σε έναν ιστοχώρο κοινωνικής δικτύωσης, δημιουργεί την προσωπική του σελίδα, όπου μπορεί να αναρτήσει πληροφορίες για τον εαυτό του (ονοματεπώνυμο, τηλέφωνο επικοινωνίας, οικογενειακή κατάσταση, φωτογραφίες, βίντεο). Παράλληλα, αποκτά πρόσβαση σε υπηρεσίες, όπως διαδικτυακή συνομιλία (chat), συμμετοχή σε διαγωνισμούς (quiz) και παιχνίδια, δυνατότητα ανταλλαγής σχολίων για τις προσωπικές του σκέψεις και δραστηριότητες. Στόχος της κοινωνικής δικτύωσης είναι η δημιουργία μιας διαδικτυακής,

παγκόσμιας κοινότητας ατόμων με σκοπό την επικοινωνία και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση.

Το φαινόμενο της κοινωνικής δικτύωσης ωστόσο δεν είναι καινούργιο. Δίκτυα που συνδέουν τους ανθρώπους έχουν υπάρξει σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας. Ο τρόπος που δουλεύουμε, επικοινωνούμε, σκεφτόμαστε, καταναλώνουμε, ψυχαγωγούμαστε και γενικότερα, κάθε πιθανό είδος σχέσης μπορεί σχηματικά να αναπαρασταθεί με τη μορφή ενός δικτύου, όπου τα άτομα αποτελούν τους διακριτούς κόμβους του και συνδέονται μεταξύ τους με σχέσης αλληλεξάρτησης και αμοιβαίας επιρροής. Το νέο στοιχείο στη σύγχρονη δικτύωση είναι το ψηφιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο αυτή γεννάται και αναπτύσσεται, διαμεσολαβώντας παντός είδους δεδομένα. Τα σημερινά τεχνολογικά δίκτυα, χρησιμοποιώντας τις παγκόσμιες ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας, έχουν επιταχύνει, επεκτείνει και εντείνει την παρουσία των δικτύων στην καθημερινή μας ζωή. Τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα αποκτούν νέα δυναμική, διαπερνώντας χωροχρονικούς περιορισμούς και διαμορφώνοντας μια παγκοσμιοποιημένη συλλογικότητα.

2.1.1. Κοινωνική αξία

Η κοινωνική αξία είναι μια κοινωνιολογική έννοια, η οποία αναφέρεται στις συνδέσεις μέσα και ανάμεσα στα κοινωνικά δίκτυα. Η έννοια της κοινωνικής αξίας δίνει έμφαση στην αξία των κοινωνικών σχέσεων και τον ρόλο της συνεργασίας και εμπιστοσύνης για να πάρει συλλογικά ή οικονομικά αποτελέσματα. Σε γενικούς όρους θα μπορούσαμε να πούμε ότι η κοινωνική αξία είναι το φρούτο των κοινωνικών σχέσεων και αποτελείται από τα προσδοκώμενα οφέλη που προκύπτουν από την επιχείρηση και συνεργασία μεταξύ ατόμων και ομάδων.¹⁷

¹⁷ Βλ. Διπλωματική εργασία Ελένης Παπανικολάου, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανολόγων Ηλεκτρονικών Υπολογιστών. Σεπτέμβριος 2011.
<http://nemertes.lis.upatras.gr/jsui/bitstream/10889/4854/1/%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%95%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%20%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7%20%CE%A0%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85.pdf>

2.2.Μορφές σύγχρονης κοινωνικής δικτύωσης

2.2.1. Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης

Σύμφωνα με την Wikipedia,¹⁸ την online εγκυκλοπαίδεια αναφέρεται ότι μια υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης είναι μια online υπηρεσία, που περιλαμβάνει μια πλατφόρμα ή ένα site το οποίο επικεντρώνεται στην ανάπτυξη και την κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων οι οποίοι για παράδειγμα έχουν κοινά ενδιαφέροντα ή και δραστηριότητες. Μια κοινωνική υπηρεσία δικτύου αποτελείται ουσιαστικά από μια αναπαράσταση του κάθε χρήστη τις περισσότερες φορές με ένα προφίλ, τους κοινωνικούς δεσμούς του, καθώς και μια ποικιλία από συμπληρωματικές υπηρεσίες. Οι ιστοτόποι κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπουν στους χρήστες να μοιράζονται ιδέες, δραστηριότητες, εκδηλώσεις κ.α μέσα στα πλαίσια των δικών τους δικτύων που έχουν διαμορφώσει.

2.2.1.1. Το φαινόμενο facebook¹⁹

Ειδικότερα, το Facebook αποτελεί μια πλατφόρμα επικοινωνίας που επιτρέπει στα εγγεγραμμένα μέλη της να παρουσιάζουν ένα δημόσιο ή ημι- δημόσιο προφίλ του εαυτού τους (προσωπικό προφίλ), να «προσκαλούν» φίλους τους σε αυτό και να αναζητούν άλλα άτομα που έχουν εγγραφεί στην κοινότητα (κοινωνικό προφίλ). Αποτελεί, επομένως, έναν διαδικτυακό τόπο (site), στον οποίο ο οποιοσδήποτε χρήστης υπολογιστή μπορεί να δημιουργήσει δωρεάν τον προσωπικό δικτυακό του χώρο, με σκοπό να βρίσκεται σε διαρκή επαφή με ένα σύνολο ανθρώπων που σχηματίζουν τον ψηφιακό «κοινωνικό του περίγυρο».²⁰

Ωστόσο, ο κύριος στόχος του Facebook, να βοηθήσει τα άτομα να επικοινωνούν αποτελεσματικότερα, δεν περιγράφει επαρκώς το φάσμα των δυνατοτήτων που προσφέρει. Ο στόχος της επικοινωνίας θα μπορούσε να επιτευχθεί και μέσα από άλλες ηλεκτρονικές υπηρεσίες,

¹⁸ www.wikipedia.org

¹⁹ Βλ. www.facebook.com

²⁰ <http://investor.fb.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=761090> Τα μέλη της facebook κοινότητας έχουν φτάσει αισίως το 1,1 δις. Χρήστες σε όλο τον κόσμο. Τελευταία ενημέρωση Μάρτιος 2013

όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή οι υπηρεσίες ανταλλαγής μηνυμάτων (text messaging). Εκείνο όμως που κάνει το Facebook να διαφέρει από τις λοιπές διαδικτυακές υπηρεσίες επικοινωνίας είναι το γεγονός ότι η χρήση του συνδέεται με τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου προφίλ της προσωπικότητας του χρήστη, το οποίο περιλαμβάνει συνήθως την αναλυτική αποτύπωση των συνηθειών, των προτιμήσεων και των δραστηριοτήτων του, συχνά σε καθημερινή βάση. Παράλληλα, το Facebook συγκεντρώνει σωρευτικά τις δυνατότητες όλων των υπόλοιπων διαδραστικών διαδικτυακών υπηρεσιών: ο χρήστης μπορεί να δημοσιεύει κείμενα και απόψεις, ή να αναδημοσιεύει πληροφορίες από όλο το διαδίκτυο, όπως με τα blog, να διατηρεί προσωπική αλληλογραφία στην οποία οι άλλοι δεν έχουν πρόσβαση όπως με το e-mail, να έρχεται σε άμεση επικοινωνία μέσω γραπτών μηνυμάτων, όπως με τις υπηρεσίες άμεσης επικοινωνίας (chat rooms).

Η συμμετοχή στο Facebook προϋποθέτει καταρχήν την εγγραφή του χρήστη και τη δημιουργία του προσωπικού του προφίλ. Στο προφίλ αυτό ο χρήστης καταχωρεί στοιχεία της ταυτότητάς του (όπως το όνομα και ημερομηνία γέννησης), στοιχεία επικοινωνίας (όπως διεύθυνση, e-mail, τηλέφωνο), καθώς και στοιχεία της προσωπικότητάς του (όπως πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις). Ο χρήστης μπορεί ακόμη να καταχωρίσει άλμπουμ με φωτογραφίες του (προσδιορίζοντας μάλιστα τα πρόσωπα που εμφανίζονται σε αυτές), μουσική, τις προτιμήσεις του σε βιβλία και ταινίες ή ακόμη και τις σκέψεις του ανά πάσα στιγμή. Πρόκειται για ένα, κατά μία έννοια, ψηφιακό ημερολόγιο χρονολογικής αποτύπωσης των καθημερινών δραστηριοτήτων, καθώς και παρουσίασης της προσωπικότητας και των κοινωνικών σχέσεων του χρήστη κατά τρόπο καινοφανή.²¹

Η δημιουργία προσωπικού προφίλ συνδέεται, ωστόσο, με την πλειοψηφία των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης. Εκείνο όμως που κάνει το Facebook να διαφέρει, και πιθανόν ερμηνεύει και την επικράτησή

²¹ Το γεγονός δε ότι ο τρόπος χρήσης της ιστοσελίδας, η διαχείριση και επιλογή του περιεχομένου, συνδέεται σχεδόν αποκλειστικά με τη λήψη σχετικών πρωτοβουλιών από τα ίδια τα άτομα που συμμετέχουν, δημιουργεί στο χρήστη μία αίσθηση ελέγχου επί των προσωπικών του πληροφοριών.

του, είναι ότι δεν επιδιώκει τη δημιουργία μιας εικονικής πραγματικότητας μέσω της ψηφιακής αναπαράστασης του εαυτού (digital persona), ούτε αφορά κατά κύριο λόγο στην ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ ανθρώπων που δεν γνωρίζονται δια ζώσης. Αντιθέτως, επιδιώκει να αποτελέσει ένα είδος γέφυρας μεταξύ του ψηφιακού και του πραγματικού κόσμου, δημιουργώντας άρρηκτους δεσμούς μεταξύ τους, ώστε ο ένας να τροφοδοτεί τον άλλον. Επιπλέον, διαφέρει και ως προς το γεγονός ότι δεν ενθαρρύνει την ανωνυμία (ή ορθότερα, την ψευδωνυμία) των χρηστών, αλλά αντιθέτως ενθαρρύνει τη χρήση της πραγματικής ταυτότητας, ώστε να καθίσταται δυνατή η εύρεση και αναγνώριση του χρήστη από ανθρώπους με τους οποίους έχει χάσει επαφή στην καθημερινή του ζωή.

Εντούτοις, η κυριότερη διαφορά της εν λόγω ιστοσελίδας κοινωνικής δικτύωσης αφορά στον τρόπο παραγωγής του περιεχομένου και στην κοινωνική διάσταση αυτού. Τα τεχνικά χαρακτηριστικά της σελίδας παρέχουν στο χρήστη, εκτός από εργαλεία για τη δημιουργία περιεχομένου συνδεδεμένου με τα ενδιαφέροντα και την προσωπική ζωή του, εργαλεία για την ανάπτυξη προσωποποιημένων, κοινωνικών διαδράσεων βασισμένων γύρω από το προφίλ (όπως λ.χ. συζήτηση, ανάρτηση σχολίων, οργάνωση κοινωνικών εκδηλώσεων που λαμβάνουν χώρα εκτός του Διαδικτύου), καθώς και εργαλεία προσδιορισμού των κοινωνικών σχέσεων κατά τρόπο που να καθορίζεται από το χρήστη ποιος έχει πρόσβαση στις πληροφορίες του, καθώς και ποιος -και με ποιο τρόπο- είναι δυνατό να τον αναζητήσει και να επικοινωνεί μαζί του. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η καταχώρηση των προσωπικών στοιχείων του χρήστη της εν λόγω ιστοσελίδας «χωρίς επιστροφή» αφού δεν είναι δυνατή η διαγραφή των στοιχείων αυτών, με οποιονδήποτε τρόπο και αν αντιδράσει ο χρήστης. Είναι μιν δυνατόν να απενεργοποιήσει το λογαριασμό του ο χρήστης «απολογούμενος» μάλιστα για το λόγο της χαρακτηριζόμενης από το σύστημα ως «προσωρινής απενεργοποίησης», πλην όμως δεν είναι σε θέση να επιβάλει στην πλατφόρμα να διαγράψει δια παντός όλες τις προσωπικές

του καταχωρήσεις σε αυτήν, προσωπικά στοιχεία, uploads, φωτογραφίες κ.λ.π.

Έτσι, σε αντιδιαστολή με τον κυριότερο «ανταγωνιστή» του, το Myspace, το οποίο αποτελεί κυρίως μια πλατφόρμα αυτοπροβολής μέσω της παραγωγής περιεχομένου από τον ίδιο το χρήστη (user-generated content), το Facebook είναι μια πλατφόρμα εφαρμογών, στην οποία το περιεχόμενο παράγεται συλλογικά μέσω της διάδρασης των χρηστών μεταξύ τους. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των υπηρεσιών News Feed και Wall to Wall. Ειδικότερα, η υπηρεσία News Feed που προστέθηκε στο Facebook το 2007, προκαλώντας αρχικά αντιδράσεις²², επιτρέπει την εμφάνιση κάθε αλλαγής στο προφίλ ενός χρήστη ως «είδηση» στην αρχική σελίδα των καταχωρημένων «φίλων» του, με αποτέλεσμα να δημιουργείται η αίσθηση ότι τα άτομα έχουν ανά πάσα στιγμή επίγνωση των σκέψεων και γεγονότων στη ζωή των κοινωνικών επαφών τους. Η δυνατότητα αλληλοεπιτήρησης που παρέχεται στα μέλη του τροφοδοτεί, τελικά, το συναίσθημα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης εντός της κοινότητας.

Όπως συνάγεται από τα παραπάνω, το Facebook δεν έχει να κάνει με την προβολή ενός στατικού και επιλεγμένου από το χρήστη περιεχομένου, αλλά βασίζεται περισσότερο στις δυναμικές κοινωνικές διαδράσεις μεταξύ ατόμων και ομάδων. Κατά συνέπεια, η έννοια της ταυτότητας στο Facebook είναι «ρευστή». Το προφίλ δεν είναι στατικό και δεδομένο, ούτε προσδιορίσιμο μόνο από τον ιδιοκτήτη του. Συμπληρώνεται και εμπλουτίζεται μέσω της παρέμβασης των υπόλοιπων ατόμων-κόμβων του κοινωνικού δικτύου, αντανακλώντας όχι μόνο το προφίλ της προσωπικότητας του χρήστη αλλά και τις επιμέρους σχέσεις του με καθεμία από τις επαφές του (με ποιους έρχεται τακτικότερα σε επικοινωνία, με ποιους έχει μεγαλύτερη οικειότητα, με ποιους ταυτίζεται ως προς τις προτιμήσεις του). Δημιουργείται έτσι μια αίσθηση «οικειότητας», μια «κοινότητα εμπιστοσύνης» μέσω ενός πολυσυλλεκτικού εργαλείου διαχείρισης ταυτότητας (identity management tool).

²² Βλ. Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, «Το φαινόμενο Facebook: αποδομώντας το δίκαιο προστασίας της ιδιωτικότητας» http://www.icsd.aegean.gr/website_files/proptyxiako/443096687.doc

Διαμέσου μιας τέτοιας ιστοσελίδας, οι άνθρωποι επικοινωνούν. Εκφράζουν τα συναισθήματά τους, τις απόψεις τους, αυτά που αποδέχονται, που απορρίπτουν, αυτά που τους ενοχλούν. Η δημιουργία των ομάδων (groups) δίνει την δυνατότητα σε ένα μεγάλο αριθμό ατόμων να εκφράσουν την αντίδρασή τους για κάποιο γεγονός ή κάποια απόφαση, πολιτικού ή κοινωνικού φαινομένου. Ένα παράδειγμα τέτοιο θεωρείται η διαμαρτυρία μιας ομάδας από 75.000 μέλη, στην Αίγυπτο την άνοιξη του 2008 για αύξηση των τιμών των τροφίμων. Λίγο αργότερα ο δημιουργός της ομάδας συνελήφθη.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η εξέγερση των πολιτών της Αιγύπτου στις αρχές του 2011. Αρχικά οι περισσότεροι Αιγύπτιοι αντιμετώπιζαν σκωπτικά τη γενιά του Facebook, που προσπαθούσε να ξεκινήσει μια επανάσταση online. Ακόμη και οι πιο σκεπτικιστές, ωστόσο δεν μπορούσαν να αμφισβητήσουν το γεγονός ότι οι νεαροί χρήστες των social media κατάφεραν σε ελάχιστο χρόνο να αποσπάσουν τη συμπαράσταση εκατοντάδων χιλιάδων πολιτών. Κάτι ανάλογο που συνέβη και στην Αθήνα –και ολόκληρη την Ελλάδα- του 2011, με το κίνημα των αγανακτισμένων, για το οποίο αφορμή δημιουργίας ήταν μια δημοσίευση στο facebook ότι οι Έλληνες δεν αντιδρούν στις δύσκολες στιγμές που περνάει ο τόπος.²³

2.2.2. Blogs

Τα ιστολόγια συνιστούν ένα νέο μέσο για τη διάδοση απόψεων και ιδεών μέσω του Διαδικτύου, το οποίο έχει κατακτήσει το ενδιαφέρον των χρηστών και ανταγωνίζεται πλέον ισότιμα τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης. Ο λόγος είναι ότι καθιστούν δυνατή την έκφραση των απόψεων εύκολα, γρήγορα, ανέξοδα και στο πλαίσιο ενός οικουμενικού καναλιού επικοινωνίας, όπως είναι το Διαδίκτυο, το οποίο επιτρέπει σε κάθε χρήστη η/υ να γίνει φυλλαδιογράφος. Η κοινότητα των ιστολογιών είναι η μπλογκόσφαιρα , ο χώρος, δηλ. εκείνος –στο Διαδίκτυο- όπου φιλοξενούνται τα διάφορα ιστολόγια. Η εν λόγω διαδικτυακή κοινότητα αποτελεί το πλαίσιο για την προβολή των απόψεων των ιστολόγων (bloggers) και έχει αποκτήσει σημαντικό μέγεθος και εντεινόμενη σημασία και στη χώρα μας. Συγκεκριμένα,

²³ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_3_25/11/2012_502906

τα ιστολόγια είναι ιστοσελίδες, στις οποίες παρέχεται δωρεάν φιλοξενία από παροχείς σχετικών υπηρεσιών στους χρήστες του Διαδικτύου. Σε αυτά δημοσιεύονται πληροφορίες που οι χρήστες μεταμορφώνουν στο Διαδίκτυο με τη βοήθεια ειδικού λογισμικού, το ίδιο απλά όπως και με τη βοήθεια ενός προγράμματος ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι η αξιοποίηση των ιστολογίων, όπως και των μικροιστολογίων (microblogs) για τη διάδοση απόψεων και την ελεύθερη έκφραση των ιδεών αποτελεί κατάκτηση της κοινωνίας των πολιτών, αποτελώντας μια εκδήλωση της συμμετοχικής δημοκρατίας και για αυτό είναι χρήσιμο να τα μελετήσουμε και να διερευνήσουμε τα όρια της ελευθερίας έκφρασης και του ανώνυμου λόγου στο πλαίσιο τους. Τα πλεονεκτήματα που παρέχουν τα ιστολόγια είναι ότι επιτρέπουν την κατάθεση σχολίων των αναγνωστών επί των θέσεων που εκφράζει ο κάτοχός τους και την απάντηση του τελευταίου σε αυτά, όπως προαναφέρθηκε, σε αντίθεση με τον έντυπο τύπο, όπου δεν είναι δυνατή η άμεση επικοινωνία με το αναγνωστικό κοινό.²⁴

Τα ιστολόγια είναι ένα αξιόλογο παράδειγμα για τις δυνατότητες που παρέχει το Διαδίκτυο στους χρήστες, οι οποίοι αξιοποιώντας τις δυνατότητες των διαδικτύων ημερολογίων τα κατέστησαν μέσο για τη διάδοση των απόψεών τους. Αναπτύχθηκε έτσι η δημοσιογραφία των πολιτών, η οποία ενίοτε χρησιμοποιηθεί τις συνήθεις δημοσιογραφικές μεθόδους, όπως είναι η έρευνα των πραγματικών γεγονότων, η διασταύρωση των πηγών και η ευαισθητοποίηση του κοινού σε επίκαιρα θέματα κ.ο.κ.²⁵

Είναι μία ιστοσελίδα η οποία δεν είναι σχεδόν καθόλου εξωτερικά επιμελημένη, ανανεώνεται συνεχώς και οι χρήσεις της είναι ποικίλες. Μπορεί να θεωρηθεί ως ένα είδος λίστας καταγραφής γεγονότων ή απόψεων. Συνήθως αυτή η λίστα παρουσιάζεται με αντίστροφη χρονολογική σειρά. Αυτό σημαίνει πώς το πρώτο γεγονός που βλέπουμε είναι το πιο πρόσφατο. Τα blog μπορούν να πάρουν πολλές μορφές όπως χώρος συζητήσεων και ανταλλαγής απόψεων πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα (η θεματολογία ποικίλει σημαντικά), ή ένα είδος προσωπικού ηλεκτρονικού ημερολογίου και

²⁴ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκη : « Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων.», σε ΔΙΜΕΕ τεύχος 3/2011 σελ 317-319

²⁵ Βλ. Δίκαιο και επικοινωνία στα Ιστολόγια (Blogs) και στα Νέα Μέσα : νομικά ζητήματα, ηθική δεοντολογία της δημοσιογραφίας των πολιτών / Έλσα Δεληγιάννη, Νομική Βιβλιοθήκη 2012, σελ 257

διάφορες άλλες.

Η έννοια weblog ξεκίνησε να σχηματοποιείται γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '90 από την κοινότητα των χρηστών του internet που διατηρούσαν ιστοσελίδες για να περιγράψει μια καινοτόμο πρακτική ανανέωσης των ιστοσελίδων αυτών με χρονολογημένες και σύντομες εγγραφές που συνήθως περιείχαν σχόλια και links προς ενδιαφέροντες ιστοτόπους -κάτι σαν τις ενότητες "news" στα σύγχρονα websites δηλαδή. Σημειώνεται ότι οι ιστοσελίδες την εποχή εκείνη ήταν αρκετά δύσκολο να ανανεώνονται σε συχνή βάση. Ο όρος καθεαυτός λέγεται ότι αναφέρθηκε για πρώτη φορά στις 17 Δεκεμβρίου του 1997 από τον John Barger, ιδιοκτήτη του website "robot wisdom" και προέρχεται από τη σύντμηση των λέξεων web(=ιστός) και log(=όρος που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει μια μεμονωμένη χρονολογημένη εγγραφή συνήθως σε ημερολόγια καταστρώματος) αναφερόμενος ακριβώς σε αυτήν την πρακτική : logging the web, δηλαδή κρατώ ημερολόγιο της πλοήγησής μου στο web. Ο όρος παραπέμπει σε μία σειρά χωρικών μεταφορών μέσα από της οποίες εννοιολογήθηκε ο όρος κυβερνοχώρος και άρα το internet ως θάλασσα πληροφοριών (Terranova 1996)²⁶

Ενδιαφέρον θα είχε σε αυτό το σημείο να ασχοληθούμε με κάποιες νομολογιακές αποφάσεις και πώς αυτές ερμηνεύουν την ύπαρξη των blogs και την επιρροή που αυτά ασκούν στην καθημερινότητα καθώς και την στάση των ελληνικών δικαστηρίων απέναντι σε αδικήματα που τελούνται μέσω αυτών.²⁷ Στην εκδίκαση των αγωγών που επιλήφθηκαν τα ως άνω δικαστήρια, κλήθηκαν να ερμηνεύσουν την ακριβή νομική μορφή των blogs. Αν δηλαδή αυτά συνιστούν έντυπα ή εκπομπές υπαγόμενες στα μέσα διακίνησης πληροφοριών. Στη συνείδηση των χρηστών του διαδικτύου τα ιστολόγια έχουν τη θέση του μέσου, όπου η ελευθερία της έκφρασης

²⁶ Βλ. Διπλωματική εργασία Ζαφείρη Καραμπάση «To blogging στην Ελλάδα.», <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=bloggers&page=1&scope=0&lang=el&pid=iid:536>, σελ. 7

²⁷ ΠΠρΘες 22228/2011, ΠΠΠειρ4908/2010, ΠΠρΘες25552/2010. Οι υποθέσεις αυτές αφορούσαν αιτιάσεις πολιτών για αναγραφές συκοφαντικού περιεχομένου σε διάφορα blogs, καθώς και σε παροχή προσωπικών δεδομένων τους χωρίς την συγκατάθεσή τους.

εφαρμόζεται στην απόλυτη μορφή της.²⁸ Την άποψη αυτή τη δέχεται και στο διατακτικό της η πρώτη εκ των αναφερόμενων αποφάσεων, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως στην περίπτωση των ιστολογίων δεν υφίσταται βάση αναλογικής εφαρμογής της υφιστάμενης νομοθεσίας σχετικά με τον τύπο, και η τυχόν διαφορετική αντιμετώπιση αυτών αποτελεί ακανθώδες έργο του νομοθέτη, του οποίου τα πρωτεία στη συγκεκριμενοποίηση της αρχής της δικαιοσύνης ο εφαρμοστής του δικαίου οφείλει κατ' αρχήν να σεβαστεί, καθόσον η δική του νομοθετική παρέμβαση είναι εκείνη η οποία θα συμβάλλει αποτελεσματικά στη διαμόρφωση ενός πλαισίου ασφάλειας δικαίου σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα.²⁹ Η διαγραφόμενη νομολογιακή παγίωση της άποψης ότι δεν είναι δίκαιο να αντιμετωπίζεται η ανάρτηση κάθε συκοφαντικής ή εξυβριστικής άποψης στο διαδίκτυο ως αδίκημα δια του Τύπου τελούμενο, αποδεικνύει ότι ο νομικός κόσμος έχει πράγματι αρχίσει να εισάγεται στη λογική και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του διαδικτύου καθώς και στην αναγνώριση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που διέπουν τη συμπεριφορά των χρηστών του διαδικτύου η οποία δύναται να παράγει έννομες συνέπειες. Εν ολίγοις, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι πλέον γεγονός ότι η εθνική νομολογία πέρασε το κατώφλι των σύγχρονων μορφών επικοινωνίας και κοινωνικής συμβίωσης και εφάρμοσε όχι μόνο σύμφωνα με νόμο αλλά επίσης σύμφωνα με την πραγματικότητα και την πραγματική κοινωνική διάσταση του φαινομένου που λέγεται διαδίκτυο.³⁰ Βέβαια, όπως θεωρήθηκε υπερβολικό και μη δίκαιο να αντιμετωπίζεται ο κάθε χρήστης που εκφράζει την άποψή του στο διαδίκτυο με τις περί Τύπου διατάξεις, έτσι θα πρέπει να κρίνεται στην πράξη κατά πόσο ο κάθε χρήστης είναι πράγματι ένας αγανακτισμένος πολίτης, ένας παθών που επιζητεί να ακουστεί ή έστω ένας καταγγέλων που νοιώθει ότι βρήκε το κατάλληλο μέσο για να προειδοποιήσει τους λοιπούς και όχι πράγματι ένας εκδότης ή δημοσιογράφος που εκδίδει ηλεκτρονικά το ΜΜΕ του.

Τεράστια έκταση πήρε προσφάτως και η περίπτωση γνωστού δημοσιογράφου που δημοσιοποίησε στο προσωπικό του ιστολόγιο την λίστα

²⁸ Βλ. Σπ. Τάσση «Διαδίκτυο και ελευθερία έκφρασης- Το πρόβλημα των blogs», ΔιΜΕΕ 2006, σελ.

518

²⁹ Βλ. ΠΠρΠειρ4980/2009

³⁰ Βλ. σχόλια Σπ. Τάσση σε ΔιΜΕΕ τεύχος 3/2011, σελ. 383

Λαγκαρντ, σχετικά με τα ονόματα Ελλήνων που έχουν μεταφέρει τα χρήματα τους σε τράπεζες της Ελβετίας. Στις 27 Οκτωβρίου του 2012, η Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Αθηνών διέταξε τη σύλληψη του δημοσιογράφου από την αστυνομία, λόγω παραβίασης του νόμου περί προσωπικών δεδομένων, μετά τη δημοσιοποίηση των 2.059 ονομάτων της περιβόητης λίστας από το περιοδικό Hot Doc. Η απόφαση αυτή προκάλεσε αντιδράσεις, με πολιτικά κόμματα, την ΕΣΗΕΑ, ξένα μέσα ενημέρωσης, μέσα κοινωνικής δικτύωσης να παίρνουν το μέρος του δημοσιογράφου, βγάζοντας σχετικές ανακοινώσεις. Ο ίδιος, απαντώντας στις κατηγορίες, ανέφερε: *"η δημοσιοποίηση ενός ονόματος και η σχέση με την τράπεζα δεν είναι προσωπικό δεδομένο. Οι συναλλαγές με τις τράπεζες είναι δημόσιες και όταν τις κάνουμε δεν φοράμε κουκούλα."*³¹ Ο δημοσιογράφος δηλαδή ισχυρίστηκε πως η πληροφορία που διοχέτευσε μέσω του ιστολογίου του δεν εμπίπτει στην έννοια του προσωπικού δεδομένου.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της προσωπικής πληροφορίας είναι ότι αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο που δύναται να προσδιορισθεί(υποκείμενο των στοιχείων) και στηρίζεται σε στοιχεία, τα οποία νομιμοποιείται αυτό το πρόσωπο και κατά την ορθότερη γνώμη, ή/ και η έννομη τάξη να επιθυμούν να μην γνωστοποιηθούν σε τρίτους (personal data) .Ως προσωπικά στοιχεία συνήθως θεωρούνται εκείνα τα οποία χαρακτηρίζουν την υπόσταση του προσώπου από άποψη φυσική, βιολογική ή ακόμη και οικονομική.³² Στην προκειμένη περίπτωση, ο δημοσιογράφος στη λίστα που δημοσιοποίησε, ανέφερε μόνο τα ονόματα των καταθετών και την επαγγελματική τους ενασχόληση και όχι τα ποσά των καταθέσεών τους. Με αυτό το σκεπτικό θεωρώντας πως δεν αποκαλύπτει κάποιο προσωπικό

³¹ ". Η υπόθεση συνεχίστηκε στα δικαστήρια. Αρχικά, ο εισαγγελέας του Αυτοφώρου Μονομελούς Πλημμελειοδικείου πρότεινε την ενοχή του δημοσιογράφου, αναφέροντας: *"ο Κ Β μας λέει άρον-άρον σταύρωσον αυτούς και αυτό δεν αποτελεί λύση στο πρόβλημα της χώρας. Σε μια κοινωνία που ζητάει αίμα μετέτρεψε τη χώρα σε ένα Κολοσσαίο και πέταξε μέσα ανθρώπους και υπολήψεις. Είναι λύση η ανθρωποφαγία και ο καννιβαλισμός;"*. Τελικά, η πρόεδρος του δικαστηρίου έκρινε αθώο τον Κ.Β. Ωστόσο, η Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Αθηνών άσκησε αυτεπάγγελτα έφεση κατά της αθωωτικής απόφασης, καθώς τη θεώρησε "νομικά εσφαλμένη".

³² Βλ. Βασ. Αραβαντινό «Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, συμβολή στη Δικαιοκυβερνητική», εκδόσεις Σάκκουλα, 1997, σελ. 23

δεδομένο αφού τα στοιχεία αυτά είναι πασίδηλα. Ωστόσο, ο εισαγγελέας υποστήριξε πως και η αποκάλυψη του επαγγέλματος από τον κατηγορούμενο συνιστά παραβίαση προσωπικών δεδομένων, καθώς δεν αφορούσε μόνο πολιτικά πρόσωπα της χώρας αλλά και απλούς πολίτες, και για αυτό το λόγο ζήτησε την ενοχή του. Το δικαστήριο βέβαια απήλλαξε τον κατηγορούμενο από κάθε κατηγορία, βασιζόμενο κατά τη γνώμη μου, όχι στην ερμηνεία του Νόμου περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων αλλά κυρίως στην βούληση και στην ικανοποίηση του κοινού λαϊκού αισθήματος, το οποίο στην περίοδο της οικονομικής κρίσης που διανύουμε, αποζητά την ψευδαίσθηση ενός λαϊκού δικαστηρίου, το οποίο δεν επιφέρει και κάποιο αποτέλεσμα.

Αντίστοιχη περίπτωση ικανοποίησης του κοινού αισθήματος αποτελεί και η πρόσφατη δημοσιοποίηση - με έγκριση Εισαγγελέα και αστυνομικών αρχών- των φωτογραφιών και των στοιχείων 31 οροθετικών εκδιδόμενων γυναικών. Με βαρύ κατηγορητήριο τη βαριά σκοπούμενη σωματική βλάβη, προφυλακίστηκαν επί μήνες, και εν τέλει αθώωθηκαν για το ως άνω έγκλημα. Εδώ, το δικαστήριο απεφάνθη ως προς την πλήρωση ή μη του ποινικού εγκλήματος και όχι ως προς την παραβίαση των δεδομένων των γυναικών. Ωστόσο, εδώ διαπιστώνουμε μια βάνανυση προσβολή ή καταρράκωση της προσωπικότητας των ως άνω ατόμων. Το μέγεθος της προσβολής της προσωπικότητας είναι τόσο μεγάλο που δεν χωρεί καν παραίτησή του από τα σχετικά δικαιώματα που απορρέουν από την προσωπικότητά του, και δεν συγχωρείται και αν ακόμη ο ίδιος ο εκτιθέμενος έχει δώσει τη συγκατάθεσή του. Επεξεργασίες που μπορεί εύλογα να οδηγήσουν σε μια τέτοια προσβολή της προσωπικότητας απαγορεύονται από ιδιώτες και το κράτος επιφυλάσσει εις εαυτόν το δικαίωμα να τις πραγματοποιεί για σκοπούς σοβαρού δημοσίου συμφέροντος.³³ Ωστόσο, κατά τη γνώμη μου, το μέτρο αυτό δεν ήταν το κατάλληλο για την προαγωγή της δημόσιας υγείας. Απλά, ήταν πολύ εύκολο να επεξεργαστούν προσωπικά δεδομένα ατόμων, τα οποία δεν θα ήταν σε θέση να υπερασπιστούν εαυτόν και με αποτέλεσμα τον διασυρμό τους και την διαπόμπευσή τους ακόμη και σήμερα στο Ιντερνετ.

Η δημοσιοποίηση της κύρωσης που επιβάλλεται ή απειλείται εναντίον του παραβάτη ποινικών ή άλλων κανόνων είναι αναμφίβολα διαχρονικό

³³ Βλ. Β. Αραβαντινό, ο.π. σελ. 45

φαινόμενο , αντανακλώντας και τις αντιλήψεις περί τιμωρίας που επικρατούν στις εκάστοτε κοινωνίες. Το ζήτημα επανέρχεται με ένταση στη συζήτηση :Η δημοσιοποίηση των ονομάτων των παραβατών δε συνιστά απλώς ένα αναπόφευκτο περιορισμό των δικαιωμάτων της ιδιωτικότητας και της προστασίας προσωπικών δεδομένων προς εκπλήρωση του δικαιώματος ενημέρωσης. Αποτελεί συνειδητή επιλογή διαπόμπευσης του παραβάτη ώστε να επιτευχθούν σκοποί που συνδέονται με δημόσιες πολιτικές όπως η καταπολέμηση του εγκλήματος ή τη δημιουργία ασφάλειας.. Αν η δημοσιοποίηση του παραβάτη τροφοδοτεί το αίσθημα της δικαιοσύνης του κοινού οι επιπτώσεις του στιγματισμού για τα δικαιώματα και την ίδια τη ζωή του παραβάτη ή του υπόπτου είναι ιδιαίτερα σοβαρές. Ιδίως σε μια εποχή που το διαδίκτυο επιτρέπει την ευρύτατη διαθεσιμότητα μιας πληροφορίας και τη διατήρηση της εις το διηνεκές, η δημοσιότητα της κύρωσης ισοδυναμεί με την κύρωση της δημοσιότητας³⁴. Μια κύρωση που είναι αμφίβολο αν τελεί σε σχέση αναλογίας προς τα δικαιώματα πληροφόρησης και το δημόσιο συμφέρον που επιδιώκεται και εάν εναρμονίζεται με τις αρχές ενός δημοκρατικού κράτους δικαίου και ιδίως με το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

3.1. Συνταγματική κατοχύρωση

Η προστασία του ιδιωτικού βίου στην Ελλάδα επιτυγχάνεται με ένα πλέγμα συνταγματικών διατάξεων, οι οποίες λειτουργούν και ως κατευθυντήριες αρχές αναφορικά με το μέτρο και την έκταση της προστασίας που παρέχεται με τους λοιπούς, χαμηλότερης τυπικής ισχύος, κανόνες δικαίου.

Θεμελιώδης είναι η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Δεν χωρεί

³⁴ Βλ. Λίλιαν Μήτρου «Η δημοσιότητα της κύρωσης ή η κύρωση της δημοσιότητας», εκδόσεις Σάκκουλα 2012, σελ. 112

αμφιβολία ότι η ιδιωτική σφαίρα κάθε ανθρώπου ανήκει στα στοιχεία που συγκροτούν την προσωπικότητά του και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της προστατευόμενης από το Σύνταγμα αξίας του. Ειδική προστασία στο δικαίωμα της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου επιφυλάσσει ο συνταγματικός νομοθέτης με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, στο οποίο επί λέξει διαλαμβάνεται ότι *«καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει την προσωπικότητά του ... εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη»*. Η ιδιωτική σφαίρα, όπως προελέχθη, ανήκει στον στενό πυρήνα των στοιχείων που συγκροτούν την προσωπικότητα κάθε ανθρώπου, είναι δε στοιχείο αναπόσπαστο κάθε ευνομούμενης δημοκρατικής πολιτείας ο σεβασμός στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου, από την οποία απορρέουν επιμέρους δικαιώματα για την προστασία ειδικότερων εννόμων αγαθών που συνδέονται με την προσωπικότητα.

Ειδικότερη προστασία σχετικά με την προστασία του ιδιωτικού βίου αλλά και του απορρήτου και της ελευθερίας των επικοινωνιών, παρέχεται με τα άρθρα 9, 9Α και 19 του Συντάγματος³⁵. Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής σημαίνει ότι στην ζωή καθενός ανθρώπου υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνος και στον οποίο δεν μπορούν να διεισδύσουν το κράτος ή ιδιώτες³⁶. Όριο και περιεχόμενο της ιδιωτικής του ζωής καθορίζει κατ' αρχήν μόνο του κάθε άτομο. Απαγορεύεται επομένως κάθε επέμβαση στην ιδιωτική ζωή του ατόμου, συνιστάμενη, μεταξύ άλλων, στην με οποιονδήποτε τρόπο παρακολούθηση ή καταγραφή της ιδιωτικής ζωής του, εκτός των περιπτώσεων νόμιμης διερευνήσεως, αποκαλύψεως και

³⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 του εδ. β' του Συντάγματος, *«η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη»*.

³⁶ Μετά την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος, προβλέπεται πλέον ρητώς η εφαρμογή των ατομικών δικαιωμάτων όχι μόνο σε περιπτώσεις προσβολών εκ μέρους φορέων της κρατικής εξουσίας αλλά και σε περιπτώσεις προσβολών προερχόμενων από ιδιώτες (τριτενέργεια), βάσει του τροποποιημένου άρθρου 25 παρ. 1 του Συντάγματος, που έχει πλέον ως εξής: *«Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν.»* Ας σημειωθεί ότι μέχρι την πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση, οι σχετικές με τα ατομικά δικαιώματα συνταγματικές διατάξεις ανέπτυσαν μόνον έμμεση τριτενέργεια, συνιστάμενη στην ερμηνεία των διατάξεων της κοινής νομοθεσίας υπό το φώς των προστατευόμενων από το Σύνταγμα ατομικών δικαιωμάτων.

διώξεως σοβαρών αδικημάτων, ή στον με οποιονδήποτε τρόπο εξαναγκασμό του ατόμου να αποκαλύψει στοιχεία της ιδιωτικής ζωής του.

Το άρθρο 9Α του Συντάγματος, το οποίο προστέθηκε με την συνταγματική αναθεώρηση του 2001 και με το οποίο ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο η προστασία του ιδιωτικού βίου, ορίζει ότι *«καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει.»* Πρόκειται για το προσφυώς αποκαλούμενο «δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης», στο οποίο είχε ήδη δοθεί νομοθετικό έρεισμα με τον Ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» και το οποίο εξειδικεύτηκε πρόσφατα και στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών με τον Ν. 3471/2006 «Προστασία προσωπικών δεδομένων & ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες»

3.2. Νομοθετική προστασία των προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο

Οι παραπάνω συνταγματικές διατάξεις συνοδεύονται και από αντίστοιχες νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες εξειδικεύουν και πραγματώνουν τους στόχους που θέτουν οι συνταγματικές διατάξεις.

3.2.1. Ο Ν. 2472/1997 για την «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»

Ο Ν. 2472/1997 ήταν απαύγασμα από την μια πλευρά της προστασίας του ατόμου από την αθέμιτη επεξεργασία πληροφοριών που ανάγονται στην ιδιωτική ζωή του και στην άσκηση των δικαιωμάτων του και από την άλλη πλευρά της ανάγκης να διασφαλισθεί η χρήση της πληροφορικής, τόσο από το Δημόσιο όσον και από ιδιώτες, για την επιδίωξη σκοπών που η έννομη

τάξη προστατεύει³⁷. Τα κύρια χαρακτηριστικά των ρυθμίσεων του νόμου έχουν συνοπτικά ως ακολούθως:

(α) Υιοθετείται ευρύς ορισμός της έννοιας των «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», της «επεξεργασίας» τους, καθώς και της έννοιας του «αρχείου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», ώστε το ρυθμιστικό πεδίο του νόμου να καταλαμβάνει κάθε είδους επεξεργασία, αυτοματοποιημένη και μη, δημόσια και μη.

(β) Καθιερώνεται σύστημα γνωστοποίησης κάθε επεξεργασίας σε κάθε αρχείο και συστήματος αδείας για μια σειρά από επεξεργασίες ή αρχεία με «ευαίσθητα» δεδομένα.

(γ) Καθιερώνεται σειρά εγγυήσεων για την προστασία του υποκειμένου των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε περίπτωση παράνομης ή και απλώς αθέμιτης επεξεργασίας πληροφοριών που το αφορούν, με ταυτόχρονη πρόβλεψη αυστηρότατων κυρώσεων – διοικητικών, ποινικών και αστικών – για τους τυχόν παραβάτες.

(δ) Ιδρύεται μια ανεξάρτητη διοικητική Αρχή, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, με κεντρική όσο και αποφασιστική θέση στο σύστημα προστασίας και επεξεργασίας που εισήγαγε ο νόμος.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2 εδ. α', δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι *«κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων»*, ενώ περαιτέρω, κατά τους ορισμούς του εδ. γ' του ίδιου άρθρου, υποκείμενο των δικαιωμάτων είναι *«το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιορισθεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική»*. Είναι σαφές από την διατύπωση του προκείμενου εδαφίου του άρθρου 2 ότι, εάν το υποκείμενο

³⁷ Το πεδίο εφαρμογής του Ν. 2472/1997 σε ότι αφορά τον χώρο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών περιορίστηκε, μετά την ψήφιση του Ν. 3471/2006, μόνον στα θέματα που δεν ρυθμίζονται ειδικώς από τον τελευταίο, βλ. άρθρο 3 Ν. 3471/2006.

των δεδομένων δεν μπορεί να προσδιοριστεί, τα δεδομένα αυτά δεν προστατεύονται³⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2α, οι διατάξεις του νόμου δεν εφαρμόζονται στην επεξεργασία δεδομένων η οποία πραγματοποιείται *«από φυσικό πρόσωπο για την άσκηση δραστηριοτήτων αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών»*, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 προϋπόθεση για την εφαρμογή του είναι η επεξεργασία των δεδομένων αυτών να γίνεται *«από υπεύθυνο επεξεργασίας ή εκτελούντα την επεξεργασία, εγκατεστημένο στην Ελληνική Επικράτεια ή σε τόπο, όπου βάσει του δημοσίου διεθνούς δικαίου, εφαρμόζεται το ελληνικό δίκαιο»*.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 4, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα *«πρέπει να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο, για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς»* και να διατηρούνται μέχρις ότου είναι αναγκαίο, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 4. Σε κάθε περίπτωση, η επεξεργασία επιτρέπεται μόνο όταν το υποκείμενο έχει δώσει την συγκατάθεσή του, όπως π.χ. στην περίπτωση κατά την οποία ο χρήστης του Διαδικτύου έχει αποδεχθεί την εγκατάσταση των «cookies» στον σκληρό δίσκο του³⁹. Τέτοια συγκατάθεση απαιτείται και όταν μια επιχείρηση η οποία διενεργεί συναλλαγές μέσω Διαδικτύου συγκεντρώνει δεδομένα ενός χρήστη για να υποβάλει σε αυτόν πρόταση κατάρτισης μιας σύμβασης. Επισημαίνεται ακόμη η πρόβλεψη του άρθρου 6 παρ. 1, σύμφωνα με το οποίο κάθε υπεύθυνος επεξεργασίας είναι υποχρεωμένος να γνωστοποιεί εγγράφως στην Αρχή την σύσταση και λειτουργία αρχείου ή την έναρξη της επεξεργασίας, αλλά και αυτήν του άρθρου 7 που απαγορεύει την συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων.

Ιδιαίτερης μνείας χρήζει η διάταξη του άρθρου 8 που επιτρέπει την διασύνδεση αρχείων μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως και αυτή του άρθρου 9 που οριοθετεί τις περιπτώσεις επιτρεπτής διασυννοριακής ροής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με το άρθρο 10 του νόμου, *«η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*

³⁸ Βλ. Ι. Καρακώστα, «Δίκαιο και Ίντερνετ», εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, 2009, σελ. 169.

³⁹ Βλ. και Αρμαμέντο – Σωτηρόπουλο, «Προσωπικά Δεδομένα, Ερμηνεία Ν. 2472/1997», 2005, σελ. 143.

είναι απόρρητη» και «διεξάγεται αποκλειστικά και μόνο από πρόσωπα που τελούν υπό τον έλεγχο του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία». Ο χρήστης – υποκείμενο των δικαιωμάτων έχει τα δικαιώματα α) ενημέρωσης, β) πρόσβασης, γ) αντίρρησης και δ) προσωρινής δικαστικής προστασίας/.

3.2.2. Αστικοδικαϊκή προστασία της προσωπικότητας

Η προστασία της ανθρώπινης προσωπικότητας είναι σύμφυτη με την προστασία της αξιοπρέπειας, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο του αστικού δικαίου. Η εξαιρετικά ευρεία διατύπωση του άρθρου 57 του ΑΚ⁴⁰ προστατεύει το προσωπαγές, προσωπικό και απόλυτο δικαίωμα της προσωπικότητας. Η προστασία κατ' άρθρο 57ΑΚ, αποτελεί γενική ρήτρα, της οποίας το περιεχόμενο συγκεκριμενοποιείται από το δικαστή σε κάθε επιμέρους περίπτωση βάσει αξιολογικών κριτηρίων.⁴¹

Προστατευμένα στοιχεία- εκφάνσεις της προσωπικότητας αποτελούν- μεταξύ άλλων- τα ψυχικά αγαθά, η τιμή, η υπόληψη, η αξιοπρέπεια, η ελευθερία, το όνομα, όπως επίσης και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και η σφαίρα απορρήτου. Το άτομο διαθέτει το δικαίωμα να διαχειρίζεται και να γνωστοποιεί τις προσωπικές του πληροφορίες μόνο σε αυτούς που κρίνει σκόπιμο , ήτοι διαθέτει το απόλυτο δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης.⁴²

⁴⁰ «Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου που έχει πεθάνει, το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη. Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται»

⁴¹ Βλ. «Προστασία προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες», Κωνσταντίνα Αρκουλή σε Σειρά μελετών Αστικού Δικαίου, τόμος 6, εκδ. Νομ.Βιβλιοθήκη 2010, σελ.22-23

⁴² Βλ.Μιχ. Αυγουστιανάκη, «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων», (προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο) ΔτΑ 11/2001, σελ. 677-678

3.3. Το Ευρωπαϊκό Θεσμικό Πλαίσιο

Το ζήτημα της εισβολής στην προσωπική σφαίρα του χρήστη υπηρεσιών κοινωνικής δικτυώσεως δημιουργεί έντονα ερωτήματα αναφορικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων των χρηστών σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

3.3.1 Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Το άρθρο 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατοχυρώνει το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Χάρτη, κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Στο δικαίωμα αυτό εντάσσεται το δικαίωμα ενημερώσεως για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το δικαίωμα αποζημιώσεως από τον υπεύθυνο επεξεργασίας για τη βλάβη που έχει υποστεί το υποκείμενο των δεδομένων. Ο Χάρτης με τις διατυπώσεις αυτές ήθελε να δείξει τη στενή σχέση μεταξύ «ιδιωτικού βίου» και «προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», καθώς και τα δυο δέχονται σοβαρή πίεση εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων, τρομοκρατικών απειλών και διαφορετικών πολιτικών προτεραιοτήτων.

3.3.2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου

Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α., κάθε πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του. Υπό την έννοια αυτή το δικαίωμα αυτό εξασφαλίζει στο άτομο μια σφαίρα στην οποία δεν μπορεί να εισέρχεται κανένας και η οποία βοηθά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Το Ε.Δ.Δ.Α. , με την πλούσια νομολογία του, έχει παγιώσει τη θέση πως η παρακολούθηση από εργοδότη τηλεφωνημάτων, ηλεκτρονικών μηνυμάτων και επισκέψεων στο διαδίκτυο των υπαλλήλων παραβιάζει το δικαίωμα στην ιδιωτική σφαίρα.⁴³ Η απόφαση αυτή μπορεί να

⁴³ Ενδεικτικό παράδειγμα η απόφαση *Copland vs United Kingdom*/3.4.2007, σύμφωνα με την οποία αποζημιώθηκε από το ΕΔΔΑ η αιτούσα *Copland*, για παραβίαση των προσωπικών της δεδομένων, καθώς επί 2 χρόνια στο κολλέγιο όπου εργαζόταν , παρακολουθείτο τόσο το ηλεκτρονικό της ταχυδρομείο όσο και οι ιστοσελίδες τις οποίες επισκεπτόταν και δεν είχε ενημερωθεί για αυτό από τον εργοδότη της. Η απόφαση αυτή πλέον αποτελεί δεδικασμένο και όλοι οι εργοδότες πρέπει να

μην αναφέρεται ad hoc στους ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης, ωστόσο το σκεπτικό της απόφασης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το Δικαστήριο έκρινε πως οι ηλεκτρονικές επικοινωνίες του ατόμου(στις οποίες συγκαταλέγεται ρητά και το διαδίκτυο και η ηλεκτρονική αλληλογραφία) υπάγονται στην έννοια του ιδιωτικού βίου και επομένως τυγχάνουν της προστασίας του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, ανεξάρτητα από το αν λαμβάνουν χώρα σε επαγγελματικό ή μη χώρο.

3.3.3. Η ΟΔΗΓΙΑ 95/46/EK

Οι βασικές αρχές της προστασίας προσωπικών δεδομένων σε ευρωπαϊκό επίπεδο θεσπίζονται από την οδηγία 65/46/EK. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προβεί σε συλλογική προσπάθεια επιλύσεως θεμάτων της προστασίας της ιδιωτικότητας των πληροφοριών μέσω της εν λόγω Οδηγίας επιδιώκοντας να προσφέρει ευρεία προστασία στα άτομα έναντι της χρήσεως και διαδόσεως των προσωπικών τους δεδομένων χωρίς τη συγκατάθεσή τους. Η οδηγία βασίζεται στην αρχή ότι η ιδιωτικότητα συνιστά θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα. Αναγνωρίζει στα άτομα τη δυνατότητα διεξοδικού ελέγχου αναφορικά με τη χρήση και την διάδοση των προσωπικών τους δεδομένων και επιβάλλει στους επεξεργαστές των δεδομένων συγκεκριμένα καθήκοντα αναφορικά με τον τρόπο συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων.

3.3.4. Η Οδηγία 2002/58 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2009/136/EK.

Η Οδηγία αυτή ενισχύει την προστασία των συνδρομητών και χρηστών υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, και αναβαθμίζει την υποχρέωση λήψεως μέτρων ασφαλείας από τους παρόχους δικτύου ή υπηρεσίας για την προστασία δεδομένων που διακινούνται ή αποθηκεύονται.

ενημερώνουν τους υπαλλήλους τους πως θα προβούν σε παρακολούθηση των προσωπικών τους κινήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Νομικά ζητήματα : Οι προκλήσεις της διαρροής προσωπικών δεδομένων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Το facebook εισήγαγε ρυθμίσεις ιδιωτικότητας προκειμένου να θεραπεύσει τις αυξημένες ανησυχίες των χρηστών σχετικά με την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Μέσα από μια σειρά υποκαταλόγων στις ρυθμίσεις προσωπικού απορρήτου, ο χρήστης μπορεί να επιλέξει σε ποιες κατηγορίες προσώπων θα είναι ορατός οι διάφορες κατηγορίες προσωπικών του δεδομένων, όπως τις έχει εισαγάγει στα προδιατυπωμένα πεδία της φόρμας διαμόρφωσης του προσωπικού του προφίλ. Ο χρήστης δύναται να επιλέξει για κάθε κατηγορία δεδομένων (π.χ. φωτογραφίες) αν θα είναι ορατή σε όλους, μόνο στους καταχωρισμένους «φίλους» του, στους «φίλους» και στους «φίλους» των «φίλων» του ή μόνο στον ίδιο. Ο ιστότοπος θεωρεί κάποιες πληροφορίες δημόσιες και δεν παρέχει δυνατότητα απόκρυψής τους μέσω των ρυθμίσεων ιδιωτικότητας.⁴⁴ Παρέχεται μόνο δυνατότητα περιορισμού της αναζήτησής τους, μέσω μηχανών αναζήτησης τρίτων. Επισημαίνεται ότι πέραν των γενικών ρυθμίσεων, ο χρήστης είναι σε θέση να αποκλείσει για κάθε επιμέρους δημοσίευση ορισμένα πρόσωπα από την πρόσβαση στην συγκεκριμένη πληροφορία ή ακόμη να ορίσει συγκεκριμένα πρόσωπα στα οποία και μόνον επιθυμεί να είναι αυτή ορατή. Επιπλέον, προσφέρονται ρυθμίσεις σχετικά με την εμφάνιση του προφίλ του μέσω αναζήτησης εντός της μηχανής αναζήτησης του facebook αλλά και των μηχανών αναζήτησης εκτός αυτού (όπως αυτή της Google). Σημειώνεται ότι η προκαθορισμένη ρύθμιση είναι η εμφάνιση του προφίλ του χρήστη σε οποιαδήποτε αναζήτηση στο διαδίκτυο.

Στο σημείο αυτό ιδιαίτερης μνείας χρήζει η υπ' αριθμόν 11339/2012 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, με την οποία το δικαστήριο έκανε δεκτά τα ασφαλιστικά μέτρα και μάλιστα χορήγησε και προσωρινή διαταγή σε Ελληνίδα δημοσιογράφο για προσβολή της προσωπικότητας της μέσω της υπηρεσίας του google "autocomplete". Συγκεκριμένα, με τη

⁴⁴ Βλ. Η μετάβαση στις νέες ρυθμίσεις έγινε με ένα μήνυμα που εμφανιζόταν στην οθόνη του κάθε μέλους όταν εισερχόταν στον ιστότοπο, το οποίο μετά από μία σύντομη ενημέρωση τον παρέπεμπε στη σχετική ιστοσελίδα ρυθμίσεων μέσω υπερσυνδέσμου ή του έδινε την επιλογή να διατηρήσει τις τρέχουσες ρυθμίσεις του. Τόσο τα μηνύματα μετάβασης όσο και οι επίσημες ανακοινώσεις του facebook διαβεβαίωναν ότι θα διατηρούνταν οι ήδη υπάρχουσες ρυθμίσεις απορρήτου των χρηστών

διαδικασία αυτή της αυτόματης συμπλήρωσης στους μηχανισμούς έρευνας που προτείνουν στο χρήστη το πιθανολογούμενο αποτέλεσμα, το όνομα της αιτούσας συνοδευόταν από άκρως δυσφημιστικές φράσεις. Διεγνώσθη βάσιμος κίνδυνος προσβολής προσωπικότητας της και εφαρμόστηκε πρωτοποριακά το αρ. 17 του ΠΔ131/2003, παραπέμποντας παράλληλα στους ΓΟΣ της google. Ήταν η πρώτη φορά που Ελληνικό Δικαστήριο διέγνωσε την ευθύνη ενός τόσο πανίσχυρου παρόχου internet να προσασπίζει τα ατομικά δικαιώματα των χρηστών του αλλά και γενικότερα τη νομιμότητα, όταν η τελευταία θίγεται από μια τεχνικού χαρακτήρα συγκυριακή δικτατορία της πλειοψηφίας.⁴⁵

4.1. Συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τη Facebook Inc.

Σύμφωνα με την πολιτική προστασίας της ιδιωτικότητας του facebook, στόχος του ιστοτόπου είναι οι χρήστες να έχουν τον έλεγχο των πληροφοριών που τους αφορούν. Πράγματι με χρήση εξελιγμένων τεχνολογικών μεθόδων επιτρέπεται η έκφραση προτιμήσεων ιδιωτικότητας του χρήστη. (privacy settings).⁴⁶ Στο κείμενο αυτό η εταιρεία ενημερώνει το χρήστη για τον τρόπο και τους σκοπούς συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών πληροφοριών του. Επίσης κρατά αρχεία όλων των δεδομένων που καταχωρεί ο ίδιος ο χρήστης, ακόμη και αν επιλέξει να διαγραφεί από τον ιστότοπο, το προφίλ του δεν διαγράφεται αμέσως αλλά διατηρείται για εύλογο χρονικό διάστημα.⁴⁷

Επιπροσθέτως, γίνεται αναφορά στη χρήση cookies, σημειώνοντας συνήθως ότι αυτό γίνεται για τη βελτίωση των υπηρεσιών τους, την προστασία των χρηστών και του ιστοχώρου και ενδεχομένως τη βελτίωση της διαφήμισης. Παράλληλα οι χρήστες προειδοποιούνται πως, εάν ρυθμίσουν τον φυλλομετρητή τους έτσι ώστε να μην δέχεται τα cookies, η ενέργεια αυτή

⁴⁵ Βλ. ΜΠΠρΑθ11339/2012 με σχόλια Γιώργου Γιαννόπουλου σε ΔιΜΕΕ τεύχος 2/2013 σελ. 168

⁴⁶ Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του facebook, ΔιΜΕΕ 3/2009, σλ.340

⁴⁷ Προσφάτως Αυστριακός φοιτητής έκανε αίτηση προς το facebook, προκειμένου να λάβει ό, τι στοιχείο τον αφορούσε και του εστάλησαν 1224 σελίδες πληροφοριακού υλικού!!!

θα επηρεάσει την απόδοση και ίσως και την προσπέλαση των υπηρεσιών. Ειδικά το facebook, ρητώς αναφέρει ότι καταγράφονται οι εξής πληροφορίες: η σύνδεση του χρήστη στον ιστότοπο και η αλληλεπίδραση με τις διαφημίσεις, τις εφαρμογές, τις συνδεδεμένες ιστοσελίδες και τα κομβία δημοσίευσης (share buttons). Αν και η εταιρεία διαβεβαιώνει τα μέλη της ότι δεν παρέχει στους διαφημιζόμενους προσωπικές πληροφορίες προσδιοριστικές της ταυτότητας του υποκειμένου τους, σημειώνει ότι εάν ο χρήστης αλληλεπιδράσει με οποιονδήποτε τρόπο με την ιστοσελίδα του διαφημιζομένου, ενδέχεται ο τελευταίος να εγκαταστήσει cookie στον υπολογιστή του, προκειμένου να ελέγξει την αποδοτικότητα της διαφήμισης. Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι το facebook δεν συλλέγει προσωπικά δεδομένα των χρηστών μόνο από την περιήγησή τους στις υπηρεσίες του αλλά και από την πλοήγησή του στο διαδίκτυο εκτός του ιστοτόπου.

Συγκεκριμένα:

α) διατηρεί το δικαίωμα να ζητήσει πληροφορίες από τους διαφημιζόμενους σχετικά με το πώς αντέδρασαν οι χρήστες σε διαφημίσεις που τους προβλήθηκαν από το facebook αλλά και σε διαφημίσεις που δεν προβλήθηκαν από αυτό (σημειώνεται πως καθίσταται προφανές ότι το facebook θεωρεί δεδομένη την εγκατάσταση cookies από τους διαφημιζόμενους, διαφορετικά οι συνεργαζόμενες ιστοσελίδες δεν θα ήταν σε θέση να γνωρίζουν ότι ο επισκέπτης τους είναι χρήστης του facebook και εισήλθε στην ιστοσελίδα τους μέσω υπερσυνδέσμου) και

β) διατηρεί το δικαίωμα να λαμβάνει πληροφορίες για το πώς αντιδρούν οι χρήστες του σε διαφημίσεις που προβάλλονται σε άλλες ιστοσελίδες είτε έκαναν click σε αυτές είτε όχι. Εάν λάβουν δεδομένα που δεν γνωρίζουν ήδη, τα διατηρούν σε μη ανωνυμοποιημένη μορφή για χρονικό διάστημα έως 180 ημερών. Συνεπώς, το facebook (και πιθανότατα και άλλοι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης που δεν μας ενημερώνουν ρητώς για αυτό) έχει τη δυνατότητα να γνωρίζει ένα μέρος των ιστοσελίδων που επισκέπτονται οι χρήστες του στο διαδίκτυο και τη συμπεριφορά τους σε αυτές. Ο τρόπος, με τον οποίο γίνεται αυτό δεν καθίσταται γνωστός στο χρήστη· υποθέτουμε πάντως ότι γίνεται μέσω εγκατάστασης cookies ή άλλου κατασκοπευτικού

λογισμικού από τον ίδιο τον ιστότοπο αλλά και σε συνεργασία με τα λεγόμενα *διαφημιστικά δίκτυα*, τα οποία έχουν την τεχνική δυνατότητα να λαμβάνουν πληροφορίες για την καταναλωτική συμπεριφορά των χρηστών από τις πολυάριθμες ιστοσελίδες με τις οποίες συνεργάζονται.

4.1.1. Συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από συνεργάτες.

Εκτός από την εταιρεία facebook Inc και τρίτα μέρη αποκτούν πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα των χρηστών. Όπως επί παραδείγματι οι διαφημίσεις που εμφανίζονται στο πλάι της ιστοσελίδας του χρήστη. Αυτόματα μετά την εμφάνιση των διαφημίσεων οι εταιρείες που τις στέλνουν συλλέγουν την IP διεύθυνση του χρήστη και συχνά εγκαθιστούν cookie ή άλλα λογισμικά παρακολούθησης, ώστε να μετρούν την αποτελεσματικότητα της διαφήμισης. Ο χρήστης δεν ενημερώνεται για τη συλλογή αυτή και η εταιρεία αναφέρει πως δε φέρει καμία ευθύνη για συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών αυτών από τις διαφημιστικές εταιρείες.

4.1.2. Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων από δημόσιες αρχές.⁴⁸

Η εταιρεία μπορεί να αποκαλύψει τις πληροφορίες χρηστών σε εκτέλεση νόμιμων επιταγών, όπως εντάλματα ή δικαστικές αποφάσεις. Μπορεί επίσης να κοινοποιεί πληροφορίες όταν είναι αναγκαίο για την εκπλήρωση υποχρέωσης που επιβάλλει ο νόμος. (π.χ. απάτη)

Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, η αστυνομική έρευνα στα προαναφερόμενα προσβάσιμα στοιχεία των χρηστών, θεωρείται διενέργεια προανακριτικής πράξης και προϋποθέτει τη διάπραξη εγκλήματος. Η έρευνα θα πρέπει να διενεργηθεί σύμφωνα με τα όσα ορίζει ο Κ.Π.Δ. και να τελεί υπό την εποπτεία του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών. Επίσης η Ελληνική Αστυνομία μόνο για λόγους διακρίβωσης ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων μπορεί να ζητήσει και να αποκτήσει πρόσβαση και σε κλειστά προφίλ χρηστών. Για την πρόσβαση στα στοιχεία του λογαριασμού απαιτείται πάντα άρση του απορρήτου.

⁴⁸ Άννα-Μαρία Πισκοπάνη ο.π.σελ. 341

4.1.3 Συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από καταχωρημένους φίλους⁴⁹

Η εταιρεία αναφέρει ότι δε φέρει καμία ευθύνη για την αθέμιτη χρήση των πληροφοριών που προσθέτουν οι ίδιοι οι χρήστες. Βέβαια αν κάποιος χρήστης διαπιστώσει παραβίαση όρων από κάποιον άλλον χρήστη μπορεί να ενημερώσει την εταιρεία και αυτή με τη σειρά της να προχωρήσει σε διαγραφή του.

4.2.Κίνδυνοι βλάβης του χρήστη από παραβίαση της ιδιωτικότητάς του

Όπως υποστηρίζεται,⁵⁰ υπάρχουν τέσσερις μορφές βλάβης από την παραβίαση της ιδιωτικότητας των χρηστών του διαδικτύου:

ΑΜΕΣΗ ΒΛΑΒΗ

Α) Βλάβη των χρηστών από απόκτηση προσωπικών δεδομένων ή πληροφοριών τους π.χ. κλοπή ταυτότητας.⁵¹

ΕΜΜΕΣΗ ΒΛΑΒΗ

Β)Πληροφοριακή ανισότητα π.χ. δυσμενείς διακρίσεις καταναλωτών βασισμένες σε προσωπικά τους στοιχεία (φυλή, οικονομική κατάσταση).

Γ)Πληροφοριακή αδικία δηλαδή πληροφορίες που κοινοποιήθηκαν σε ένα πλαίσιο, χρησιμοποιούνται σε ένα εντελώς διαφορετικό πχ προσωπικές πληροφορίες, που περιέχονται σε ένα προφίλ χρήστη σελίδας κοινωνικής δικτύωσης, χρησιμοποιούνται για τη λήψη απόφασης πρόσληψης του σε μια επιχείρηση.

Δ)Περιορισμοί της ηθικής αυτονομίας πχ. περιορισμός των επιλογών αυτοπροσδιορισμού των χρηστών λόγω γνώσης της ευρείας κοινοποίησης των προσωπικών τους στοιχείων.

⁴⁹ Αννα-Μαρία Πισκοπάνη ο.π.σελ. 342

⁵⁰ Αννα-Μαρία Πισκοπάνη ο.π.σελ. 343

⁵¹ **3.6.1 ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΑΜΕΣΗΣ ΒΛΑΒΗΣ**

Σύμφωνα με την Έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Ασφαλείας Πληροφοριακών Συστημάτων (γνωστό ως ENISA), τα μέλη των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, εκτίθενται σε:

Α) Κλοπή ψηφιακής / δικτυακής ταυτότητας (identity theft).

Β) Απάτη.

Γ) Εκβιασμό.

Δ)Μια μορφή διαδικτυακής απάτης, όπου με το πρόσχημα της προώθησης προϊόντων τρίτοι αποκτούν προσωπικά δεδομένα των χρηστών πχ. στοιχεία

4.3. Αναλογική εφαρμογή των άρθρων του Ν 2472/1997 στην διαδικασία λειτουργίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Σύμφωνα με άρθρο 3 παρ. 2 του ν 2472/1997, η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εμπίπτει στην εξαίρεση για περίπτωση οικιακής χρήσης ή χρήση από δικαστικές – εισαγγελικές αρχές. Αυτό στην πραγματικότητα δεν ισχύει, καθώς τα δεδομένα των χρηστών του Facebook συλλέγονται και επεξεργάζονται από κάποιους χρήστες για επαγγελματικούς λόγους, από εταιρίες και τον πάροχο κοινωνικής δικτύωσης.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 3α του Ν 2472/1997, ο νόμος ως προς την επεξεργασία δεδομένων βρίσκει εφαρμογή, εφόσον αυτή εκτελείται από

Α) υπεύθυνο επεξεργασίας ή εκτελούντα την επεξεργασία, εγκατεστημένο στην ελληνική επικράτεια ή σε τόπο όπου βάσει του δημοσίου διεθνούς δικαίου, εφαρμόζεται το ελληνικό δίκαιο. Καθώς το ελληνικό δίκαιο έχει συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της ευρωπαϊκής Οδηγίας, τότε αυτό που ισχύει στην Ελλάδα, ισχύει και στην Ευρώπη, επομένως ισχύει ό,τι και για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων σύμφωνα με την Οδηγία 29.

Ως προς το άρθρο 3 παράγραφος 3β του Ν 2472/1997, όπου η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων πραγματοποιείται από υπεύθυνο επεξεργασίας που δεν είναι εγκατεστημένος στην επικράτεια κράτους – μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή κράτους του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, αλλά τρίτης χώρας και για τους σκοπούς της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προσφεύγει στα μέσα, αυτοματοποιημένα ή όχι, ευρισκόμενα σε ελληνική επικράτεια, εκτός εάν αυτά χρησιμοποιούνται μόνο με σκοπό την διέλευση από αυτή. Σε αυτό το άρθρο ισχύει το ίδιο με το προαναφερόμενο άρθρο, δηλαδή το ελληνικό δίκαιο είναι προσαρμοσμένο στη Κοινοτική Οδηγία, η επεξεργασία των δεδομένων των χρηστών της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται σε χώρα, κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του ν. 2472/1997, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμη επεξεργασία θα πρέπει να έχουν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Ως προς το άρθρο 4, παράγραφος 1 α) , β) και γ) του ν.2472/1997, η εταιρία του Facebook δεν τηρεί τις νόμιμες διατάξεις. Σύμφωνα με αυτές θα πρέπει τα δεδομένα να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών. Οι Έλληνες χρήστες συνήθως αποδέχονται τους όρους χωρίς να τους διαβάζουν και επιπλέον η επεξεργασία των δεδομένων τους πραγματοποιείται από πολλούς και για διάφορους σκοπούς.

Επίσης, τα δεδομένα πρέπει να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται ενόψει των σκοπών της επεξεργασίας. Αυτό φυσικά δεν ισχύει γιατί η εταιρία συγκεντρώνει πολλά περισσότερα δεδομένα.

Τέλος, τα δεδομένα πρέπει να είναι ακριβή και –εφόσον χρειάζεται- να ενημερώνονται τα υποκείμενα των δεδομένων. Είναι γνωστό ότι οι χρήστες στο Facebook καταχωρούν πολλά δεδομένα και κανείς δεν ενημερώνει τους χρήστες για την επεξεργασία των δεδομένων τους.

Στο ίδιο άρθρο παράγραφος 1 δ) αναφέρεται ότι τα δεδομένα πρέπει να διατηρούνται σε μορφή, που να επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων τους μόνο κατά τη διάρκεια της περιόδου, που απαιτείται. Ως προς αυτό το θέμα η εταιρία Facebook διαθέτει τα τεχνολογικά μέσα προσδιορισμού της ταυτότητας όλων των χρηστών ακόμη και αυτών που χρησιμοποιούν ψευδώνυμα. Στο μόνο που η εταιρία αυτή εφαρμόζει το νόμο είναι ότι απαιτείται η διατήρηση των δεδομένων για εύλογο χρονικό διάστημα, που όμως η διατήρησή τους αυτή γίνεται για εμπορικούς λόγους και όχι επιστημονικούς ή στατιστικούς σκοπούς όπως ορίζεται στο άρθρο.

4.4 Ερευνητικά παραδείγματα⁵²

Μια ενδιαφέρουσα έρευνα των Αγγελική Κίτσιου και Χρήστου Κουρούτζα δημοσιευμένη στον Τόμο του Νέστορα Κουράκη, ανέδειξε την επέκταση του κοινωνικού ελέγχου στην κοινωνία της Πληροφορίας και ιδιαίτερα όσον αφορά στη χρήση της ιστοσελίδας κοινωνικής δικτύωσης “Facebook”.

Ενδεικτικά παρουσιάζονται κάποια ερευνητικά παραδείγματα τα οποία αναδεικνύουν περιπτώσεις καταγραφής άσκησης κοινωνικού ελέγχου λόγω ή μέσω χρήσης της συγκεκριμένης ιστοσελίδας. Αποτελούν αποσπάσματα από ελληνικές εφημερίδες καθώς και από ανταποκρίσεις του ξένου τύπου.

1) «Η πρώτη σύλληψη στην Ελλάδα για το Facebook»

Φοιτητής που ζει στα Χανιά είναι το πρώτο άτομο που συλλαμβάνεται στην Ελλάδα για παραβίαση προσωπικών δεδομένων και δυσφήμιση μέσω facebook. Ο 22χρονος είχε δημιουργήσει ανοιχτό προφίλ στη δημοφιλή ιστοσελίδα και δημοσίευε αποκαλυπτικές φωτογραφίες. Η Ασφάλεια Χανίων ακολούθησε τα ίχνη του και τελικά τον συνέλαβε.

2) Μέσω Διαδικτύου απέτρεψαν 402 αυτοκτονίες νέων.

Καθοριστικός είναι ο ρόλος του Διαδικτύου στις εφηβικές αυτοκτονίες, επισημαίνουν ειδικοί του κλάδου με αφορμή τα απολογιστικά στοιχεία που δημοσιοποιεί κατά καιρούς η ΕΛ.ΑΣ. σχετικά με τις αποτροπές αυτοκτονιών. Το Διαδίκτυο καθίσταται επικίνδυνο εργαλείο στα χέρια ενός νέου που προτίθεται να αυτοκτονήσει αλλά και σημαντικό εργαλείο για τις αρχές οι οποίες εργάζονται προκειμένου να εντοπίσουν τους επίδοξους αυτόχειρες.

3) «Δολοφονία λόγω facebook»

⁵² Εγκληματολογία : διδασκαλία & έρευνα στην Ελλάδα / επιμ. Χρήστος Τσουραμάνης, Νέστωρ Κουράκης, Χριστίνα Ζαραφωνίτου. Δημοσίευση Αγγελικής Κίτσιου και Χρήστου Κουρούτζα «Οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης ως μηχανισμοί επέκτασης κοινωνικού ελέγχου, η περίπτωση του facebook.» Αθήνα-Κομοτηνή 2011., σελ 200 επ.

Θόλωσε και μαχαίρωσε μέχρι θανάτου τη γυναίκα του, επειδή εκείνη άλλαξε την κατάσταση από «παντρεμένη» σε «ανύπαντρη». Καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη.

- 4) Με ποινή φυλάκισης 19 ημερών τιμωρήθηκε Ισραηλινός στρατιώτης καθώς δημοσίευσε στο facebook φωτογραφίες από τη στρατιωτική βάση που υπηρετούσε, χωρίς προηγουμένως να λάβει επίσημη άδεια.
- 5) Μια γυναίκα από την Ελβετία έχασε τη δουλειά της όταν οι εργοδότες της παρατήρησαν ότι χρησιμοποιούσε τον δημοφιλή διαδικτυακό τόπο, ενώ είχε υποστηρίξει πως δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει ηλεκτρονικό υπολογιστή καθώς ήταν άρρωστη.

Αυτά ήταν κάποια ενδεικτικά παραδείγματα της έρευνας των προαναφερόμενων επιστημόνων. Βέβαια, πλέον ο καθένας μας, καθημερινά στις εφημερίδες και στο διαδίκτυο πληροφορείται για παρόμοιες αποφάσεις.

Μόλις τον προηγούμενο μήνα εξιχνιάστηκε υπόθεση από τη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος για ένα κύκλωμα εκβιαστών το οποίο έκανε μοντάζ στις φωτογραφίες που υπέκλεπτε από τους χρήστες(συνήθως κορίτσια νεαράς ηλικίας) και τις παρουσίαζαν σε άσεμνες πόζες ή σε σεξουαλική δραστηριότητα. Μετά, έστελναν αυτές τις «πειραγμένες» φωτογραφίες στις ανυποψίαστες γυναίκες και τους ζητούσαν τους αριθμούς των κινητών τους τηλεφώνων προκειμένου να συννευρεθούν ερωτικά μαζί τους, ειδάλλως θα «ανέβαζαν» τις φωτογραφίες αυτές στο διαδίκτυο.⁵³

4.5. Νομολογιακά παραδείγματα

A) ΜΠρ 34697/2010 Θεσ/νίκης⁵⁴

Με την ανωτέρω απόφαση το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο υποχρέωσε προσωρινά τον καθ' ου να διαγράψει, εντός προθεσμίας πέντε (5) ημερών από την επίδοση προς αυτόν της απόφασης, από την προσωπική του σελίδα στο διαδικτυακό τόπο επικοινωνίας "Facebook." τα σχόλια - αναφορές που

⁵³ www.newsit.gr

⁵⁴ <http://lawdb.intrasoftnet.com/>

ειδικώς στο σκεπτικό της εν λόγω απόφασης διαλαμβάνετο και αφορούσαν την αιτούσα.

Συγκεκριμένα, η αιτούσα, ως πρώην σύζυγος του καθ' ου και ως ασκούσα την επιμέλεια των 3 ανηλίκων τέκνων τους, απαίτησε από τον καθ' ου όπως αυτός διαγράψει από την προσωπική του σελίδα στον εν λόγω ιστότοπο φωτογραφίες των ανηλίκων τέκνων τους συνοδευόμενες από υβριστικά σχόλια καθώς και οποιαδήποτε συκοφαντικά σχόλια αφορούσαν την ίδια.

B) ΜΠρ 16790/2009 Θεσ/νίκης

Ο σχολιασμός και οι επισημάνσεις είναι της Κας Λίλιαν Μήτρου.⁵⁵

Η ανωτέρω απόφαση αναφέρεται στην ανάρτηση εγγράφων με προσωπικά καθώς και στα δεδομένα καθώς και στη δημοσίευση δυσφημιστικού χαρακτήρα σχολίων. Η ανωτέρω απόφαση αναφέρεται στην ανάρτηση εγγράφων με προσωπικά καθώς και στα δεδομένα καθώς και στη δημοσίευση δυσφημιστικού χαρακτήρα σχολίων στον ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης facebook.. Το Δικαστήριο, κρίνοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, απαγόρευσε προσωρινώς στον καθ' ου τη χρήση εγγράφων που αφορούσαν την αιτούσα και ιδίως τη διάθεση των εγγράφων αυτών μέσω αναρτήσεων σε ιστοσελίδες του Διαδικτύου ή μέσω αποστολής μηνυμάτων ηλεκτρονικών ταχυδρομείου. Το δικαστήριο κατέληξε σε αυτή την απόφαση, διαγιγνώσκοντας τον κίνδυνο που θα ενείχαν για την προσωπικότητα και την υπόληψη της αιτούσας οι « συκοφαντικές αναρτήσεις εγγράφων» που την αφορούσαν. (κυρίως επρόκειτο για έγγραφα τίτλων σπουδών ή αναγνωρίσεις τίτλων σπουδών που είχε καταθέσει η αιτούσα στο Πανεπιστήμιο στο πλαίσιο και για το σκοπό διεκδίκησης θέσης ΔΕΠ που είχε προκηρυχθεί.) Η απόφαση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερα ενδιαφέρον καθώς πρόκειται για την πρώτη απόφαση ελληνικού δικαστηρίου που επιλαμβάνεται

⁵⁵ Σχόλιο κας Λίλιαν Μήτρου στην υπ' αριθμόν 16790/2009 απόφαση του ΜΠρΘεσ/νίκης, όπως δημοσιεύτηκε στο ΔιΜΕΕ, τεύχος 3/2009 σελ. 405 επ.

των συνεπειών της ανάρτησης προσωπικών πληροφοριών στο πλαίσιο των ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης. Και συγκεκριμένα το facebook.

Η απόφαση αυτή δεν αναφέρεται ωστόσο στις βασικές λειτουργίες του facebook ως ιστοτόπου κοινωνικής δικτύωσης. Αφορά την περίπτωση που το ψηφιακό κοινωνικό δίκτυο χρησιμοποιείται ως μέσο και πεδίο για τη διάδοση πληροφορίας που δεν αφορά χρήστη ή μέλος του δικτύου. Ο δημόσιος και επιστημονικός διάλογος για τα δίκτυα αυτά επικεντρώνεται συνήθως στην αυτοέκθεση. Ωστόσο δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας πως η ανάρτηση της πληροφορίας μπορεί να έχει επιπτώσεις σε τρίτους, μη φίλους και μη χρήστες: εκτός από την προσβολή δικαιωμάτων τρίτων που ενέχει π.χ. η ανάρτηση ειδήσεων ή φωτογραφιών που αφορούν και περιλαμβάνουν και πρόσωπα πέραν του χρήστη, η ανάρτηση πληροφορίας στο facebook ενδέχεται να περιλαμβάνει και άλλο, ενίοτε προσβλητικό και δυσφημιστικό υλικό.

Η χρήση του ιστοτόπου κοινωνικής δικτύωσης που έκρινε η σχολιαζόμενη απόφαση τεκμηριώνει επίσης ότι οι ιστότοποι αυτοί δεν χρησιμοποιούνται πλέον μόνο ως χώροι ψηφιακής επανένωσης φίλων αλλά όλο και περισσότερο πλέον, ως πλατφόρμες για την επιδίωξη επαγγελματικών ή άλλων σε κάθε περίπτωση μη ιδιωτικών ή οικιακών σκοπών. Η απόφαση αυτή αναδεικνύει μια σημαντική όσο και κοινότοπη διαπίστωση: το Διαδίκτυο μεταλλάσσει τον τρόπο και την ταχύτητα διάδοσης της πληροφορίας αλλά ταυτόχρονα η ευχέρεια διανομής πληροφοριών και πρόσβασης στις πληροφορίες αυτές περιορίζει δραστικά τον έλεγχο που έχουν τα άτομα επί της φήμης/ υπόληψής τους. Και όπως εύστοχα παρατηρείται, «εάν η φήμη κάποιου καταστρέφεται ενδοδικτυακά καταστρέφεται και εξωδικτυακά», καθώς ο online κόσμος και ο offline κόσμος είναι, προφανώς και αναπόφευκτα συγκοινωνούντα περιβάλλοντα.

Το πολύωρο «σερφάρισμα» υπαλλήλου στο Facebook και σε άλλες ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης κατά την ώρα της εργασίας αποτελούν νόμιμο λόγο καταγγελίας της σύμβασης εργασίας χωρίς μάλιστα την καταβολή αποζημίωσης έκρινε το Πρωτοδικείο της Αθήνας, δικαιώνοντας αεροπορική εταιρεία η οποία απέλυσε εργαζομένη της. Στην υπάλληλο είχαν γίνει αλλεπάλληλες συστάσεις από τη διεύθυνση γιατί καθυστέρουσε συστηματικά να προσέλθει στην εργασία της στις 9 π. μ., χρησιμοποιούσε τις τηλεφωνικές γραμμές της εταιρείας για να πραγματοποιεί προσωπικές της κλήσεις, ενώ μέσω Διαδικτύου πραγματοποιούσε επισκέψεις σε ιστοσελίδες άσχετες με την εργασία της, όπως ιστοσελίδες συνομιλίας για συναντήσεις ατόμων.

Το Πρωτοδικείο Αθηνών με την υπ' αριθμ. 34/2011 απόφασή του απέρριψε την αγωγή της εργαζομένης, κρίνοντας ότι η καταγγελία της σύμβασης εργασίας από την εργοδότηρα εταιρεία ήταν νόμιμη και έγινε για σπουδαίο λόγο. Το δικαστήριο έκρινε ότι «η απόλυση της εργαζομένης δεν έγινε καταχρηστικά, αλλά νομίμως και στο πλαίσιο του καλώς νοουμένου συμφέροντος της εργοδότηρας επιχείρησης, καθόσον πραγματικό κίνητρο της καταγγελίας ήταν η πλημμελής και μη προσήκουσα άσκηση των συμβατικών υποχρεώσεων της εργαζομένης, η οποία δημιουργούσε προβλήματα στην ομαλή και αποδοτική άσκηση της εργασίας και στις ανάγκες της επιχείρησης και επέφερε ακολούθως κλονισμό της εμπιστοσύνης της εργοδότηρας στο πρόσωπό της, εκ του οποίου εξέλιπε το απαιτούμενο πνεύμα συνεργασίας».

4) ΜονΠλημ/κείο 791/2012 Αιγίου

Σύμφωνα με την υπ' αριθμόν 791/2012 απόφαση του Πλημ/κείου Αιγίου⁵⁷, αθωώθηκαν οι κατηγορούμενοι για τις πράξεις της από κοινού συκοφαντικής δυσφήμισης δια του τύπου και παράνομης επέμβασης, λήψης γνώσης, επεξεργασίας και εκμετάλλευσης απλών προσωπικών δεδομένων δια του τύπου είτε εκ προθέσεως είτε εξ αμελείας. Δημοσιεύθηκε σε

⁵⁶ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_19/04/2011_439472

⁵⁷ Βλ. Ποιν. Χρονικά ΞΓ/2013, σελ. 529 επ.

εφημερίδα μια φωτογραφία που ανεσύρθη χωρίς προηγούμενη συναίνεση από τους πολιτικώς ενάγοντες . Το δικαστήριο έκρινε λοιπόν ότι η φωτογραφία δεν εμπίπτει στον «κλειστό» αριθμό των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων , ούτε εντάσσεται σε αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δεδομένου ότι ήταν δημοσιευμένη όχι μόνο στην προσωπική ιστοσελίδα της πολιτικώς ενάγουσας στο facebook, αλλά και στο Google, από όπου και είναι πιθανόν να την ανέκτησε η κατηγορούμενη. Επιπρόσθετα, ακόμη και αν γινόταν δεκτό ότι ανακτήθηκε από τους ως άνω ιστοτόπους , πρόέκυψαν επαρκείς αμφιβολίες για το αν στην ιστοσελίδα της πολιτικώς ενάγουσας ήταν ενεργοποιημένη η εντολή “custom”, μόνο για φίλους ή η εντολή « public», δημόσια, και ότι τέλος, δεν αποδείχθηκε ότι η κατηγορούμενη μπορούσε να γνωρίζει ότι ειδικά για την επίμαχη φωτογραφία, οι πολιτικώς ενάγοντες είχαν αίφνης άρει την αδιαλείπτως παρεχόμενη προηγούμενη ρητή και ειδική συγκατάθεσή τους και είχαν εγείρει απόφαση δημοσιοποίησής της. Ωστόσο, υπήρξε και η γνώμη της μειοψηφίας σύμφωνα με την οποία, η δημοσίευση της επίμαχης φωτογραφίας που απεικόνιζε ιδιωτική στιγμή των πολιτικώς εναγόντων, δεν έπρεπε να γίνει χωρίς τη ρητή συναίνεσή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 29

Η "Ομάδα προστασίας των προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα", γνωστή και ως "Ομάδα του Άρθρου 29", συστήθηκε δυνάμει του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η Ομάδα έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα ως προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά είναι ανεξάρτητη ως προς αυτήν. Απαρτίζεται από έναν εκπρόσωπο των Αρχών Προστασίας Δεδομένων κάθε κράτους-μέλους και εξετάζει θέματα ιδιαίτερης βαρύτητας ή θέματα που παρουσιάζουν ειδικότερο ενδιαφέρον σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων και εμπίπτουν στον πρώτο πυλώνα της ΕΕ. Η εξέταση των θεμάτων γίνεται είτε μετά από αίτηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είτε με πρόταση των μελών της Ομάδας. Η Ομάδα εκδίδει γνωμοδοτήσεις και κείμενα εργασίας.⁵⁸

Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της δικαιοδοσίας της, εξέδωσε την υπ' αριθμόν 5/2009 γνωμοδότησή της, σχετικά με τις επιγραμματικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης,⁵⁹ τα κυριότερα σημεία της οποίας θα φωτίσουμε ευθύς κατωτέρω.

5.1 Εισαγωγή

Η παρούσα γνώμη εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η λειτουργία δικτυακών τόπων κοινωνικής δικτύωσης (social networking sites – SNS) μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της νομοθεσίας της Ε.Ε. περί προστασίας των δεδομένων. Βασικός στόχος της είναι να παράσχει οδηγίες στους παρόχους υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να εφαρμόζονται, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συμμόρφωση με τη νομοθεσία της Ε.Ε.

Ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, το οποίο επήλθε από την ανάπτυξη και βελτίωση των διαδικτυακών κοινοτήτων και των υπηρεσιών κεντρικού υπολογιστή είναι οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, όπου ο αριθμός των χρηστών τους πολλαπλασιάζεται με σταθερό και θεαματικό ρυθμό.

⁵⁸ Βλ. www.dpa.gr

⁵⁹ http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_el.pdf

Ο κάθε χρήστης διαθέτει ένα προφίλ στις ιστοσελίδες αυτές, όπου δημοσιεύει επιγραμματικά τις προσωπικές του πληροφορίες σε συνδυασμό με δεδομένα, που περιγράφουν τις ενέργειες και τις επαφές του με άλλους χρήστες. Γενικότερα, τα προφίλ αυτά παρουσιάζουν τα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες του κάθε χρήστη. Η δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων στα ηλεκτρονικά κοινωνικά δίκτυα συμβάλει στην χρησιμοποίησή τους από τρίτους για διάφορους σκοπούς, όπως για εμπορικούς λόγους, γεγονός που ενέχει κινδύνους, όπως κλοπή ταυτότητας, οικονομική ζημία, απώλεια οικονομικών δραστηριοτήτων ή ευκαιριών απασχόλησης, αλλά και σωματικές βλάβες.

Η διεθνής ομάδα εργασίας του Βερολίνου, για την προστασία δεδομένων στις τηλεπικοινωνίες, ενέκρινε το Μνημόνιο της Ρώμης, το Μάρτιο του 2008. Στο μνημόνιο αυτό περιλαμβάνεται Α) τόσο η ανάλυση των κινδύνων για την ιδιωτική ζωή και την ασφάλεια, που ενέχουν οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης όσο και Β) οι κατευθυντήριες γραμμές για τα ρυθμιστικά όργανα, τους παρόχους και τους χρήστες. Επιπλέον, το πρόσφατο ψήφισμα, το οποίο εγκρίθηκε για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις υπηρεσίες αυτές ασχολείται και με τις προκλήσεις, που έχουν επιφέρει. Η ομάδα εργασίας λαμβάνει υπόψη του το έγγραφο θέσης, το οποίο δημοσιεύθηκε από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών (ENISA), έχοντας τον τίτλο “Θέματα ασφάλειας και συστάσεις για τις διαδικτυακές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης”, τον Οκτώβριο του 2007. Το έγγραφο απευθύνεται στα ρυθμιστικά όργανα και στους παρόχους υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης.⁶⁰

5.2 Ορισμός υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης

Σε γενικές γραμμές, οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης είναι οι διαδικτυακές πλατφόρμες επικοινωνίας, οι οποίες επιτρέπουν στα άτομα να προσχωρούν σε ή να δημιουργούν δίκτυα χρηστών με παρόμοιες ιδέες. Σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία 98/34/ΕΚ, άρθρο 1, παράγρ. 2, τα

⁶⁰ http://www.enisa.europa.eu/doc/pdf/deliverables/enisa_pp_social_networks.pdf

κοινωνικά δίκτυα είναι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 98/48/EK.

Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης διαθέτουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά:

- Απαιτείται οι χρήστες να καταχωρήσουν τα προσωπικά τους στοιχεία, με σκοπό την δημιουργία μιας περιγραφής τους εαυτού τους ή ενός προφίλ.
- Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν εργαλεία, με τα οποία οι χρήστες έχουν την δυνατότητα να δημοσιεύσουν το προφίλ τους (το προφίλ διαθέτει υλικό όπως φωτογραφίες, μια καταχώρηση ημερολογίου, μουσική, βίντεο κλιπ ή σύνδεσμοι με άλλους δικτυακούς τόπους).
- Η **“κοινωνική δικτύωση”** επιτυγχάνεται με την χρήση εργαλείων, τα οποία παρέχουν έναν κατάλογο επαφών για κάθε χρήστη και με τον οποίο, οι χρήστες μπορούν να έρθουν σε επαφή.

Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων τους προέρχονται από διαφημίσεις, οι οποίες εμφανίζονται στις ιστοσελίδες, που δημιουργούν και χρησιμοποιούν οι χρήστες. Οι χρήστες, μέσα από το προφίλ τους, παρουσιάζουν ένα σύνολο πληροφοριών, και με τον τρόπο αυτό αποτελούν εξειδικευμένη αγορά και δέχονται στοχευμένες διαφημίσεις.

Είναι απαραίτητο οι υπηρεσίες της κοινωνικής δικτύωσης να λειτουργούν δείχνοντας σεβασμό στα δικαιώματα και στις ελευθερίες των χρηστών, οι οποίοι δικαιούνται και ελπίζουν, ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία καταχωρούν, υφίστανται επεξεργασία σύμφωνα με την ευρωπαϊκή και την εθνική νομοθεσία για την ιδιωτική ζωή και την προστασία των δεδομένων.

5.3 Εφαρμογή της οδηγίας στην προστασία προσωπικών δεδομένων

Για τους παρόχους υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης ισχύουν οι διατάξεις της Οδηγίας για την προστασία των δεδομένων ακόμη και αν η έδρα τους βρίσκεται εκτός ΕΟΧ. Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 κάνει μια παραπομπή στην προηγούμενη γνώμη της για τις μηχανές αναζήτησης, για μεγαλύτερη καθοδήγηση σχετικά με τα θέματα της εγκατάστασης και της χρήσης εξοπλισμού. Αυτοί θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες γιατί σχετίζονται με την εφαρμογή της Οδηγίας για την προστασία των δεδομένων

και τους κανόνες, οι οποίοι απορρέουν από την επεξεργασία των διευθύνσεων IP και τη χρήση των cookies.

5.4 Υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων

Οι αρμόδιοι επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων ανήκουν σε μια από τις ακόλουθες τρεις κατηγορίες :

■ ΠΑΡΟΧΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ

Σύμφωνα με την Οδηγία για την προστασία των δεδομένων, υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων θεωρούνται οι πάροχοι υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης. Προσφέρουν τα μέσα για την επεξεργασία των δεδομένων των χρηστών και επιπλέον όλες τις βασικές πληροφορίες, που αφορούν την διαχείριση του χρήστη (π.χ. δημιουργία και διαγραφή λογαριασμών). Επιπλέον, καθορίζουν τη χρήση των δεδομένων του χρήστη για σκοπούς διαφήμισης και εμπορικής προώθησης- συμπεριλαμβανομένης της διαφήμισης-, η οποία παρέχεται από τρίτους.

■ ΠΑΡΟΧΟΙ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

Οι πάροχοι εφαρμογών μπορούν να είναι και υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων, εάν είναι σε θέση να αναπτύξουν εφαρμογές, οι οποίες λειτουργούν επιπλέον εκείνων του παρόχου των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης και τις οποίες ο χρήστης αποφασίζει να χρησιμοποιήσει.

■ ΧΡΗΣΤΕΣ

Συνήθως, θεωρείται ότι οι χρήστες είναι υποκείμενα των δεδομένων. Η Οδηγία δεν επιβάλλει τις υποχρεώσεις ενός υπεύθυνου επεξεργασίας δεδομένων σε ένα άτομο, το οποίο επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα “στο πλαίσιο καθαρά προσωπικής ή οικιακής χρήσης”, η οποία αποκαλείται ως “εξαίρεση από τις υποχρεώσεις λόγω οικιακής χρήσης”. Υπάρχουν περιπτώσεις, στις οποίες οι δραστηριότητες του χρήστη μιας υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης να μην διέπονται από την εξαίρεση, η οποία αφορά την οικιακή χρήση. Αυτό σημαίνει ότι ο χρήστης είναι υποχρεωμένος να αναλάβει όλες τις ευθύνες, τις οποίες επωμίζεται ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Τέτοιες περιπτώσεις θα μπορούσαν να είναι :

5.4.1. Σκοπός και φύση

Η αυξανόμενη τάση των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης οδήγησε στην μετάβαση από το **“διαδίκτυο 2.0 για ψυχαγωγία”** σε **“διαδίκτυο 2.0 για παραγωγικότητα και υπηρεσίες”**. Επομένως, οι δραστηριότητες ορισμένων χρηστών μέσα σ’ αυτά τα δίκτυα επεκτείνονται πέρα της προσωπικής ή οικιακής χρήσης σε επαγγελματική χρήση. Στην περίπτωση αυτή η υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιείται ως πλατφόρμα συνεργασίας για έναν οργανισμό ή μια εταιρία. Δεν αποτελεί δηλαδή εξαίρεση ο χρήστης, ο οποίος ενεργεί ως μέρος μιας εταιρίας ή ενός οργανισμού ή κάνει χρήση της πλατφόρμας αυτής για την επιδίωξη των διαφημιστικών, πολιτικών ή φιλανθρωπικών στόχων. Σ’ αυτήν την περίπτωση ο χρήστης αναλαμβάνει όλες αυτές τις ευθύνες, που οφείλει να έχει ο υπεύθυνος επεξεργασίας, γιατί αποκαλύπτει στοιχεία προσωπικών δεδομένων σε έναν άλλο υπεύθυνο επεξεργασίας δεδομένων (δηλαδή την υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης) και σε τρίτους (σε άλλους χρήστες της εν λόγω υπηρεσίας ή σε άλλους υπεύθυνους επεξεργασίας δεδομένων με πρόσβαση στα δεδομένα). Σ’ αυτές τις περιπτώσεις ο χρήστης οφείλει να λάβει τη σύμφωνη γνώμη των ενδιαφερόμενων προσώπων ή κάποια άλλη νομική βάση, όπως αναφέρει η Οδηγία για την προστασία των δεδομένων.

Βασικά, ο χρήστης περιορίζει δυνατότητα πρόσβασης στα δεδομένα του(δεδομένα προφίλ, μηνύματα, ιστορίες, κλπ) σύμφωνα με τις επαφές, που επιλέγει ο ίδιος. Υπάρχουν όμως οι περιπτώσεις, όπου ο χρήστης αποκτά μεγάλο αριθμό τρίτων επαφών, πολλές από τις οποίες, του είναι άγνωστες. Όταν υπάρχει μεγάλος αριθμός επαφών, ενδέχεται να μην ισχύει η εξαίρεση λόγω οικιακής χρήσης, με αποτέλεσμα ο χρήστης να θεωρείται ως υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων.

5.4.2. Πρόσβαση σε πληροφορίες προφίλ

Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να διασφαλίζουν τους χρήστες ότι εφαρμόζονται εξ ορισμού οι δωρεάν ρυθμίσεις προστασίας της ιδιωτικής ζωής, σύμφωνα με τις οποίες η πρόσβαση περιορίζεται μόνο στις επαφές, που επιλέγει ο χρήστης.

Στις περιπτώσεις όπου η πρόσβαση στις πληροφορίες προφίλ επεκτείνεται πέρα από τις επαφές της επιλογής του χρήστη, δηλαδή:

- όταν παρέχεται πρόσβαση σε ένα προφίλ σε όλους τους χρήστες της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης ή
- όταν κάποιος έχει την δυνατότητα να υποστηρίξει ότι δεν γίνεται πραγματική επιλογή κατά την αποδοχή επαφών – αυτό γίνεται όταν οι χρήστες αποδέχονται επαφές ανεξάρτητα από τη σχέση που έχουν μ' αυτές, ή
- όταν τα δεδομένα παρέχουν δυνατότητα καταγραφής από τις μηχανές αναζήτησης, τότε η πρόσβαση υπερβαίνει το προσωπικό ή το οικιακό πλαίσιο.

Με αντίστοιχο τρόπο, εάν ένας χρήστης αποφασίζει συνειδητά να επεκτείνει την πρόσβαση στα στοιχεία του πέρα των “φίλων” της επιλογής του, τότε τίθενται σε ισχύ υποχρεώσεις υπεύθυνου επεξεργασίας δεδομένων.

Συμπερασματικά, η περίπτωση αυτή υπάγεται στο ίδιο νομικό καθεστώς με εκείνο που ισχύει, όταν κάποιος χρησιμοποιεί άλλες τεχνολογικές πλατφόρμες, για να δημοσιεύσει στο διαδίκτυο δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Αυτό συμβαίνει επίσης και με τις πλατφόρμες δημοσίευσης, οι οποίες δεν είναι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης ή με λογισμικό, που φιλοξενεί ο ίδιος ο χρήστης. Υπάρχουν δύο σημεία απαραίτητα για την εφαρμογή του νόμου:

A) Η οδηγία για την προστασία δεδομένων εφαρμόζεται όσον αφορά την ανάληψη καθηκόντων υπεύθυνου επεξεργασίας δεδομένων από το χρήστη του διαδικτύου. Σε πολλά κράτη μέλη όμως απουσιάζει ο περιορισμός πρόσβασης (έχουν δημόσιο χαρακτήρα).

B) Υπάρχει εξαίρεση του νόμου για την περίπτωση οικιακής χρήσης. Ο χρήστης επιπλέον μπορεί να επωφεληθεί και από άλλες εξαιρέσεις, όπως η εξαίρεση λόγω δημοσιογραφικών σκοπών, καλλιτεχνικής ή λογοτεχνικής έκφρασης. Σε αυτές τις περιπτώσεις κρίνεται απαραίτητο να επιτευχθεί μια ισορροπία ανάμεσα στην ελευθερία του λόγου και στο δικαίωμα της ιδιωτικότητας.

5.4.3.Επεξεργασία δεδομένων τρίτων από τους χρήστες

Η ανάγκη διασφάλισης των δικαιωμάτων τρίτων, ιδίως όσον αφορά ευαίσθητα δεδομένα επιβάλλει την εφαρμογή της εξαίρεσης λόγω οικιακής χρήσης. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ακόμη και αν ισχύει η προαναφερθείσα εξαίρεση, ένας χρήστης μπορεί να είναι υπεύθυνος σύμφωνα με τους γενικούς όρους του εκάστοτε αστικού ή ποινικού δικαίου (π.χ. δυσφήμιση, αστική, ποινική ευθύνη)

A) Ασφάλεια και προεπιλεγμένες ρυθμίσεις προστασίας της ιδιωτικής ζωής.

Η ασφαλής επεξεργασία των πληροφοριών αποτελεί βασικό στοιχείο, στο οποίο δομείται το αίσθημα εμπιστοσύνης στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης. Οι υπεύθυνοι επεξεργασίας οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα τόσο από τεχνική όσο και από οργανωτική πλευρά, *“κατά τη στιγμή τόσο του σχεδιασμού των τεχνικών επεξεργασίας όσο και της εκτέλεσης της επεξεργασίας”*, έχοντας ως στόχο να διατηρείται η ασφάλεια και να αποτρέπεται η μη νόμιμη επεξεργασία, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους, τους οποίους ενέχει η επεξεργασία και η φύση των δεδομένων.

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο στις ρυθμίσεις προστασίας της ιδιωτικής ζωής είναι η δυνατότητα πρόσβασης στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, που δημοσιεύονται σε ένα προφίλ. Εάν ο χρήστης δεν θέσει περιορισμούς στην πρόσβαση, τρίτοι έχουν την δυνατότητα να συνδέσουν κάθε είδους προσωπικές λεπτομέρειες των χρηστών είτε ως μέλη της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης ή μέσω μηχανών αναζήτησης. Παρατηρείται όμως ότι ένας μικρός αριθμός των χρηστών, όταν εγγράφεται, κάνει οποιοσδήποτε αλλαγές στις ρυθμίσεις.

Έχοντας ως σκοπό να μειωθεί ο κίνδυνος της παράνομης επεξεργασίας από τρίτους, οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να παρέχουν εξ ορισμού ρυθμίσεις, οι οποίες θα συμβάλλουν δραστικά στην προστασία της ιδιωτικής ζωής. Οι ρυθμίσεις αυτές θα επιτρέπουν στους χρήστες να δίνουν ελεύθερα την συγκατάθεσή τους και ειδικά για οποιαδήποτε πρόσβαση στο περιεχόμενο του προφίλ τους, που βρίσκεται πέρα από τις επαφές της επιλογής τους.

Τα προφίλ περιορισμένης πρόσβασης δεν πρέπει να είναι αναγνωρίσιμα από τις εσωτερικές μηχανές αναζήτησης ούτε επίσης από την λειτουργία αναζήτησης βάσει παραμέτρων, όπως είναι η ηλικία ή η περιοχή. Οι αποφάσεις για την επέκταση της πρόσβασης δεν θα πρέπει να είναι υπονοούμενες. Έχουμε ως παράδειγμα την **επιλογή “εξαίρεση” (opt out)** από τον υπεύθυνο επεξεργασίας δεδομένων της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης.

5.4.4 Πληροφορίες που πρέπει να παρέχουν οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης

Οι πάροχοι υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να ενημερώνουν τους χρήστες τους σχετικά με το ποιοι είναι και σχετικά με τους διάφορους σκοπούς για τους οποίους πραγματοποιούν επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σύμφωνα με τις διατάξεις που ορίζονται στο άρθρο 10 της οδηγίας για την προστασία δεδομένων, και συγκεκριμένα:

- τη χρήση των δεδομένων για άμεση εμπορική προώθηση,
- την πιθανή κοινή χρήση δεδομένων με καθορισμένες κατηγορίες τρίτων,
- την επισκόπηση των προφίλ: τη δημιουργία τους και τις σημαντικότερες πηγές δεδομένων,
- τη χρήση ευαίσθητων δεδομένων.

Η ομάδα εργασίας συνιστά στους παρόχους υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης:

- να παρέχουν επαρκείς προειδοποιήσεις στους χρήστες σχετικά με τους κινδύνους για την ιδιωτική ζωή των ιδίων και των άλλων, όταν αναφορτώνουν πληροφορίες μέσω της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης,
- να υπενθυμίζουν στους χρήστες των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης ότι το ανέβασμα πληροφοριών για άλλα άτομα ενδέχεται να είναι κατά παράβαση των δικαιωμάτων τους στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των δεδομένων,
- να συμβουλεύουν τους χρήστες να μην ανεβάζουν ανεβάσουν φωτογραφίες ή πληροφορίες για άλλα άτομα χωρίς τη συγκατάθεση των εν λόγω ατόμων.

5.4.5 Ευαίσθητα δεδομένα

Δεδομένα τα οποία αποκαλύπτουν τη φυλετική ή την εθνική προέλευση, τις πολιτικές απόψεις, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε συνδικάτα ή δεδομένα που αφορούν την υγεία ή τη σεξουαλική ζωή, θεωρούνται ευαίσθητα. Τα ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να δημοσιευτούν στο Διαδίκτυο μόνο με την ρητή συναίνεση του υποκειμένου των δεδομένων ή μόνο αν το εν λόγω υποκείμενο των δεδομένων κοινοποίησε αυτοπροσώπως τα δεδομένα

Σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ, οι εικόνες των υποκειμένων των δεδομένων θεωρούνται ειδική κατηγορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να γίνει διάκριση βάσει φυλετικής/εθνικής προέλευσης ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να εξαχθούν δεδομένα για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις ή την υγεία. Αυτό μπορεί να καταστεί ευκολότερο εισάγοντας εργαλεία διαχείρισης ετικετών στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, παρέχοντας, π.χ., περιοχές σε ένα ατομικό προφίλ όπου θα υποδεικνύεται η ύπαρξη του ονόματος ενός χρήστη σε φωτογραφίες ή βίντεο με ετικέτες, για τις οποίες εκκρεμεί η συναίνεση του άλλου χρήστη, ή ορίζοντας χρόνους εκπνοής για ετικέτες που δεν έλαβαν την σύμφωνη γνώμη του ατόμου που επισημαίνεται.

14 Τα κράτη μέλη μπορούν να ορίσουν εξαιρέσεις από αυτόν τον κανόνα· βλ. άρθρο 8.2 σημείο α) δεύτερη πρόταση και άρθρο 8 παράγραφος 4 της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων.

5. 5 Σύνοψη υποχρεώσεων/ δικαιωμάτων

Εφαρμοσιμότητα των οδηγιών της ΕΚ

1. Η οδηγία για την προστασία των δεδομένων εφαρμόζεται γενικά για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, ακόμη κι όταν η έδρα τους βρίσκεται εκτός του ΕΟΧ.
2. Οι πάροχοι υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης θεωρούνται υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων δυνάμει της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων.
3. Οι πάροχοι εφαρμογών μπορούν να θεωρούνται υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων δυνάμει της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων.

4. Οι χρήστες θεωρούνται υποκείμενα των δεδομένων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων τους από την υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης.

5. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τους χρήστες εμπίπτει στην απαλλαγή λόγω αποκλειστικά οικιακής χρήσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι δραστηριότητες ενός χρήστη δεν καλύπτονται από αυτή την απαλλαγή.

6. Οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης δεν εμπίπτουν στον ορισμό των υπηρεσιών ηλεκτρονικής επικοινωνίας και, ως εκ τούτου, η οδηγία για τη διατήρηση δεδομένων δεν ισχύει για τις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης.

Υποχρεώσεις των παρόχων υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης

7. Οι πάροχοι των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να ενημερώνουν τους χρήστες για την ταυτότητά τους, και να παρέχουν πλήρεις και σαφείς πληροφορίες σχετικά με τους σκοπούς και τους διάφορους τρόπους με τους οποίους προτίθενται να επεξεργαστούν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

8. Ο πάροχος υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να προσφέρει ρυθμίσεις που να είναι εξ ορισμού φιλικές προς την ιδιωτική ζωή.

9. Οι πάροχοι των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να παρέχουν πληροφορίες και επαρκή ενημέρωση στους χρήστες σχετικά με τους κινδύνους για την ιδιωτική ζωή όταν αναφορτώνουν δεδομένα στην υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης.

11. Οι χρήστες πρέπει να προειδοποιούνται από την υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης ότι οι εικόνες ή οι πληροφορίες για άλλα άτομα δεν πρέπει να αναφορτώνονται χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των εν λόγω ατόμων.

12. Τουλάχιστον, η αρχική σελίδα της υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να περιέχει ένα σύνδεσμο προς μια υπηρεσία υποβολής παραπόνων, η οποία να ασχολείται με θέματα προστασίας των δεδομένων, τόσο για τα μέλη όσο και για τα μη μέλη.

13. Η δραστηριότητα εμπορικής προώθησης πρέπει να συμμορφώνεται με τους κανόνες που ορίζονται από την οδηγία για την προστασία των δεδομένων και από την οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.

14. Η υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να ορίζει μέγιστες περιόδους για τη διατήρηση των δεδομένων ανενεργών χρηστών. Οι εγκαταλειμμένοι λογαριασμοί πρέπει να διαγράφονται.

15. Όσον αφορά τους ανηλίκους, η υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης πρέπει να αναλάβει κατάλληλη δράση για τον περιορισμό των κινδύνων.

Δικαιώματα των χρηστών

16. Τόσο τα μέλη όσο και τα μη μέλη των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης τυγχάνουν, κατά περίπτωση, των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 10 έως 14 της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων.

17. Τόσο τα μέλη όσο και τα μη μέλη πρέπει να έχουν πρόσβαση σε μια εύχρηστη διαδικασία διαχείρισης παραπόνων, την οποία θέτει σε εφαρμογή η υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης.

18. Πρέπει, γενικά, να επιτρέπεται στους χρήστες να χρησιμοποιούν ψευδώνυμο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

6.1. Γενικό κανονιστικό πλαίσιο

Το άρθρο 19 του Συντάγματος όπως αναλύθηκε ανωτέρω καθώς και μια πλειάδα διατάξεων του ποινικού κλάδου του δικαίου αναδεικνύουν την αναγκαιότητα προστασίας της επικοινωνίας του ατόμου, το απόρρητο των επιστολών καθώς και την ελεύθερη ανταπόκριση ή επικοινωνία ως ατομικό συνταγματικό δικαίωμα.

Αρχικά, το ά.19 του Συντάγματος θεσπίζει το απολύτως απαραβίαστο του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, με κάποιους περιορισμούς υπέρ των δικαστικών αρχών αλλά μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή διακρίβωσης ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων, η διασαφήνιση και η λεπτομερής ρύθμισή των οποίων επαφίεται στον κοινό νομοθέτη. Η παράγραφος 3 του εν λόγω άρθρου απαγορεύει ρητά την χρήση και αξιοποίηση παράνομων- ως αντιστρατευμένων στην ανωτέρω διάταξη- αποδεικτικών μέσων.

Ως εκτελεστικός του άρθρου αυτού, εκδόθηκε ο Ν. 2225/1994 *«Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις»*, στα άρθρα του οποίου προβλέπεται ο περιοριστικός κατάλογος των εγκλημάτων που εμπίπτουν στην έννοια του «ιδιαίτερα σοβαρού εγκλήματος» αλλά και η διαδικασία που ακολουθείται για την άρση του απορρήτου⁶¹. Εν συνεχεία, θεσπίστηκε ο Ν.3115/2003 για την «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών», με τον οποίο ιδρύεται ως Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή, με διοικητική αυτοτέλεια, η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, με σκοπό την προστασία του απορρήτου της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας με οποιονδήποτε τρόπο καθώς και τον έλεγχο της τήρησης των όρων και της διαδικασίας άρσης του απορρήτου που προβλέπονται από το νόμο. Ο εν λόγω νόμος παρέχει επίσης τη δυνατότητα ρύθμισης των διαδικασιών, καθώς και των τεχνικών και οργανωτικών εγγυήσεων για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών με

⁶¹ Βλ. Ν. 2225/1994.

προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Δικαιοσύνης, Δημόσιας Τάξης και Μεταφορών και Επικοινωνιών και γνώμη της ΑΔΑΕ. Το Προεδρικό Διάταγμα 47/2005 «Διαδικασίες καθώς και τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλισή του», ορίζει τα είδη και τα στοιχεία επικοινωνίας στα οποία είναι δυνατό να αναφέρεται μια διάταξη άρσης του απορρήτου, τις υποχρεώσεις των παρόχων υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών αναφορικά με την ανταπόκριση σε αίτημα των αρχών για άρση του απορρήτου των επικοινωνιών αυτών καθώς και τα μέσα και τις μεθόδους που υποχρεούνται να εφαρμόζουν οι πάροχοι.

Παράλληλα και ο Ποινικός Κώδικας βρίθει διατάξεων περί προστασίας του απορρήτου.

6.2. Συνταγματικό πλαίσιο προστασίας του απορρήτου.

Το άρθρο 19 § 1 του Συντάγματος κατοχυρώνει την προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας προβλέποντας ότι *«το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων»*.. Η απαγόρευση χρήσης των αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού αλλά και των άρθρων 9 και 9Α του Συντάγματος που προβλέπεται επιβεβαιώνει πανηγυρικά το αυστηρό συνταγματικό πλαίσιο προστασίας της απόρρητης επικοινωνίας.

Εξαίρεση πρέπει να γίνει δεκτή στο πλαίσιο της ποινικής δίκης όταν πρόκειται να καταδικαστεί ένας αθώος. Δηλαδή, ο κατηγορούμενος δικαιούται να χρησιμοποιήσει ως υπερασπιστικό μέσο μαγνητοταινίες, e-mail κ.λ.π, ακόμη και αν αυτά αποτελούν προϊόν υποκλοπής, προκειμένου να αποφευχθεί η επονείδιστη για το κύρος της έννομης τάξης καταδίκη ενός

αθώου⁶². Η εξαίρεση αυτή βρίσκει συνταγματικό έρεισμα στο άρθρο 2 § 1Σ. Η αξία του ανθρώπου ασφαλώς και δεν αποτελεί υπερσυνταγματική διάταξη. Η συστηματική της θέση ωστόσο, στις βασικές διατάξεις του πρώτου μέρους περί της μορφής του πολιτεύματος, σηματοδοτούν την αυξημένη σημασία της για την ίδια την ύπαρξη της εννόμου τάξεως μας. Νομικά αυτό μεταφράζεται ως εξής: Κάθε συνταγματική διάταξη που προστατεύει κάποιο ατομικό δικαίωμα (άρθρα 4-24), είτε αυτή προβλέπει εξαίρεση είτε όχι, πρέπει να εφαρμόζεται υπό την επιφύλαξη της 2 § 1 Σ. Με άλλα λόγια, λόγω της σημασίας και της συστηματικής θέσης της 2 § 1 Σ, κάθε συνταγματική διάταξη θα πρέπει να αναγιγνώσκεται μαζί με την ερμηνευτικά συναγόμενη προϋπόθεση ότι δεν παραβιάζεται ο σεβασμός και η αξία του ανθρώπου.

6.3. Περιεχόμενο του δικαιώματος

Το απόρρητο της επικοινωνίας βρίσκεται στο μεταίχμιο περισσότερων ατομικών ελευθεριών. Από κοινού με τα δικαιώματα του ασύλου της κατοικίας, την ελεύθερη διάδοση των ιδεών καταστρώνεται μια πολυσχιδής σφαίρα ιδιωτικότητας μέσα στην οποία αναπτύσσεται ελεύθερα η προσωπικότητα του ατόμου.

Αντικείμενο προστασίας του δικαιώματος δεν είναι το μήνυμα αυτό καθ' εαυτό αλλά η μυστικότητα, η εμπιστευτικότητα, δηλαδή το απόρρητο του μηνύματος. Αδιάφορο είναι το μέσο με το οποίο πραγματοποιείται τεχνικά η επικοινωνία. Αυτό μπορεί να είναι τηλέφωνο, φαξ, Bluetooth, επιστολή κ.λ.π. αλλά και κάθε μελλοντικό τεχνολογικό μέσο πρόσφορο για την διεκπεραίωση επικοινωνίας. Προστατεύεται τόσο η ιδιωτική όσο και η επαγγελματική

⁶² Βλ. και την υπ' αριθμ. 8/2003 απόφαση της ΑΠΔΠΧ, σε ΠοινΔικ 2003, σ. 798, όπου η Αρχή έκρινε βάσιμη προσφυγή κατηγορουμένου, με την οποία ζητούσε την παροχή πληροφοριών σχετικά με την ακριβή γεωγραφική θέση συγκατηγορουμένου του, προκειμένου να αποδείξει ότι τα υποστηριζόμενα σε βάρος του είναι ψευδή.

συνομιλία. Το περιεχόμενο του μηνύματος μπορεί να είναι κείμενο, εικόνα, γράφημα ή ακόμη και smiley's ή emoticons⁶³

Τα χρονικά όρια προστασίας του απορρήτου τοποθετούνται ως εξής: Η προστασία του άρθρου 19 άρχεται από την στιγμή που το μήνυμα έχει γραφεί -έστω και αν δεν έχει ακόμα σταλεί στο ταχυδρομείο ή δεν έχει διαβιβαστεί μέσω του μόντεμ στον παραλήπτη του. Η προστασία του απορρήτου συνεχίζεται και μετά την γνωστοποίηση του μηνύματος στο παραλήπτη. Το μήνυμα παραμένει υπό την προστασία της 19 § 1Σ, καθ' όλο το χρονικό διάστημα που παραμένει στο server- διακομιστή του λήπτη⁶⁴. Η κατάσχεση συνεπώς του σκληρού δίσκου και η ανάγνωση των e-mail του δράστη ή η ανάγνωση των γραπτών μηνυμάτων (sms) του κινητού του τηλεφώνου, ακόμα και η εμφάνιση των αριθμών του καλούντος στο κινητό του τηλέφωνο καταστρατηγούν το ως άνω άρθρο.

Υποκείμενα του δικαιώματος είναι όλοι οι Έλληνες πολίτες αλλά και οι αλλοδαποί. Προστατεύονται τόσο τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα. Κατά την ορθότερη άποψη δεν προστατεύονται να νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου αλλά μόνο στο πλαίσιο του άρθρου 16 § 5 και 102 § 2, εφόσον το απόρρητο της επικοινωνίας είναι απαραίτητο για την άσκηση της αυτοδιοίκησής τους.

⁶³ Βλ. Ι.Καράκωστα «Δίκαιο και Internet», εκδόσεις Σάκκουλα 2001, σελ.141. Με τον όρο smiley ή emoticon εννοούμε χαρακτηριστικά σύμβολα της on-line επικοινωνίας, τα οποία αποδίδουν την συναισθηματική κατάσταση των συμμετεχόντων σε αυτή.

⁶⁴ Βλ. Ι.Καράκωστα ο.π. σελ.142

6.4. Τα όρια μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας

Με την αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας είναι πλέον πολύ δύσκολο να καταφέρει κάποιος να χαράξει σαφή όρια μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας. Το απόρρητο δεν έχει θέση στη δημόσια σφαίρα, αλλά το ζήτημα που γεννάται είναι ποιά ακριβώς είναι αυτή η σφαίρα.

Υπό την επωνυμία διαδίκτυο καλύπτονται τόσο ετερόκλητοι τρόποι επικοινωνίας, ώστε να καθίσταται απαγορευτική η ενιαία νομική αξιολόγησή τους. Η κρίση για το αν δεδομένος τρόπος επικοινωνίας είναι ή όχι απόρρητος πρέπει να γίνει με εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ενός εκάστου τρόπου επικοινωνίας. Το διαδίκτυο είναι απλώς ο χώρος στον οποίο συντελείται η επικοινωνία. Όπως ακριβώς είναι δυνατόν να υπάρξει απόρρητη επικοινωνία μεταξύ δύο ατόμων σε μια καφετέρια κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο είναι καθόλα δυνατό απόρρητη επικοινωνία να συντελεστεί και στο διαδίκτυο. Η συλλήβδην ομαδοποίηση όλων των πιθανών τρόπων επικοινωνίας στο διαδίκτυο ως απορρήτων ή μη θα παρέβλεπε κατά ανεπίτρεπτο μεθοδολογικά και αξιολογικά τρόπο την φύση του πράγματος.

Ειδικά για το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, το επιχείρημα ότι είναι ευάλωτο τότε αναλογικά με τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα είναι και η παραδοσιακή επιστολή. Η απουσία πρόσθετων μέτρων ασφαλείας δεν αποτελεί ένδειξη ότι η βούληση των επικοινωνούντων είναι να διαδοθεί το περιεχόμενο της επικοινωνίας τους. Ορθά λοιπόν οι περισσότεροι συγγραφείς αναγνωρίζουν στο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τα ποιοτικά εκείνα χαρακτηριστικά που απαιτούνται σύμφωνα με το άρθρο 19 Σ για να τύχει της προστασίας του⁶⁵. Άρα, κρίσιμο στοιχείο σε κάθε περίπτωση θεωρείται η βούληση του ατόμου να προβεί σε εξωτερική χρήση των στοιχείων του.

Δυσκολότερη είναι η περίπτωση των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης, δηλαδή on-line κοινοτήτων διαδραστικής επικοινωνίας που λειτουργούν επί τη βάση προσωπικών προφίλ των χρηστών (facebook, κ.α). Η επικοινωνία που πραγματοποιείται μέσω των προσωπικών προφίλ είναι

⁶⁵ Βλ. Γ. Νούσκαλη «Ποινική προστασία ποινικών δεδομένων. Η νομολογιακή συμβολή στην ερμηνεία βασικών όρων», εκδόσεις Σάκκουλα 2007, σελ. 4-5

δημόσια ή ιδιωτική; Η ανταλλαγή μηνυμάτων μέσω της υπηρεσίας εισερχομένων-εξερχομένων μηνυμάτων (message inbox) που παρέχουν οι εν λόγω σελίδες εμπίπτει στην έννοια της απόρρητης επικοινωνίας διότι λειτουργεί στα πρότυπα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή των γραπτών μηνυμάτων μέσω κινητού τηλεφώνου. Αντίθετα, η αναγραφή ενός μηνύματος ή το «ανέβασμα» μια φωτογραφίας στην προσωπική σελίδα του κάθε χρήστη, δεν μπορεί a priori να θεωρηθεί ως ιδιωτική υπόθεση. Η προσωπική σελίδα του κάθε χρήστη λειτουργεί εν προκειμένω ως ιστοσελίδα, ευχερώς προσπελάσιμη σε όποιον κάνει χρήση του διαδικτύου. Η διαφορά εδώ έγκειται ότι για να έχει κάποιος πρόσβαση στη συγκεκριμένη ατομική σελίδα θα πρέπει πρώτα να του έχει εξουσιοδοτηθεί η πρόσβαση από τον κάτοχο της σελίδας (κατά την διαδικτυακή γλώσσα, να έχει γίνει «φίλος» του). Επομένως είναι ζήτημα πραγματικό αν η συγκεκριμένη σελίδα λειτουργεί ως ιστοσελίδα, οπότε πρόκειται για δημόσια επικοινωνία, ή αν λειτουργεί εν είδη κλειστής ομάδας συζήτησης. Το πρώτο θα ισχύει αν ο κύκλος των «φίλων» είναι τόσο μεγάλος, που να υποδηλώνει κάτι τέτοιο. Αν αντίθετα οι έχοντες πρόσβαση στο ατομικό προφίλ του χρήστη είναι ένας περιορισμένος κύκλος ατόμων, οι οποίοι μάλιστα διατηρούν κοινωνικές σχέσεις μαζί του, τότε η επικοινωνία θα είναι ιδιωτική. Στην συνηθισμένη περίπτωση λοιπόν που κάποιος «ανεβάζει» μηνύματα στο προφίλ που διατηρεί σε δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης και δεν έχει κλειδώσει το προφίλ του με αποτέλεσμα αυτό να είναι πού εύκολα προσπελάσιμο σε οποιονδήποτε το κρίνει σκόπιμο, μια τυχόν δημοσιοποίηση τους δεν παραβιάζει κανένα απόρρητο διότι έχει συντελεστεί σε δημόσιο χώρο. Αντίθετα, είναι απόρρητη η δημοσιοποίηση φωτογραφίας από το προφίλ χρήστη ο οποίος έχει δώσει πρόσβαση σε αυτήν μόνο σε λίγους φίλους ή γνωστούς του. Εδώ η βούληση του είναι εμφανώς η περιχαράκωση του ιδιωτικού του χώρου μέσω μιας προσωπικής ιστοσελίδας. Νομολογιακά παραδείγματα θα μας απασχολήσουν κατωτέρω.

6.5. Επισκόπηση της κατοχύρωσης του δικαιώματος επικοινωνίας στην κοινή νομοθεσία

Η ολοκλήρωση της προστασίας του απορρήτου της επικοινωνίας, πέρα από την συνταγματική κατοχύρωση, επέρχεται μέσω της κοινής νομοθεσίας.

Ο νομοθέτης, μέσα από μια σειρά νόμων και ποινικών διατάξεων επιδιώκει να καλύψει πλήρως την προστασία του εν λόγω εννόμου αγαθού. Ορισμένοι από τους πιο σημαντικούς νόμους σχετικά με την προστασία της επικοινωνίας είναι οι ακόλουθοι:

α. Ν.3471/2006: Οι διατάξεις του παρόντος νόμου καθορίζουν το πλαίσιο παροχής δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, συναφών ευκολιών και συναφών υπηρεσιών εντός της Ελληνικής Επικράτειας.

Ειδικότερα, αξιοσημείωτη είναι η ρητή ένταξη των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας στο γενικότερο προστατευτικό πλαίσιο της επικοινωνίας, η αυξημένη προστασία των προσωπικών δεδομένων, τα οποία απαγορεύεται να υφίστανται οποιαδήποτε επεξεργασία χωρίς την συγκατάθεση του χρήστη και η επιτακτική υποχρέωση του παρόχου να τα διαγράφει ή «ανωνυμοποιεί», όταν εκπληρώνεται ο σκοπός της επεξεργασίας τους.

Ως εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας ορίζονται τα στοιχεία εκείνα τα οποία χωρίς να συνδέονται με το διανοητικό περιεχόμενο της δια του δικτύου συναλλαγής, αποτελούν εμπειρικά αντιληπτά χαρακτηριστικά της. Δηλαδή, δεδομένα που εξειδικεύουν την επικοινωνία τοποθετώντας το γυμνό γεγονός της επικοινωνίας σε ένα χωροχρονικό και κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο αναφοράς. Με άλλα λόγια, οτιδήποτε περιγράφει την επικοινωνία συνιστώντας προσδιοριστικό της στοιχείο, χωρίς να θεωρείται περιεχόμενό της, εντάσσεται στην γενική κατηγορία «εξωτερικά δεδομένα της επικοινωνίας».⁶⁶

Η επικοινωνία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 19 του Συντάγματος αναφέρεται δίχως αμφιβολία στο περιεχόμενό της. Η μετάλλαξη όμως των μορφών επικοινωνίας, από το παραδοσιακό τηλέφωνο στις διαδικτυακές ιστοσελίδες, έχει μετατοπίσει το κέντρο βάρους της επικοινωνίας από τον πυρήνα προς την περιφέρεια της έννοιας. Εννοώντας, πως πλέον δεν ενδιαφέρει τόσο αν επισκέφτηκε κάποιος μια ιστοσελίδα αλλά γιατί την

⁶⁶ Βλ. υπ' αριθμόν 1/2005 γνωμοδότηση της ΑΔΑΕ, με την οποία επισημάνθηκε, ότι στην προστατευτική σφαίρα του απορρήτου εμπίπτουν και τα εξωτερικά στοιχεία επικοινωνίας.

επισκέφθηκε. Ο συσχετισμός μάλιστα των εξωτερικών δεδομένων μεταξύ τους αποβαίνει αρκετός για την δημιουργία ψηφιακών προφίλ των χρηστών από τον οποιονδήποτε έχει πρόσβαση στα στοιχεία αυτά. Ακόμα και πληροφορίες ξένες προς την επικοινωνία μπορούν να δηλοποιηθούν με την έξυπνη ανάγνωση των εξωτερικών αυτών στοιχείων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τάσης, το οποίο μπορεί να το διαπιστώσει ο καθένας ο οποίος σερφάρει στο ιντερνέτ αναζητώντας κάποιες πληροφορίες, είναι η πρόταση από τις μεγάλες μηχανές αναζήτησης(google κ.λ.π.) ιστοσελίδων στις οποίες έχει τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα ο χρήστης. Τα εξωτερικά στοιχεία από ακίνδυνοι επιθετικοί προσδιορισμοί της επικοινωνίας τείνουν να καταστούν συμπερασματικά συναγόμενοι σύνδεσμοι προς την ίδια την ουσία της, λερναία ύδρα για την ιδιωτική σφαίρα του ατόμου.

B. Ν.3674/2008: Ρυθμίζονται τα περί ενίσχυσης του θεσμικού πλαισίου διασφάλισης του απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας και θεσπίστηκε με αφορμή τα τότε γεγονότα των τηλεφωνικών υποκλοπών. Μέσα από μια σειρά πρόσθετων υποχρεώσεων στους παρόχους δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, αλλά και η κατάρτιση ειδικού σχεδίου πολιτικής ασφάλειας για την προστασία του απορρήτου, κατόπιν εγκρίσεως και ελέγχου της Α.Δ.Α.Ε, η οποία πλέον αποκτά κυρίαρχο ρόλο στην θωράκιση της προστασίας του απορρήτου⁶⁷, επιδιώκει να προστατεύσει αποτελεσματικότερα όχι τόσο «*το ατομικό έννομο αγαθό του απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας (...), όσο το υπερατομικό έννομο αγαθό της ασφάλειας των επικοινωνιών*». Για τον σκοπό αυτόν εισάγει την νέα ποινική διάταξη 292 Α, σχετικά με τα εγκλήματα κατά την ασφάλεια των τηλεφωνικών επικοινωνιών. Βελτιώνεται και εκσυγχρονίζεται το 370 Α του Ποινικού Κώδικα. Ειδικότερα, διευρύνεται το προβλεπόμενο αξιόποινο. Η πράξη της παγίδευσης ή παρέμβασης δεν αφορά πλέον μόνο την συσκευή ή την τηλεφωνική σύνδεση αλλά και το σύστημα υλικού ή λογισμικού, που χρησιμοποιείται για την παροχή υπηρεσιών τηλεφωνίας και δράστης καθίσταται αυτός που πράττει με σκοπό

⁶⁷ Βλ. ά. 3, 6 και 7 του νόμου, όπου προβλέπεται ότι ανά τρίμηνο η ΑΔΑΕ έχει αρμοδιότητα ελέγχου της άρσεως απορρήτου που έχουν πραγματοποιηθεί.

να πληροφορηθεί ο ίδιος ή άλλος την επικοινωνία ή μαγνητοφωνεί ή αποτυπώνει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης μεταξύ τρίτων σε υλικό φορέα ή ακόμα και τα στοιχεία θέσης και κίνησης της εν λόγω επικοινωνίας.

Προς διασφάλιση τηρήσεως του νόμου, πέρα από τις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασης του νόμου, επιτάσσεται η έγκριση ενός Εθνικού Σχεδίου Ασφαλείας Επικοινωνιών (ΕΣΑΕ), με σκοπό την *«αποτελεσματική θωράκιση των υποδομών και μέσων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών»*, το οποίο θα καταρτίζεται από ειδική τεχνική νομοπαρασκευαστική επιτροπή, αποτελούμενη από επιστήμονες όλων των Υπουργείων, καθώς και η ίδρυση ειδικής υπηρεσίας για την πρόληψη και καταστολή των εγκλημάτων παραβίασης του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών της ελληνικής αστυνομίας⁶⁸.

Γ.Ν.3917/2011⁶⁹: Ρυθμίζεται η διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών, η χρήση συστημάτων επιτήρησης με τη λήψη ή καταγραφή ήχου ή εικόνας σε δημόσιους, και γίνεται ρητή αναφορά στην προστασία απορρήτου των προσωπικών δεδομένων της επικοινωνίας⁷⁰. Προς τον σκοπό αυτό, ορίζεται η Ελληνική Επικράτεια ως τόπος διατήρησης, επεξεργασίας και

⁶⁸ Οι επιφυλάξεις της ΑΔΑΕ έγκεινται στο ότι οι εξελίξεις στον τομέα της ασφάλειας των ηλεκτρονικών επικοινωνιών είναι συνεχείς και ανατρέπονται διαρκώς και, βεβαίως, ανάλογα μεταβάλλονται και όλες οι παραπάνω παράμετροι που θα πρέπει να εξασφαλίσει το ΕΣΑΕ. Για παράδειγμα, οι κίνδυνοι στους οποίους αναφέρεται το προτεινόμενο σχέδιο μεταβάλλονται συνεχώς πολλαπλασιάζονται, μπορούν να εξαπλώνονται ταχύτατα μέσω των δικτύων και καθίστανται πολυπλοκότεροι, καθώς η επιτηδειότητα των επιτιθέμενων βελτιώνεται συνεχώς. Ως εκ τούτου, η κατάρτιση ενός εθνικού σχεδίου ασφάλειας επικοινωνιών θα πρέπει να είναι μια δυναμική διαδικασία, που απαιτεί μια πολυπαραγοντική και πολυεπίπεδη προσέγγιση, καθώς και μια συνεχή μελέτη και ενημέρωση για τις εξελίξεις. Από τα παραπάνω καθίσταται φανερό ότι δεν επαρκεί μια ad hoc προσέγγιση από μια εννεαμελή επιτροπή, τα μέλη της οποίας –στελέχη διαφόρων υπουργείων και φορέων– δεν θα είναι –τουλάχιστον όλα– γνώστες των συγκεκριμένων θεμάτων στον απαιτούμενο βαθμό. Βλ. http://www.adae.gr/fileadmin/docs/pepragmena/2009/kefalaio_5.pdf

⁶⁹ Ο νόμος αυτός ενσωματώνει στην εθνική έννομη τάξη την οδηγία 2006/24/ΕΚ, η οποία αποβλέπει στην εναρμόνιση των διατάξεων των κρατών - μελών, ούτως ώστε να διατηρούνται για ορισμένο διάστημα δεδομένα που παράγονται ή τυγχάνουν επεξεργασίας από τους παρόχους διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημοσίων δικτύων, με σκοπό τη διακρίβωση, διερεύνηση και δίωξη σοβαρών εγκλημάτων.

⁷⁰ Στα δεδομένα αυτά συμπεριλαμβάνει και τα δεδομένα κίνησης και θέσης, καθώς και συγκεκριμένα δεδομένα αναγνώρισης του συνδρομητή ή του εγγεγραμμένου χρήστη.

αποθήκευσης των δεδομένων, προκειμένου να είναι ευχερής, άμεσος και αποτελεσματικός ο έλεγχος των αρμόδιων αρχών για την ασφάλεια των δεδομένων. Καθορίζεται αυστηρό χρονικό διάστημα για τη διατήρηση των δεδομένων⁷¹, επιβάλλονται πρόσθετες και ειδικές υποχρεώσεις στους παρόχους για την προστασία και την ασφάλεια των δεδομένων και ορίζεται ρητά ότι οι δικαστικές αρχές είναι οι μόνες αρμόδιες να εγγυηθούν την σύννομη επεξεργασία των παραπάνω δεδομένων και να επιβάλλουν ποινικές, αστικές και διοικητικές κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης.

Δ.. Ν.4070/2012: Στόχος του παρόντος νόμου είναι η διασφάλιση της ελεύθερης παροχής δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, η διασφάλιση της δημόσιας τάξης, ασφάλειας και υγείας στην προαγωγή του ανταγωνισμού στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και γενικά στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά. Καθορίζεται και ο ρόλος της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (Ε.Ε.Τ.Τ)⁷².

Ε.. Ποινικές διατάξεις. Η προστασία του απορρήτου των επιστολών και των άλλων μέσων ανταπόκρισης και επικοινωνίας καθίσταται περισσότερο αποτελεσματική με μια σειρά διατάξεων του ΠΚ, οι οποίες και ποινικοποιούν τις παραβάσεις του απορρήτου. Κάποιες από αυτές τις διατάξεις αναφέρονται στα λεγόμενα γνήσια ιδιαίτερα εγκλήματα του ποινικού κώδικα, κατά τα οποία οι ιδιαίτερες σχέσεις ή ιδιότητες ενός ατόμου, παραβάτη της εν λόγω διάταξης, θεμελιώνουν το αξιόποινο της πράξης του, ενώ άλλες διατάξεις αναφέρονται στα λεγόμενα μη γνήσια ιδιαίτερα εγκλήματα κατά τα οποία οι ιδιαίτερες σχέσεις του παραβάτη, απλά μειώνουν ή επαυξάνουν το αξιόποινο ανάλογα με τη μορφή την οποία έχουν λάβει. Σε συμμετοχικές μορφές δράσης οι ιδιότητες αυτές κρίνονται μόνο σε βάρος ή σε όφελος του συμμετόχου που τις έχει(ΠΚ49,2)⁷³

⁷¹ Ως ο αναγκαίος χρόνος διατήρησης των δεδομένων ορίζεται το διάστημα των δώδεκα μηνών, μετά το πέρας του οποίου επιτάσσεται η καταστροφή τους με αυτοματοποιημένη διαδικασία.

⁷² Η Ε.Ε.Τ.Τ είναι η αρμόδια, ανεξάρτητη, εθνική αρχή, που προβαίνει σε συνεχείς ελέγχους, ρυθμίζει και εποπτεύει την αγορά των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

⁷³ Συγκεκριμένα, α) 248 ΠΚ το απόρρητο της ταχυδρομικής ανταποκρίσεως έναντι των ταχυδρομικών υπαλλήλων, β) 249 ΠΚ το απόρρητο της τηλεγραφικής ανταποκρίσεως έναντι των [65]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο: Η άρση του απορρήτου της επικοινωνίας.

Η μνεία της συνταγματικής διάταξης 19 Σ για το «απόλυτα απαραβίαστο» της επικοινωνίας γίνεται για να δοθεί έμφαση στην προστασία του δικαιώματος, η οποία σχετικοποιείται στην συνέχεια από τη ρήτρα όπως «νόμος ορίζει».⁷⁴ Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας τίθεται υπό ειδική επιφύλαξη του νόμου, δηλαδή η άρση του απορρήτου γίνεται περιοριστικά και μόνο τηρουμένων των διαδικασιών και των ουσιαστικών προϋποθέσεων που προβλέπουν το Σύνταγμα και ο κατ' εξουσιοδότηση εκδιδόμενος νόμος.

Οι ακολουθητέες προϋποθέσεις, οι διαδικασίες αλλά και οι τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις, υπό τις οποίες επιτρέπεται η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, ρυθμίζονται τόσο από τον Ν. 2225/1994, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3115/2003⁷⁵ και τον Ν.4198/2013 για την προστασία της ελευθερίας, της ανταπόκρισης και επικοινωνίας όσο και από το Π.Δ 47/2005 σχετικά με τις διαδικασίες, τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλιση του.

7.1. Οι ρυθμίσεις του Ν. 2225/1994, περί άρσεως του απορρήτου της επικοινωνίας

Με το Ν. 2225/1994, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3115/2003 και έπειτα από τον Ν.4198/2013, γίνεται για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη μία ολοκληρωμένη προσπάθεια να αντιμετωπισθεί η προστασία του απορρήτου της ανταπόκρισης και επικοινωνίας. Το ζήτημα του απορρήτου των ανταποκρίσεων τίθεται στη θεσμική του διάσταση, στο μεταίχμιο δηλαδή του

τηλεγραφικών υπαλλήλων, γ) 250 ΠΚ το τηλεφωνικό απόρρητο έναντι των τηλεφωνικών υπαλλήλων δ) 292 Α ΠΚ τηλεφωνικών επικοινωνιών. ε). 370 ΠΚ ποινική προστασία γενικά στο απόρρητο των γραπτών κειμένων, με τη θέσπιση κοινού και όχι ιδιαίτερου εγκλήματος και τέλος στ) με τα ά. 370 Α, 370 Β και 370 Γ ΠΚ, τα οποία προστατεύουν το απόρρητο της τηλεφωνικής και προφορικής επικοινωνίας, διευρύνοντας το προστατευτικό πεδίο προστασίας και στην προφορική επικοινωνία, απαγορεύοντας την υποκλοπή και μαγνητοφώνηση.

⁷⁴ «νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων».

⁷⁵ εκτελεστικός του ά. 19 εδφ 2 Σ, μεριμνά για την δημιουργία της ΑΔΑΕ, με σκοπό την προστασία του απορρήτου.

σεβασμού ενός βασικού ατομικού δικαιώματος και της προστασίας της ίδιας της υπόστασης του κράτους, αλλά και της οριοθέτησης της διαδικασίας άρσης του απορρήτου.

Δύο είναι οι εκ του νόμου λόγοι που δικαιολογούν την άρση του απορρήτου με διαφορετική προβλεπόμενη διαδικασία για τον καθένα. Πρώτον, η προστασία της εθνικής ασφάλειας, και δεύτερον, η διακρίβωση τέλεσης συγκεκριμένων εγκλημάτων, όπως αυτά περιοριστικά παρατίθενται στο νόμο.⁷⁶ Αυτό που διαχωρίζει τους παραπάνω λόγους άρσης απορρήτου είναι το γεγονός ότι στην προστασία της εθνικής ασφάλειας δεν ενδιαφέρει η απονομή προσωπικής ποινικής ευθύνης, αλλά κυρίως η αποτροπή των κινδύνων, δηλαδή η πρόληψη και όχι η κατά περίπτωση διακρίβωση της εγκληματικής δραστηριότητας ενώ αντίθετα στη δεύτερη περίπτωση πρέπει να πληρούται η αντικειμενική υπόσταση ενός εκ των ανωτέρω εγκλημάτων

7.1.1. Διαδικαστικές προϋποθέσεις

Η διαδικασία άρσης του απορρήτου για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων περιλαμβάνει ορισμένα στάδια τα οποία πρέπει με ποινή ακυρότητας να ακολουθούνται και τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις κάμπτονται, όπως θα δούμε κατωτέρω. Αρχικά υποβάλλεται αίτηση από τον καθ' ύλη και κατά τόπο αρμόδιο εισαγγελέα, ο οποίος εποπτεύει ή ενεργεί προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση και τον ανακριτή, ο οποίος ενεργεί τακτική ανάκριση για τα πιο πάνω εγκλήματα. Στη συνέχεια, το αρμόδιο Συμβούλιο Εφετών ή Πλημμελειοδικών, στην καθ' ύλη και κατά τόπο αρμοδιότητα του οποίου υπάγεται η διακρίβωση του συγκεκριμένου εγκλήματος, αποφασίζει με διάταξή του μέσα σε είκοσι τέσσερις (24) ώρες για

⁷⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν2225/1994: «Η άρση του απορρήτου είναι επιτρεπτή για τη διακρίβωση των κακουργημάτων που προβλέπονται από :

α) τα άρθρα 134, 135 παρ. 1,2, 135^Α, 137^Α, 137Β, 138,139,140,143,144,146,148 παρ.2, 150,151,157 παρ.1, 159 παρ.3, 168 παρ.1, 187 παρ.1,2,207, 208 παρ.1, 235 περ β, 235 περ β, 237β, 264 περ β,γ, 270,272, 275 περ β, 291 παρ.1 εδ β, 299,322, 324 παρ 2,3, 348, 348Απαρ3, 374,480,385 του Ποινικού Κώδικα, β) τα άρθρα 26,27,28,29,31,32,33,34,35,39,40,41,63,64,76,93 και 97 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, γ) το άρθρο 15 παρ. 1 του Ν 2168/1993 δ)τα άρθρα 5,6,7 και 8 του Ν1729/1987 ε) τα άρθρα 89,90,93 του Ν1165/1968 στ)Ν2656/1998, ζ)Ν2803/2000, η)Ν2331/1995.

την αποδοχή ή απόρριψη της αιτήσεως⁷⁷. Η άρση στις περιπτώσεις αυτές είναι επιτρεπτή, μόνον αν αιτιολογημένα το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο διαπιστώσει ότι η διερεύνηση της υπόθεσης ή η εξακρίβωση του τόπου διαμονής του κατηγορουμένου είναι αδύνατη ή ουσιωδώς δυσχερής. τα στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνει η εκδιδόμενη από το αρμόδιο Συμβούλιο διάταξη, εκτός των στοιχείων που αναγράφονται και στην διάταξη άρσεως για λόγους εθνικής ασφάλειας⁷⁸, είναι το όνομα του συγκεκριμένου προσώπου ή των προσώπων, κατά των οποίων λαμβάνεται το μέτρο της άρσης και τη διεύθυνση διαμονής τους, εφόσον είναι γνωστή καθώς και την σαφή και ορισμένη αιτιολογία επιβολής της άρσης, σύμφωνα με την οποία κρίνεται αναγκαία μια τέτοια παρέμβαση στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Όπως στην προηγούμενη περίπτωση άρσεως λόγω εθνικής ασφάλειας, έτσι και εδώ η διάταξη που επιβάλλει την άρση του απορρήτου, οφείλει να είναι σαφής και ορισμένη ώστε να επιτυγχάνεται ασφάλεια δικαίου.

Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις την άρση μπορεί να διατάξει είτε ο εισαγγελέας που ενεργεί την προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση είτε ο ανακριτής που ενεργεί την τακτική ανάκριση. Σε κάθε περίπτωση, όμως, ο εισαγγελέας ή ο ανακριτής υποχρεούνται μέσα σε τρεις ημέρες να εισάγουν το ζήτημα με σχετική αίτηση τους στο αρμόδιο Συμβούλιο, το οποίο καλείται να αποφανθεί εντός 24 ωρών. Η ισχύς της παραπάνω διάταξης του εισαγγελέα ή του ανακριτή για την άρση παύει αυτοδικαίως με την λήξη της τριήμερης αυτής προθεσμίας εισαγωγής του ζητήματος στο αρμόδιο Συμβούλιο και σε περίπτωση που το ζήτημα εισαχθεί εμπροθέσμως, από την έκδοση της σχετικής διάταξης του Συμβουλίου. Η εξαιρετική αυτή περίπτωση συντρέχει

⁷⁷ Στις περιπτώσεις εγκλημάτων που υπάγονται στην αρμοδιότητα των στρατιωτικών δικαστηρίων αίτηση υποβάλλεται από τον ασκούντα την ποινική δίωξη ή τον ανακριτή που ενεργεί τακτική ανάκριση. Στις περιπτώσεις εγκλημάτων που υπάγονται στην αρμοδιότητα των στρατιωτικών δικαστηρίων, αρμόδιο να αποφασίσει για την άρση του απορρήτου είναι το δικαστικό συμβούλιο του καθ' ύλη και κατά τόπο αρμόδιου στρατιωτικού δικαστηρίου.

⁷⁸ Συγκεκριμένα: «α) το όργανο που διατάσσει την άρση, β) τη δημόσια αρχή ή τον εισαγγελέα ή τον ανακριτή που ζητούν την επιβολή της άρσης, γ) το σκοπό της επιβολής της άρσης, δ) τα μέσα ανταπόκρισης ή επικοινωνίας στα οποία επιβάλλεται η άρση, ε) την εδαφική έκταση εφαρμογής και τη χρονική διάρκεια της άρσης, στ) την ημερομηνία έκδοσης της διάταξης». Σε περίπτωση που η διάταξη είναι απορριπτική, περιέχει τα ίδια στοιχεία με την απορριπτικής διάταξης για λόγους εθνικής ασφάλειας.

μόνο αν η διωκτική αρχή θεωρεί ότι τα στοιχεία, που θα περιέλθουν σε γνώση τους θα συντελέσουν σε διακρίβωση του εγκλήματος.

Απόσπασμα της διάταξης με το διατακτικό αυτής παραδίδεται με απόδειξη και μέσα σε κλειστό φάκελο στον πρόεδρο ή το διοικητικό συμβούλιο ή το γενικό διευθυντή του νομικού προσώπου στο οποίο υπάγεται το μέσο ανταπόκρισης ή επικοινωνίας και στον υπουργό που εποπτεύει το νομικό αυτό πρόσωπο ή, κατά περίπτωση, στον υπουργό που είναι προϊστάμενος της οικείας δημόσιας υπηρεσίας, για τις επιβαλλόμενες ενέργειες του. Αντίγραφο της διάταξης κοινοποιείται και στην ΑΔΑΕ. Η σχετική αλληλογραφία είναι απόρρητη και τηρείται σε ειδικό εμπιστευτικό αρχείο.

7.2. Τα εξωτερικά στοιχεία επικοινωνίας

Η ευαισθησία του νομοθέτη απέναντι στα εξωτερικά δεδομένα της επικοινωνίας αποτυπώνεται, άμεσα ή έμμεσα, σε σειρά σχετικών νομοθετημάτων. Στην Εισηγητική Έκθεση του νόμου για την «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, (Ν. 3115/2003) υπογραμμίζεται πως **«προβλέπεται η προστασία του απορρήτου σε όλη της την έκταση, δηλαδή η διατήρηση έναντι πάντων, του απορρήτου, τόσο του γεγονότος της επικοινωνίας, όσο και του περιεχομένου αυτής»**. Στην ίδια γραμμή το Προεδρικό Διάταγμα 47/2005, Διαδικασίες καθώς και τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλισή του, στα άρθρα 3 και 4 όπου καθορίζονται τα στοιχεία της επικοινωνίας τα οποία εμπίπτουν στο απόρρητο, συμπεριλαμβάνονται και σειρά δεδομένων εξατομικευτικών της επικοινωνίας, όπως ο καλών και ο καλούμενος αριθμός κλήσης ή η ώρα έναρξης και λήξης της επικοινωνίας.

Την υπαγωγή των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας στην έννοια του απορρήτου δέχεται και η Οδηγία 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες), στο άρθρο 5

αυτής, ρύθμιση που αποτέλεσε και το κανονιστικό πρότυπο του Ν. 3471/2006.

Η ανάγκη προστασίας αυτών των δεδομένων της επικοινωνίας αναγνωρίζεται και σε διεθνές επίπεδο. Στο ψήφισμα του Συμβουλίου της Ευρώπης, σχετικά με τη νόμιμη παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών προβλέπεται ότι «οι νομίμως εξουσιοδοτημένες αρχές χρειάζονται από τους υπευθύνους δικτύων/παρέχοντες υπηρεσίες να παρέχουν *τα στοιχεία συνδιάλεξης* από την υπηρεσία στόχο και το περιεχόμενο της συνδιάλεξης. Από την διατύπωση αυτή συνάγεται πως το Συμβούλιο της Ευρώπης επιφυλάσσει την ίδια νομική μεταχείριση τόσο στο περιεχόμενο όσο και στα προσδιοριστικά στοιχεία της επικοινωνίας⁷⁹

Το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου υπάγει στην ίδια μεταχείριση εσωτερικά και εξωτερικά δεδομένα, αφού ούτως ή άλλως συγχωρείται άρση του απορρήτου υπό πολύ ευρύτερες ουσιαστικές προϋποθέσεις από τις συνταγματικώς προβλεπόμενες⁸⁰

Η βούληση του κοινού νομοθέτη για υπαγωγή των εξωτερικών δεδομένων της επικοινωνίας στην έννοια του απορρήτου είναι σαφής, όμως δεν είναι δεσμευτική για την ερμηνεία της συνταγματικής έννοιας του απορρήτου, διότι ο νομοθέτης στερείται της εξουσίας αυθεντικής ερμηνείας του Συντάγματος. Αν πράγματι το άρθρο 19 περιλαμβάνει στο πεδίο εφαρμογής του και τα εξωτερικά δεδομένα τότε η κοινή νομοθεσία δεν έκανε τίποτα περισσότερο από το να εξειδικεύσει κατά τρόπο αναλυτικό την συνταγματική επιταγή. Αν όμως η ενδεδειγμένη ερμηνεία της έννοιας του στοιχείου του απορρήτου, διευρύνοντας την έννοια σε επίπεδο κοινού νόμου.

⁷⁹ Βλ. Γρ. Τσόλιας «Τηλεπικοινωνιακά δεδομένα και ποινική ευθύνη», ΔιΜΕΕ 2005, σελ. 75

⁸⁰ Στην υπόθεση Malone κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 3.6.1985, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) δέχθηκε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ για υπόθεση καταγραφής της τηλεφωνικής παρακολούθησης του προσφεύγοντος, στην έννοια της οποίας εντάσσεται και η χρήση μηχανήματος με το οποίο καταγράφονται οι τηλεφωνικοί αριθμοί (metering). Πιο συγκεκριμένα στην σκέψη 85 της εν λόγω απόφασης διευκρινίζεται ότι στα απαγορευμένα αρχεία καταγραφής περιέχονται πληροφορίες, ιδίως οι αριθμοί κλήσεως, οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της επικοινωνίας. Η προστασία των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας στο πλαίσιο ερμηνείας του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, τονίζεται συνεχώς και σταθερά σε όλες της συναφείς αποφάσεις που ετέθησαν ενώπιον του ΕΔΔΑ.

Με άλλα λόγια, ο κοινός νομοθέτης όχι εκ συνταγματικής επιταγής αλλά ελευθέρως προαιρούμενος παρέχει προστασία στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας σε όση έκταση επιθυμεί, με τις εξαιρέσεις που αυτός κρίνει σκόπιμες και φυσικά για όσο χρόνο αυτός θέλει.

Παραπλήσια γνώμη που διατυπώνεται στην νομολογία της Εισαγγελίας υποστηρίζει πως τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας συνιστούν προσωπικά δεδομένα τα οποία υποχωρούν έναντι των ποινικοοικονομικών διατάξεων.⁸¹ Τα στοιχεία αυτά επομένως πρέπει να παρέχονται στις δημόσιες αρχές χωρίς να είναι απαραίτητη η έκδοση βουλεύματος από το δικαστικό συμβούλιο. Κατά την άποψη μου η γνώμη αυτή υποπίπτει σε αδικαιολόγητο μεθοδολογικό ολίσθημα. Είναι γεγονός πως τα εξωτερικά χαρακτηριστικά μιας ηλεκτρονικής ανταλλαγής πληροφοριών δύνανται να θεωρηθούν προσωπικά δεδομένα στο μέτρο που παρέχουν πληροφορίες για τον συναλλασσόμενο δια του δικτύου. Η υπόστασή τους δηλαδή είναι διφυής. Αποτελούν τόσο προσωπικά δεδομένα όσο και απόρρητες τηλεπικοινωνιακές πληροφορίες.

Με την υπ' αριθμόν 1/2005 γνωμοδότησή της η ΑΔΑΕ, επιβεβαίωσε με ρητό και κατηγορηματικό τρόπο ότι στην προστατευτική σφαίρα του απορρήτου της επικοινωνίας εμπίπτουν και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας,⁸² Με την γνωμοδότηση αυτή η ΑΔΑΕ επιδίωξε την άρση οποιασδήποτε αμφιβολίας σχετικά με το αν ο Ν. 2225/1994 καταλαμβάνει και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας⁸³ και κατέστησε σαφές ότι η άρση του απορρήτου συνιστά μια ειδική ανακριτική πράξη η οποία διενεργείται μόνο επί συγκεκριμένων και περιοριστικά αναφερομένων στο νόμο αξιόποινων πράξεων, υπό συγκεκριμένες περιπτώσεις. Τονίστηκε μάλιστα, ότι η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας με τις αυξημένες εγγυήσεις που επιτάσσει το άρθρο 19 Σ, για την άρση του απορρήτου όπως αυτές

⁸¹ Βλ. Γνωμοδότηση Εισαγγελίας Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης 14/2004 του Β. Φλωρίδη, ΠοινΔικ 2004, 1128. Στην ίδια γνωμοδότηση μάλιστα υποστηρίχθηκε πως η αδικαιολόγητη άρνηση ανακοινώσεως των εξωτερικών δεδομένων από τους φορείς παροχής τηλεπικοινωνιακού δικτύου ενδέχεται υπό προϋποθέσεις να στοιχειοθετεί το αδίκημα της υποθάλψεως εγκληματία, κολάσιμο κατά την 231 ΠΚ.

⁸² Βλ. «Νομικά προβλήματα στην άρση του απορρήτου στην Ελλάδα», Μαρίνος Παπαδόπουλος σε ΔιΜΕΕ 1/2007 σελ. 38

⁸³ Βλ. «Άρση απόκρυψης καλούντος σε περίπτωση κακόβουλων ή οχληρών κλήσεων: Νόμιμη αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων ή άρση απορρήτου;», Σπ. Τάσσης σε ΔιΜΕΕ 3/2005 σελ. 401

εξειδικεύονται στο νόμο, δεν μπορούν να υποχωρήσουν λόγω της εφαρμογής μιας γενικής διάταξης, όπως του άρθρου 243 παρ. 2 ΚΠΔ, αλλά αντιθέτως υπερισχύουν. Κατά συνέπεια, ακόμη και στην περίπτωση του αυτοφώρου εγκλήματος, δεν είναι νόμιμη η άρση του απορρήτου της επικοινωνίας που ενεργεί προανακριτικός υπάλληλος, εφόσον δεν ενεργείται στα πλαίσια του ανωτέρω νόμου.

Εν συνεχεία υπήρξαν 2 γνωμοδοτήσεις των Εισαγγελέων του Αρείου Πάγου, Με την υπ' αριθμόν 9/2009 γνωμοδότησή του ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου κ. Σανιδάς αμφισβήτησε έντονα την ορθότητα του υφιστάμενου νομικού πλαισίου για την άρση του απορρήτου, παρότι αυτό εφαρμόζεται επί σειρά ετών από όλες τις αρχές και τους παρόχους και η εφαρμογή εποπτεύεται και διασφαλίζεται από την συνταγματική κατοχυρωμένη ΑΔΑΕ, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως το απόρρητο των επικοινωνιών δεν περιλαμβάνει τα εξωτερικά στοιχεία επικοινωνίας. Την ανωτέρω γνωμοδότηση διαδέχθηκε η υπ' αριθμόν 12/2009 γνωμοδότηση του Εισαγγελέα Αρείου Πάγου κ. Τέντε, η οποία επιχείρησε να δώσει λύση περιορίζοντας το πεδίο εφαρμογής της γνωμοδότησης στις λεγόμενες κακόβουλες κλήσεις .

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη που επαναλαμβάνεται και στις δυο ως άνω γνωμοδοτήσεις, ότι δηλαδή το μονομερώς εγκληματικό περιεχόμενο μιας επικοινωνίας δεν προστατεύεται από το απόρρητο των επικοινωνιών και δεν απολαμβάνει τη συνταγματική προστασία του άρθρου 19 Σ.⁸⁴ Η άποψη αυτή οδηγεί στο εξής παράδοξο: Όταν οι αστυνομικές αρχές ερευνούν μια υπόθεση που σχετίζεται με τη διακρίβωση ιδιαιτέρως σοβαρών εγκλημάτων κακουργηματικού χαρακτήρα(ανθρωποκτονία, ληστεία κ.λ.π.) να είναι υποχρεωμένοι να τηρούν τους όρους του Ν2225/1994 ενώ αντίθετα όταν ερευνούν υπόθεση που σχετίζεται με τη διακρίβωση λιγότερο σοβαρών αδικημάτων μα μην είναι υποχρεωμένοι να τηρούν τους όρους του ανωτέρου Νόμου. Και το οξύμωρο είναι ότι ακόμη στην περίπτωση που τα στοιχεία αυτά θα βοηθήσουν στην αποκάλυψη των δραστών διαφόρων αδικημάτων, δε θα

⁸⁴ Βλ. « Ο εγγυητικός ρόλος των παρόχων στη διαδικασία άρσης του απορρήτου», Νόπη Τιντζογλίδου, σε ΔιΜΕΕ 3/2010, σελ. 353

μπορούν να χρησιμεύσουν ως νόμιμα αποδεικτικά στοιχεία σε επικείμενη ποινική δίκη.

Ορθότερη και κρατούσα σήμερα είναι η γνώμη που θέλει την υπαγωγή των εξατομικευτικών τηλεπικοινωνιακών δεδομένων στην διάταξη του άρθρου 19 Σ. Η τεχνολογία ανέδειξε την σημασία των εξωτερικών δεδομένων τόσο ως αυτόνομων στοιχείων όσο και ως εξαρτημένων του περιεχόμενου. Αν η νομική αξιολόγηση παραβλέψει αυτή την πραγματικότητα θα καταστήσει ελλιπή την προστασία του απορρήτου στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες. Οι αρνητικές απόψεις στερούν ένα σημαντικό μεγάλο μέρος της πρακτικής αποτελεσματικότητας της αυστηρής συνταγματικής διάταξης και για αυτό δεν μπορούν να γίνουν δεκτές. Την απάντηση στην ερμηνευτική έριδα θα δώσει ο σκοπός της συνταγματικού κανόνα , καθώς και η ratio του εθνικού και κοινοτικού νομοθέτη ,που είναι η επιτακτική προστασία της ελευθερίας της επικοινωνίας. Η ερμηνεία της διάταξης οφείλει να στοιχίζεται προς αυτόν τον σκοπό. Η αποκάλυψη των εξωτερικών δεδομένων της επικοινωνίας από τις κρατικές αρχές δέον να συντελείται υπό τους όρους του άρθρου 19 του Συντάγματος. Άλλωστε, η ευρεία ερμηνεία εναρμονίζεται και με τα νομοθετικά κελεύσματα της ΕΣΔΑ, αποφεύγοντας έτσι σκοπέλους αντισυμβατικότητας που θα έθεταν την Ελλάδα υπόλογη ενώπιον του ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 8 της Συμβάσεως .⁸⁵

7.3.Προβληματισμός σχετικά με την άρση απορρήτου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Από την ανωτέρω ανάλυση όλου του φάσματος της έννοιας του απορρήτου καθώς και της διαδικασίας της άρσεως αυτού σημαντικά θέματα εγείρονται για το κατά πόσο αυτά μπορούν να λάβουν χώρα στο χώρο του διαδικτύου και συγκεκριμένα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

⁸⁵ Με την παραπάνω άποψη τείνει να συντάσσεται όλο και περισσότερο η εθνική νομολογία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υπ' αριθμ. 259/2012 απόφαση του Συμβουλίου Εφετών Πειραιά σύμφωνα με την οποία «ο συνταγματικός νομοθέτης, κατοχυρώνει το απολύτως απαραβίαστο του απορρήτου της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, προστατεύοντας το περιεχόμενο αλλά και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας».

Καταρχάς, όπως προαναφέρθηκε δυο είναι οι περιπτώσεις άρσης απορρήτου. Μπορεί λοιπόν η άρση του απορρήτου να συντρέξει και για αδικήματα πλημμεληματικού χαρακτήρα; Χαρακτηριστική περίπτωση που απασχόλησε έντονα την κοινή γνώμη τον Σεπτέμβριο του 2012, είναι η σύλληψη ενός κατόχου σατυρικής σελίδας στο facebook.⁸⁶ Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της Αστυνομίας: « Από την αστυνομική ψηφιακή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο προκαταρκτικής εξέτασης, διακριβώθηκαν τα αρχεία καταγραφής (logfiles) και τα ηλεκτρονικά ίχνη του διαχειριστή- χρήστη της επίμαχης σελίδας. Στη συνέχεια, κλιμάκιο εξειδικευμένων Αξιωματικών της Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, πραγματοποίησε νομότυπη έρευνα, παρουσία Εισαγγελικού Λειτουργού, στο σπίτι του 27χρονου.»

Κρίνοντας την ως άνω ενέργεια εντελώς νομικά, και όχι επηρεασμένη από θυμικές απόψεις περί της κοινωνικής προσφορότητάς της, υπάρχουν πλείονες παρατηρήσεις που ανακύπτουν. Καταρχάς, τα αδικήματα της κακόβουλης βλασφημίας, της καθύβρισης θρησκευμάτων και της εξύβρισης νεκρού βάσει των οποίων κινήθηκε η ποινική δίωξη έναντι του νεαρού διαχειριστή, είναι πλημμελήματα, επομένως δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο των εγκλημάτων για τα οποία επιτρέπεται η άρση απορρήτου. Επιπρόσθετα, το ζήτημα της οριοθέτησης της ελευθερίας του λόγου για την προστασία της τιμής του ατόμου δεν μπορεί να λυθεί, αν δεν ληφθούν υπόψη όλες οι περιστάσεις της κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης. Την ονομασία «Πατέρας Παστίσιος» δεν μπορώ να την κρίνω αποκομμένη από το όλο κείμενο. Έτσι μόνο μπορεί να καταλάβει κανείς αν συνάγεται από αυτό κακοβουλία, που είναι προϋπόθεση για την αξιόποινη πράξη της προσβολής της μνήμης νεκρού. Εξάλλου πρόκειται για κατ' έγκληση διωκόμενο αδίκημα, και έγκληση, που μπορούν να την υποβάλουν μόνο συγγενείς του νεκρού, προφανώς δεν υπήρχε. Ενέργειες των συγγενών ή εκ διαθήκης κληρονόμων απαιτούνται και για την αστική προστασία της μνήμης του νεκρού. Επομένως η αστυνομική ενέργεια της σύλληψης κ.λπ. ήταν παράνομη και δείχνει λογοκριτικό πνεύμα. Ακόμη, από το δελτίο τύπου της αστυνομίας, δεν προκύπτει ότι υπήρχε δικαστική διάταξη για άρση του απόρρητου και ψηφιακό

⁸⁶ Η εν λόγω σελίδα είχε ως ονομασία «Γέρων Παστίσιος», και απεικόνιζε μια μίξη της μορφής του Γέροντος Παΐσιου και ενός παστίσιου.

εντοπισμό των ιχνών, οπότε προφανώς η αστυνομική έρευνα έγινε με βάση την γνωμοδότηση του Εισαγγελέα Α.Π. Γεωργίου Σανιδά, στην οποία αναφερθήκαμε αναλυτικά παραπάνω. Υπάρχει ωστόσο άλλο ένα κενό, Τα ηλεκτρονικά ίχνη του χρήστη βρίσκονται στην κατοχή του facebook. Η facebook δεν παραδίδει τέτοια στοιχεία στις αστυνομικές υπηρεσίες εάν δεν προηγηθεί δικαστική διαδικασία στην δικαιοδοσία της έδρας της, Σε ανάλογη περίπτωση στο παρελθόν, σχετικά με ψευδή λογαριασμό σε άλλο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, το twitter, του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, απεστάλη από το κόμμα διάβημα στο προσφιλές μέσο προκειμένου να ερευνηθεί το ψευδές μήνυμα που διακινείτο από πλαστό λογαριασμό. Η Αντιεισαγγελέας ΑΠ διέταξε τη διενέργεια επείγουσας προκαταρκτικής εξέτασης και παράλληλα η ΔΗΕ, ενήργησε έρευνα για τον εντοπισμό των ψηφιακών ιχνών. Επομένως, στην προκειμένη περίπτωση, για τον ψηφιακό εντοπισμό των ιχνών του χρήστη, είτε διασταυρώθηκαν στοιχεία που με αμέλεια του χρήστη είχαν κυκλοφορήσει σε δημοσιότητα, είτε ο λογαριασμός του παγιδεύτηκε με κάποια αστυνομική μέθοδο «ψαρέματος».

Μια ακόμη περίπτωση που απασχολεί ιδιαίτερα την Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος και σε αυτό τον τομέα έχει επιτελέσει σημαντικό έργο είναι η αποτροπή αυτοκτονιών που προαναγγέλλονται μέσω facebook. Κατά πόσο δηλαδή νομιμοποιείται η ΔΗΕ να δρα άμεσα. Γιατί μπορεί οι κινήσεις της να πληρούν τους κανόνες του ηθικού νόμου, ωστόσο αυτό δε συνεπάγεται ότι πληρούν και τους κανόνες του τυπικού νόμου, όπως αναλύθηκαν ανωτέρω για την άρση απορρήτου. Η προαναγγελία αυτοκτονίας δεν αποτελεί μια *prima facie* αυτοκτονία. Η έρευνα δηλαδή της ΔΗΕ δεν πληροί πάντα τις προϋποθέσεις που τάσσει ο νόμος περί άρσεως του απορρήτου. Καλύπτεται βέβαια από την έννοια του αυτοφώρου, του «εν τω πράττεσθαι». Θα ήταν δηλαδή παράλογο να ζητούσαμε από την ΔΗΕ, όταν λαμβάνει μια ειδοποίηση για προαναγγελλόμενη αυτοκτονία, να ενημερώνει την αρμόδια Εισαγγελική αρχή και αφού λάβει την έγκρισή της να επεμβαίνει σε άρση της ΙΡ και στον εντοπισμό του εν δυνάμει αυτόχειρα, στα πλαίσια μιας προκαταρκτικής εξέτασης ή μιας προανάκρισης. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε ίσως να στοιχειοθετηθεί η αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 301

ΠΚ, περί συμμετοχής σε αυτοκτονία. Η λύση την οποία ακολουθούν οι Ελληνικές αρχές προκειμένου να η ΔΗΕ να προχωρήσει στο έργο της χωρίς χρονικές προστριβές, είναι να εντάξουν το έγκλημα που τελείται στη μορφή της ανθρωποκτονίας δια παραλείψεως τελούμενη από τους εκάστοτε γονείς του ανηλίκου που αναγγέλει την πρόθεσή του στο διαδίκτυο.

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ανάδυση της Κοινωνίας της Πληροφορίας, έχει αναμφισβήτητα αναγάγει την ψηφιακή πληροφορία σε ένα πολυδιάστατο και δημοφιλές προϊόν, το οποίο διακινούμενο συχνά πέρα από σαφή χωροχρονικά όρια, θέτει τις βάσεις για τη διαμόρφωση ενός νέου περιβάλλοντος ποικιλόμορφου, ετερογενούς και ευμετάβλητου. Στο περιβάλλον αυτό εντάσσονται και οι διαδικτυακές κοινότητες και οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης.

Τα διαδικτυακά κοινωνικά δίκτυα αποτελούν φαινόμενο των τελευταίων χρόνων μετά από τα σημαντικά βήματα της τεχνολογίας (επίπεδο WEB 2.0). Τα οφέλη είναι μεγάλα, όμως εξίσου σημαντικές είναι και οι επιπτώσεις. Όπως σε κάθε τι διαφορετικό, η αντίδραση των κοινωνιών είναι αρχικά μουδιασμένη, αλλά στη συνέχεια διαπιστώνουν και τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν.

Οι λόγοι που δίνουν αρνητική χροιά στην χρήση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης είναι αρκετοί. Η διάχυτη ανταλλαγή πληροφοριών, στις οποίες πολλές φορές συγκαταλέγονται στοιχεία από προσωπικά δεδομένα, εντείνουν το αίσθημα του φόβου ως προς την προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων. Γεννιούνται πολλά ερωτήματα για το είδος της ζωής που θα διάγει κάποιος στο μέλλον, για παράδειγμα: Ποια θα είναι τα όρια της ιδιωτικής ζωής; Θα μπορεί κάποιος να απολαμβάνει την ησυχία στην προσωπική του ζωή; Τα προσωπικά στοιχεία θα είναι γνωστά από όλους; Θα υπάρχει ψηφιακή ταυτότητα σε μια παγκόσμια πολιτεία; Θα ελέγχονται όλοι από κάποιον; Θα καταργηθούν τελικά οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης;

Ενώ το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της ιδιωτικότητας αρχικά προέβαλε πρωτοποριακό, η τεχνολογική έκρηξη επιτάσσει την αναπροσαρμογή του. Πολύ σημαντικό στον τομέα της ιδιωτικότητας των υπηρεσιών είναι οι χρήστες να ορίζουν τα δεδομένα που θέλουν να μοιράζονται. Η αποθήκευση των δεδομένων από την υπηρεσία χωρίς τη βούληση του χρήστη παραβιάζει το δικαίωμα ελέγχου των πληροφοριών εκ μέρους του χρήστη και για το λόγο αυτό κρίνεται ότι πρέπει να απαγορευθεί η δυνατότητα αυτή.

Είναι γεγονός ότι οι υπηρεσίες δεν μπορούν να ελέγχουν τη συμπεριφορά των μελών τους, για αυτό θα πρέπει τα μέλη να επιδεικνύουν τη δέουσα υπευθυνότητα στις αναρτήσεις τους και οι υπηρεσίες αντίστοιχα

να αντιδρούν άμεσα στις καταγγελίες πχ. Για αναφορά σχολίων προσβλητικού περιεχομένου. Πρέπει να περάσει στη συνείδηση των χρηστών ότι η τεχνολογία αδυνατεί να προστατεύσει ικανοποιητικά τα προσωπικά τους δεδομένα και ως εκ τούτου οφείλουν για λόγους δικής τους προστασίας να είναι εξαιρετικά προσεκτικοί αναφορικά με τις πληροφορίες που δίνουν.⁸⁷

Στα κοινωνικά δίκτυα η εκούσια αποκάλυψη πληροφοριών που αναφέρονται στην ιδιωτική ζωή συνιστούν εμβληματικό και κυρίαρχο χαρακτηριστικό τους. Τείνει μάλιστα να λάβει χαρακτηριστικά ενός είδους lifelogging, δηλ. της λεπτομερούς αυτοκαταγραφής με ηλεκτρονικά μέσα της ζωής και της καθημερινότητας ενός προσώπου από αυτό το ίδιο, η οποία εδράζεται σε ένα ισχυρό αίσθημα εμπιστοσύνης στην πλατφόρμα και στην οικεία διαδικτυακή κοινότητα αλλά και σε μια διαφορετική αντίληψη για την κοινότητα και την ιδιωτικότητα.⁸⁸

Προσωπική μου γνώμη, από το να δαιμονοποιούμε και να καταριόμαστε κάθε τι καινούριο μας προσφέρει η τεχνολογία, καλλίτερο θα ήταν να προσπαθούμε όλοι να ανταποκρινόμαστε με σύνεση, κάνοντας ορθή χρήση στα καινούρια αυτά καλέσματα της τεχνολογικής ανάπτυξης.

Δανειζόμενη και παραφράζοντας την άποψη της κας Πισκοπάνη⁸⁹, οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης είναι σαν ένα δένδρο που αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς. Στο χέρι μας είναι να καθορίζουμε το δάσος μέσα στο οποίο αυτό θα ανθίσει.-

⁸⁷ Βλ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη. «Οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2010, σελ 103 επ.

⁸⁸ Λίλιαν Μήτρου σε Facebook, blogs και δικαιώματα / Λίλιαν Μήτρου, Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, Σπύρος Τάσσης, Μαρία Καρύδα, Σπύρος Κοκολάκης, Δίκαιο και κοινωνία στον 21ο αιώνα Αθήνα, Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας , 2013, σελ. 11

⁸⁹ Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, ο.π. σελ.353

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ιωάννης Καράκωστας «Η προστασία της ιδιωτικότητας της Κοινωνίας της Πληροφορίας», ΔιΜΕΕ 2004.
2. Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φερενίκη. «Οι ιστότοποι κοινωνικής δικτυώσεως», Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2010
3. Facebook, blogs και δικαιώματα / Λίλιαν Μήτρου, Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, Σπύρος Τάσσης, Μαρία Καρύδα, Σπύρος Κοκολάκης, Δίκαιο και κοινωνία στον 21ο αιώνα Αθήνα, Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας, 2013
4. Ευγενία Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, «Προσωπικά Δεδομένα», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή 2007.
5. Λίλιαν Μήτρου, «Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002.
6. Ιωάννης Ιγγλεζάκης, «Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.
7. Μαντζούφας Π. «Η διακινδύνευση στην κοινωνία της πληροφορίας και η προστασία των προσωπικών δεδομένων». Αρμ. 2007
8. Καράκωστας Ιωάννης, «Διαδικτυακά ΜΜΕ και προστασία της προσωπικότητας», ΔιΜΕΕ 3/2010
9. Δημ. Γκρίτζαλης, «Αυτονομία και Πολιτική Ανυπακοή στον Κυβερνοχώρο», εκδόσεις Παπασωτηρίου 2004
10. Λίλιαν Μήτρου, «Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας», επιμ. Παπαδημητρίου, Αθήνα 2006
11. Λίλιαν Μήτρου, Σ. Γκρίτζαλης, Κ.Λαμπρινουδάκης, Σ. Κάσικας, “Η προστασία της Ιδιωτικότητας στην Πληροφορική και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών”, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, 2010, Αθήνα
12. Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, «Το φαινόμενο Facebook: αποδομώντας το δίκαιο προστασίας της ιδιωτικότητας»
http://www.icsd.aegean.gr/website_files/proptyxiako/443096687.doc
13. Εγκληματολογία : διδασκαλία & έρευνα στην Ελλάδα / επιμ. Χρήστος Τσουραμάνης, Νέστωρ Κουράκης, Χριστίνα Ζαραφωνίτου.

Δημοσίευση Αγγελικής Κίτσιου και Χρήστου Κουρούτζα «Οι ιστοτόποι κοινωνικής δικτύωσης ως μηχανισμοί επέκτασης κοινωνικού ελέγχου, η περίπτωση του facebook.» Αθήνα-Κομοτηνή 2011

14. Ιωάννης Ιγγλεζάκης : « Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων.», ΔΙΜΕΕ τεύχος 3/2011
15. Έλσα Δεληγιάννη. «Δίκαιο και επικοινωνία στα Ιστολόγια (Blogs) και στα Νέα Μέσα : νομικά ζητήματα, ηθική δεοντολογία της δημοσιογραφίας των πολιτών», Νομική Βιβλιοθήκη 2012
16. Ιωάννης Καράκωστας , «Δίκαιο και Ίντερνετ», εκδόσεις. Π.Ν. Σάκκουλα, 2009.
17. Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, «Η προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του facebook», ΔΙΜΕΕ 3/2009
18. Αρμαμέντος – Σωτηρόπουλος, «Προσωπικά Δεδομένα, Ερμηνεία Ν. 2472/1997», εκδόσεις Σάκκουλα 2005
19. Κωνσταντίνα Αρκουλή «Προστασία προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες», σε Σειρά μελετών Αστικού Δικαίου, τόμος 6, εκδ. Νομ.Βιβλιοθήκη 2010
20. Μιχάλης Αυγουστιανάκης, «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων», (προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο) ΔτΑ 11/2001
21. Ιωάννης Χοχλιούρος, «Θέματα ασφάλειας ηλεκτρονικών υποδομών και εφαρμογών. Διασφάλιση του απορρήτου και νόμιμη παρακολούθηση των επικοινωνιών», εκδόσεις Σάκκουλα 2006
22. Βασίλειος Αραβαντινός, «Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, συμβολή στη Δικαιοκυβερνητική.», εκδόσεις Σάκκουλα 1997.
23. Γεώργιος Γιαννόπουλος. «Ευθύνη των μηχανισμών έρευνας για τις υπηρεσίες αυτόματης συμπλήρωσης.», ΔΙΜΕΕ 2/2013
24. Σπύρος Τάσσης, «Διαδίκτυο και ελευθερία έκφρασης, το πρόβλημα των blogs», ΔΙΜΕΕ 2006

25. Λίλιαν Μήτρου, «Η δημοσιότητα της κύρωσης ή η κύρωση της δημοσιότητας», επιμέλεια Παπαδημητρίου, εκδόσεις Σάκκουλα 2013
26. Ιωάννης Καρακώστας, «Δίκαιο και Internet», εκδόσεις Σάκκουλα 2001.
27. «Ο εγγυητικός ρόλος των παρόχων στη διαδικασία άρσης του απορρήτου», Νόπη Τιντζογλίδου, ΔιΜΕΕ 3/2010
28. «Νομικά προβλήματα στην άρση του απορρήτου στην Ελλάδα», Μαρίνος Παπαδόπουλος ΔιΜΕΕ 1/2007
29. «Άρση απόκρυψης καλούντος σε περίπτωση κακόβουλων ή οχληρών κλήσεων: Νόμιμη αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων ή άρση απορρήτου;», Σπ. Τάσσης ΔιΜΕΕ 3/2005
30. Γρ. Τσόλιας «Τηλεπικοινωνιακά δεδομένα και ποινική ευθύνη», ΔιΜΕΕ 2005
31. Γ. Νούσκαλης «Ποινική προστασία ποινικών δεδομένων. Η νομολογιακή συμβολή στην ερμηνεία βασικών όρων», εκδόσεις Σάκκουλα 2007
32. Φίλιππος Μιτλεττον «Δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό και δημόσια τάξη: ο ρόλος της Αρχής.» Δίκαιο και Κοινωνία στον 21^ο αιώνα, επιμέλεια Γ. Παπαδημητρίου, εκδόσεις Σάκκουλα 2002

1. www.facebook.com
2. www.dpa.gr
3. www.wikipedia.org
4. <http://lawdb.intrasoftnet.com/>
5. <http://investor.fb.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=761090>
<http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/4854/1/%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%95%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%20%CE%95%CE%BB%CE%AD%CE%BD%CE%B7%20%CE%A0%CE%B1%CF%80%C>

6. [E%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85.pdf](http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_3_25/11/2012_502906)
http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_3_25/11/2012_502906
7. [http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=bloggers&page=1&scope=0&lang=el&pid=iid:536,](http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=bloggers&page=1&scope=0&lang=el&pid=iid:536)
8. http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_19/04/2011_439472
9. http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_el.pdf
10. http://www.enisa.europa.eu/doc/pdf/deliverables/enisa_pp_social_networks.pdf
11. http://www.adae.gr/fileadmin/docs/pepragmena/2009/kefalaio_5.pdf